



**EDEBİYAT VE NARSİZM BAĞLAMINDA F. M.
DOSTOYEVSKİ'NİN 'ÖTEKİ' (ДВОЙНИК) VE
YUSUF ATILGAN'IN 'ANAYURT OTELİ'
ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI
İNCELENMESİ**

Zehra KAPLAN

**Yüksek Lisans Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR
2024**

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Zehra KAPLAN

EDEBİYAT VE NARSİZM BAĞLAMINDA F. M.
DOSTOYEVSKİ'NİN 'ÖTEKİ' (ДВОЙНИК) VE YUSUF
ATILGAN'IN 'ANAYURT OTELİ' ESERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR

ERZURUM-2024



TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "EDEBİYAT VE NARSİZM BAĞLAMINDA F. M. DOSTOYEVSKI'NİN 'ÖTEKİ' (ДВОЙНИК) VE YUSUF ATILGAN'IN 'ANAYURT OTELİ' ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

25/07/2024

Zehra KAPLAN

* **LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR danışmanlığında, Zehra KAPLAN tarafından hazırlanan bu çalışma 25 / 07 / 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hadi BAK

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ersin ÇETİNKAYA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NARSİSİZM ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME

1.1. NARSİSİZMİN MITOLOJİK KÖKENİ.....	15
1.2. PATOLOJİK BİR SORUN OLARAK NARSİSİZM.....	17
1.2.1. Büyüklenmeci ve Kırılgan Narsisizm	21

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARLARIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİKLERİ

2.1. FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ.....	27
2.2. YUSUF ATILGAN.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NARSİSİZMİN ÇOK BOYUTLU İNCELEMESİ: ÖTEKİ “ДВОЙНИК” VE “ANAYURT OTELİ” ESERLERİNİN ANALİZİ

3.1. ROMANTİK İLİŞKİLERDE NARSİSİZM.....	45
3.1.1. Golyadkin’in Romantik İlişkilerinde Narsisizm	47
3.1.2. Zebercet’in Romantik İlişkilerinde Narsisizm	54
3.2. KILIK KIYAFET VE ALIŞVERİŞTE NARSİSİZM	57
3.2.1. Golyadkin’in Kılık Kıyafet ve Alışverişinde Narsisizm	59
3.2.2. Zebercet’in Kılık Kıyafet ve Alışverişinde Narsisizm	63
3.3. SOSYAL İLİŞKİLERDE NARSİSİZM.....	66
3.3.1. Golyadkin’in Sosyal İlişkilerinde Narsisizm	69
3.3.2. Zebercet’in Sosyal İlişkilerinde Narsisizm	77
3.4. SÖYLEMDE NARSİSİZM	81
3.4.1 Golyadkin’in Söylemlerinde Narsisizm	82
3.4.2. Zebercet’in Söylemlerinde Narsisizm	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**ÖTEKİ’NİN “ДВОЙНИК” GOLYADKİN’İ VE “ANAYURT OTELİ”NİN
ZEBERCET’İNİN NARSİSİZM BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI..... 91**

SONUÇ..... 99

KAYNAKÇA 102

ÖZGEÇMİŞ..... 106



ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDEBİYAT VE NARSİSİZM BAĞLAMINDA F. M. DOSTOYEVSKİ'NİN
'ÖTEKİ' (ДВОЙНИК) VE YUSUF ATILGAN'IN 'ANAYURT OTELİ'
ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Zehra KAPLAN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR

2024, 106 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Hadi BAK
Dr. Öğr. Üyesi Ersin ÇETİNKAYA

Son yıllarda sosyal boyutuyla sıkça ele alınan narsisizm teriminin kökeni, Yunanca 'duyarsızlık' anlamına gelen 'narke' sözcüğünden gelmektedir. Bu kavramın kökeni, Yunan mitolojisinde kendi yansımına âşık olan ve bu yüzden hayatını kaybeden Narkissos'un hikâyesine dayanır. Kendini tanımanın olumlu çağrışımlarından, kendine ölümcül bir aşk duyma seviyesine ulaşan durum, Narkissos'un kendine duyduğu sıra dışı sevgi ile ilişkilendirilir. Bu hikâye, zamanla psikolojik bir fenomeni açıklamak için kullanılır. Literatürde narsisizm, genellikle benlik ve kişiler arası ilişkiler açısından ele alınır. Ayrıca kendini aşırı önemseme, başkalarını yok sayma ve bu nedenle kişiler arası ilişkilerde sorunlar yaşama ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Bu bağlamda, Rus ve Türk yazın dünyasının iki önemli ismi Dostoyevski ve Atılğan'ın psikolojik yapıt olarak kabul edilen *Öteki (Двойник)* ve *Anayurt Oteli* başkahramanlarının içsel çatışmaları ve toplumsal ilişkileri derinlemesine irdelenerek, "narsisizm" bağlamında incelememize esas alınmıştır. Karşılaştırmalı analiz metodu kullanılarak her iki eserin başkahramanı "Golyadkin" ve "Zebercet" narsisistik tutumları çerçevesinde incelenerek, kahramanlar benzerlikleri ve farklılıkları hususunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: F.M. Dostoyevski, Öteki (Двойник), Yusuf Atılğan, Anayurt Oteli, Narsisizm

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****COMPARATIVE ANALYSIS OF F. M. DOSTOYEVSKY'S 'THE DOUBLE'
(ДВОЙНИК) AND YUSUF ATILGAN'S 'MOTHERLAND HOTEL' IN THE
CONTEXT OF LITERATURE AND NARCISSISM****Zehra KAPLAN****Advisor: Assist. Prof. Dr. Rahman ÖZDEMİR****2024, 106 pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Rahman ÖZDEMİR****Assist. Prof. Dr. Hadi BAK****Assist. Prof. Dr. Ersin ÇETİNKAYA**

In recent years, the term narcissism, frequently addressed in its social dimension, originates from the Greek word 'narke' meaning 'insensitivity.' The root of this concept lies in Greek mythology, in the story of Narcissus, who fell in love with his own reflection and consequently lost his life. This state, which reaches the level of a fatal love for oneself from the positive connotations of self-knowledge, is associated with Narcissus's peculiar love for himself. Over time, this story has been used to explain a psychological phenomenon. In the literature, narcissism is generally considered in terms of self and interpersonal relationships. It is also suggested that narcissism is related to an excessive self-importance, disregard for others, and thus experiencing problems in interpersonal relationships. In this context, the two significant figures of Russian and Turkish literature, Dostoevsky and Atılgan, are taken as the basis for our analysis of "narcissism" through their psychological works *"The Double"* (Двойник) and *"Motherland Hotel"* (Anayurt Oteli), respectively. By using the comparative analysis method, the main characters of both works, "Golyadkin" and "Zebercet" are examined within the framework of their narcissistic attitudes, and the similarities and differences between the characters are evaluated.

Keywords: F.M. Dostoevsky, The Double (Двойник), Yusuf Atılgan, Motherland Hotel (Anayurt Oteli), Narcissism

ÖN SÖZ

Narsisizm kavramına dair ilk izlenimleri mitolojide görmek mümkündür. Bu kavramın kökeni, Yunan mitolojisinde suya yansıyan kendi görüntüsüne âşık olan ve bu nedenle hayatını kaybeden Narkissos'a dayanır. Tarihsel süreç içinde narsisizm farklı şekillerde ele alınmış, günümüzde ise sosyal medya ve popüler kültür aracılığıyla daha görünür ve yaygın hale gelmiştir. Narsisizm, bireylerin kendi kişiliklerine aşırı hayranlık duyma, önemlerini abartma ve empati eksikliği gibi özelliklerle tanımlanan bir kişilik özelliğidir. Narsisizm genellikle sadece büyüklenmeci tavırlarla sınırlı olarak algılansa da aslında çok daha karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Narsisizmin tek bir biçimde var olmadığı ve sadece büyüklenmeci tavırla sınırlı olmadığı savunulur. Narsisizmin genel olarak büyüklenmeci tanımı kabul görse de patolojik narsisizm gizli ve savunmasız biçimlerde de ortaya çıkabilir. Bu tür narsisistik sorunlar, depresyon, kaygı, iş ve ilişki problemleri gibi belirtilerle maskelenebilir ve bu nedenle tespiti daha zor olabilir. Kırılgan narsisizm tanımı, hem yaygın olarak kabul edilen narsisizm görüşüyle hem de Amerikan Psikiyatri Birliği'nin narsisistik kişilik bozukluğunun büyüklenmecilik, kendini şişirme ve kibir modelini tasvir eden versiyonun tam tersidir. Narsisizm kelimesinin kullanımına dair gözlemlerimize göre, farklı kullanım biçimleri mevcuttur. Çalışmamızda da kullanımlar amaca uygun olarak karma bir şekilde kullanılmıştır.

Yaptığımız değerlendirmeler neticesinde, F.M. Dostoyevski ve Yusuf Atılgan'ın sanatında narsisistik örüntünün yer teşkil ettiği söylenebilir. Bu bağlamda, Dostoyevski'nin *Öteki* (Двойник) ve Atılgan'ın *Anayurt Otel*i, baş kahramanların içsel çatışmaları ve toplumsal ilişkileri derinlemesine incelenerek, narsisistik tutumları hususunda benzer yaklaşım sergiledikleri eserler olarak incelememize esas alınmıştır. Yaşamı yaklaşık altmışlı yaşlarında son bulan Dostoyevski (1821-1881) ve Yusuf Atılgan'ın (1921-1989) çalışmamızda yer almasında, özellikle Atılgan'ın Dostoyevski'den etkilenmiş olduğunu beyan etmesi ve her iki yapıtın psikolojik eser kategorisinde kabul görmesi etkili olmuştur.

“Edebiyat ve narsisizm bağlamında F. M. Dostoyevski'nin 'Öteki' (Двойник) ve Yusuf Atılgan'ın 'Anayurt Otel'i' eserlerinin karşılaştırmalı incelenmesi” adlı tez; giriş kısmı, alt başlıklarıyla birlikte dört ana bölüm, sonuç kısmı, kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Tezin giriş bölümünde, edebiyat biliminin genel çerçevesi, tezin çalışma metodunu oluşturan karşılaştırmalı edebiyat bilimi yaklaşımı ve edebiyat-psikoloji ilişkisi detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Tezin birinci bölümünde, Narsisistik Kişilik Bozukluğunun mitolojik kökenine, erken kavramsallaştırmalarına, büyüklenmeci/kırılgan narsisizme değinilmiştir. İkinci bölümde, F.M. Dostoyevski ve Yusuf Atılgan'ın sanatı ve edebi kişiliklerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde, *Öteki (Двойник)* ve *Anayurt Oteli* eserlerinin narsisizm bağlamında analizi yapılmıştır, son olarak dördüncü bölümde her iki eserin narsisizm bağlamında karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, *Öteki (Двойник)* ve *Anayurt Oteli* eserlerinde narsisizme dair yaptığımız analizler neticesinde ulaşılan verilere yer verilmiş, çalışmamızın yöntemi ve amacına kısaca değinilmiştir.

Kaynakça bölümünde tezimiz için kullandığımız Rusça, Türkçe ve İngilizce yazılı kaynaklara yer verilmiştir.

“Edebiyat ve narsisizm bağlamında F. M. Dostoyevski'nin 'Öteki' (Двойник) ve Yusuf Atılgan'ın 'Anayurt Oteli' eserlerinin karşılaştırmalı incelenmesi” adlı tez sürecimde başından sonuna kadar ilgiyle ve özenle beni destekleyen, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca gerek akademik gerekse manevi desteğini her zaman üzerimde hissettiğim, Rus dili ve edebiyatı alanında derin bilgi birikimini benimle paylaşan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR'e, tecrübesi ve değerli tavsiyeleriyle yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Hadi BAK'a, tez jürimde yer alan Dr. Öğr. Üyesi Ersin ÇETİNKAYA'ya ve her koşulda yanımda olan, tüm kararlarıma saygı gösteren, maddi/manevi desteklerini esirgemeyen sevgili babam Cevdet, annem Aynur, ablam Fatma ve abim Ahmet KAPLAN'a teşekkür ederim. Ayrıca narsisizm ve edebiyat bağlamında yaptığım çalışmamda, değerlendirmeleri ve detaylı geri bildirimleri ile çalışmamı kıymetli katkılar sağlayan, profesyonel yaklaşımlarıyla çalışmamın olgunlaşmasına önemli destek veren Psikolog Buse SEZER ve Psikolojik Danışman Merve KILIÇ'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

“Edebiyat” kelimesinin Fransızca “litterature” kelimesini karşıladığı konusunda genel bir kabul olsa da Arapça “edeb” kelimesinden türetildiği iddiası, akademide yaygınlaşmaya başlamıştır. Medeniyet fark etmeksizin, dini ve ahlaki temele dayanan bir alan olarak kabul edilmektedir. Yakın geçmişe bakıldığında, edebiyat kavramının tüm dillerdeki ve çağlardaki karşılıklarının kapsamlı bir tanımı henüz tam anlamıyla açıklığa kavuşturulmamıştır. Kavramın tanımlanmasına dair tartışmalar günümüze kadar uzanmaktadır.

Edebiyat, uzun yıllar boyunca bir sanat dalı olarak kabul edilir. Ancak son yüzyıllar içindeki çalışmalar, sanat yönünün yanında bilim olabileceği düşüncesini de ortaya koyar. Bilim ve sanatın yaklaşım biçimleri farklıdır. Edebiyat, eserleri incelemesiyle, belli metotları ve teknikleri olmasıyla bilim olma özelliği gösterir. Edebi eserin oluşumu bir sanat olarak kabul edilirken, o sanat eserini belli başlı tekniklerle incelemek bilimsel metotlara bağlıdır. Edebiyat, malzemesi ve yazarı insan olan canlı bir yaratma alanıdır. Bu sebeple her yeni bir eser, onun karşısına koyulmuş olan tanımın sınırlarını zorlar. Bu kavrama hangi açıdan bakılırsa, o açıdan bir tanımla ifade edilebilir. Zoralioğlu'na göre edebiyata ahlaki bir anlam yükleyenler, bir eğitim-öğretim aracı olarak görenler, dil ile ilişkilendirenler, estetiğe ve edebi mahsullere bağlayanlar, sosyal bir alan olarak kabul edenler, milli bir hadise olarak değerlendirenler, tarihe bağlayanlar, kültüre bağlayanlar ve edebiyat kelimesinin faydasız olduğunu savunanlar olmak üzere edebiyat kelimesinin ne kadar yaygın anlamları kapsadığı ifade edilebilir (Aktaran: Önal, 2008: 29). Bu çeşitlilik, edebiyatın insanlık ve kültür üzerindeki derin etkilerini ve çok yönlü niteliğini vurgular. Edebiyatın farklı disiplinlerle olan ilişkileri ve bu disiplinler arası etkileşimleri, onun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl anlamlandırıldığını gösterir niteliktedir.

“Edebiyat bilimi” kavramı 19. Yüzyıl sonlarında Almanya’da ortaya çıkar. Edebiyat genellikle yazarın, edebi eserin, okuyucunun, eserin okuyucuya ulaşmasını sağlayan mekanizmaların, yazarın içinde bulunduğu toplumun ve bu toplumun şekillendirdiği değerlerin tümünü içeren, adını verdiğimiz geniş bir alanı ifade eden bir kavramdır (Emre, 2005: 200). Wellek ile Warren ise, edebiyatı “basılmış her şey” olarak tanımlar. Fakat böyle bir tanımın kapsamlılığı edebiyat biliminin işini zorlaştıracığından “edebi şekil ve

ifade bakımından dikkate değer olan büyük kitaplar” olarak tarif eder (Wellek ve Warren, 1949: 9-10). Eagleton, edebiyatın toplumdaki güçlü ideolojilerle ilişkili olduğunu ve edebiyatın sadece estetik değerlerden ibaret olmadığını vurgular. Ayrıca, edebiyat kategorisinin nesnel, verili ve değişmez olmadığını savunur (Eagleton, 2003: 8-9).

Edebiyat, sadece gerçekçi ve yaşama uygun olmakla kalmaz, aynı zamanda deneyimleri ve çevredeki yaşamı ifade etmenin bir yolu olarak görülür. En iyi şekilde yaşamın eleştirisi olarak tanımlanabilir ve çağını yansıtır. Aynı zamanda toplumsal yapılarla, ideolojilerle, farklı disiplinlerle derin bir ilişki içindedir. Edebiyat her ne kadar insanlık tarihi kadar geçmişe sahip olsa da modern anlamıyla bilim olmak için 19. yüzyılın sonlarına kadar bekler. Bu durumun en temel sebeplerinden biri doğrudan insanın karmaşık tarafına hitap etmesidir. Edebiyat bilimi, edebi metinleri inceler, onların dil, yapı, tema gibi özelliklerini analiz eder. Bu disiplin, edebi eserlerin nasıl oluşturulduğunu, içerdikleri sembollerin ve imgelerin ne anlama geldiğini, yazarların toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlarını ve eserlerin okuyucular üzerindeki etkilerini de inceler. Edebi eserleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir ve literatürdeki önemli kavramları, teorileri ve yöntemleri kullanarak anlamlarını derinlemesine inceler. Ayrıca, edebi eserlerin toplumsal, politik, psikolojik ve felsefi bağlamlarını da ele alarak edebiyatın insanlık deneyimine katkılarını anlamaya çalışır.

Edebiyat bilimi fizyolojik olanla ruhsal olanın bir arada dışa vurma biçimlerini konu edinerek iyi bir konum ve değeri hak etmektedir (Emre, 2005: 2). Edebiyatın bilimleşme süreci düşünüldüğünden daha geç yaşansa da gün geçtikçe alt disiplinleri artmakta, metotları ve sınırları belirginleşmektedir. Bunlardan bir tanesi, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında Avrupa'nın Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan bu dönemde kavramsallaşmaya başlayan, karşılaştırmalı edebiyat bilimidir. Tek başına bir araştırma metodu olarak kabul edilen karşılaştırma ve edebiyat kelimeleri bir arada kullanıldığında, edebiyat tarihinin bir kolu olarak düşünülse de son yıllarda ondan ayrı bir disiplin olarak kendi araştırma tarzını ortaya koymaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin temelinde Goethe'nin “Weltliteratur” diye adlandırdığı dünya edebiyatı düşüncesi bulunmaktadır (Aytaç. 1997: 8). Goethe, dünya edebiyatının, ulusal sınırları aşan bir perspektiften incelenmesi gerektiğini savunmuş ve edebi eserlerin evrensel değerini vurgular. Goethe'nin bu yaklaşımı, karşılaştırmalı

edebiyatın temellerinin atılmasında büyük rol oynar. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi Fransa'da farklı milletlerin edebiyatlarını karşılaştırarak edebi gelişmeleri inceleme amacıyla 19. yüzyılda ortaya çıkar. Fransa'da karşılaştırmalı çalışmalar, Almanya'dan daha önce etkinlik gösterir. Germanistik'in kendini branş olarak kabul ettirmesiyle Almanya'da ulusallık ön plana geçirir. Fransa'da, Alman edebiyatının Fransız edebiyatına etkileri üzerine bir ders verilmesinin istenmesiyle, Fransa'da gelişmeye başlayan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının temeli atılır. Bu alanın en önemli öncüleri arasında Abel François Villemain ve Jean Jacques Ampere'i anılmaktadır. Ampère, edebi eserlerin tarihi ve kültürel bağlamlarda nasıl geliştiğini araştırarak ve derslerini karşılaştırmalı bir zemine oturarak Fransız akademik komparastiğinin en önemli öncüsü sayılır. Chasles, Collège de France'da verdiği derslerde, ulusların birbirini karşılıklı etkilediğini vurgular. Ona göre, bir toplum diğer toplumlarla entelektüel etkileşim içinde olmadığı sürece, izole bir biçimde kalmaktadır. İlk karşılaştırmalı edebiyat dergisi 1877 yılında Alman kökenli Hugo Meltzl tarafından çıkarılır. Avrupa ve öteki ülkelerde öncü çalışmalar 20. Yüzyıl başlarında olur. Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk etkileşimler bireyseldir.

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin önde gelen iki ekolüye Fransız ve Amerikan ekolleridir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'da komparatistik etkinlikler hızlanır. Çekoslovakya'dan göç eden Rene Wellek, Amerika'da komparatistiğin yeni önemli temsilcisi haline gelir. Fransız ekolüne yaptığı eleştiriler karşılaştırmalı edebiyat bilimine önemli katkılar sağlar. Fransız komparatistlerin edebiyat dışındaki disiplinlere olan ilgilerini eleştirerek, bu disiplinlerin edebiyat biliminin alanını aşırı genişlettiğini savunur. Bu düşünceleri, edebiyat biliminin doğuşundan itibaren diğer disiplinlerden yararlanma eğiliminin yaygın olduğu bir ortamda, tartışmalara neden olur. Wellek'in bu görüşleri, farklı iki ekol arasındaki somut ayrımı ortaya koyar (Aytaç, 1997: 72).

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi Türkiye ve Rusya'da da özellikle son yıllarda popülerlik kazanmaya başlamaktadır. Her iki ülkede de gelişmekte olan ve akademik dünyada önemli bir yer tutan bir disiplindir. Türkiye'de kültürel ve dilsel çeşitlilik, karşılaştırmalı çalışmalar için geniş bir zemin oluştururken, Rusya'nın zengin edebi ve tarihsel mirası, bu alandaki araştırmalara derinlik kazandırmaktadır. Türkiye ve Rusya karşılaştırmalı edebiyatın gelişimine katkıda bulunarak, edebi eserlerin evrensel boyutlarını anlamaya yönelik önemli çalışmalar yapmaktadır.

Post modern sürecin, Batılı düşüncenin etkisini azaltmasıyla edebiyat bilimi, karşılaştırmaya ihtiyaç duymaya başlar. O dönemde Batı-merkezli görüşün yerini karma ve uluslararası bir anlayış alır. Dünya, sürekli değişim halindedir ve kültürel sınırlar birbirinden uzaklaşmaktadır. Bu durum ise kültürel aktarımın sürekliliğine işaret eder. Bu yoğun değişim ve etkileşim sürecinde, derin bir anlayışın önemi daha da artar. Edebiyatların birbirini etkileme düşüncesi karşılaştırma ihtiyacını da ortaya çıkarır. “Metinlerarasılık” kavramı 1960’ların sonlarında bir eserin oluşum sürecindeki özgünlüğü sorgulamak üzere ortaya atılır. Bu düşüncenin hâkim olmasıyla beraber, 1980’lerden sonra etkisi artan karşılaştırmalı edebiyat farklı kültürlerin eserlerine de yer vermeyi mümkün kılar.

“Mukayeseli edebiyatta güçlü kültürün veya eski kültürün merkezinden, oluşum halindeki veya karşılaştığı kültüre göre yetersizlik hissi yaşayan kültürün muhitine doğru akan bir etkileme ve etkilenme zinciri söz konusudur; amaç, sadece etkilenmeyi ortaya çıkarmak değil, bir terkibe gitmektir. Saf kültürün olmayacağı, saf dilin bulunmayacağı ve hiçbir edebiyatın, başka edebiyatlara kapısını kapatmayacağı bilindiğine göre, her edebi çevrede görülen bu etkileme ve etkilenme zincirleri, bir sistem içerisinde incelenmelidir.” (Önal, 2008: 98). Yani, karşılaştırmalı edebiyat bilimi edebiyatı sadece bireysel eserlerin analizinden ziyade, kültürel ve tarihsel bağlamlar içinde ele almamıza olanak sağlar. Pospelov’a göre, mukayeseli edebiyat her edebiyat bilimcisinin başvurduğu bir yöntemdir. Karşılaştırmacılığın özünü, karşılaştırma değil “aktarım” kuramı oluşturur. Bu anlayış içinde, yeni olan her şey, eski olanın biçim değiştirmiş halidir (Aktaran: Emre, 2005: 235). Buradan yola çıkarak, söz konusu disiplinin temelinde karşılaştırmacılığın ötesinde, aktarım, esinlenme, etkilenme kavramlarının, edebi eserler arasındaki etkileşimin ve kültürel alışverişin bulunduğu görülmektedir. Bu perspektif, edebiyatı sadece kendi iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda farklı kültürler arasındaki etkileşimlerle de ele almamız gerektiğini vurgulamaktadır. Eski ve yeni arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak, kültürel mirasın sürekliliğini ve dönüşümünü anlamamıza da yardımcı olmaktadır. Gürbilek ise karşılaştırma kavramının önemini şu şekilde ifade eder:

“Yazarlar yapıtlarının dünyaya verilmiş benzersiz yanıtlar olmasını ister. Ama bu yanıtların neden benzersiz olduğunu anlamak için bir yapıtı başka yapıtlarla karşılaştırmamız gerekir. Başkaları ne söylerken o bize bunu söylemiştir? Aynı soruyu

başkası nasıl, o nasıl cevaplamıştır? Başkasının sorusunun yerine kendi sorusunu geçirebilmiş midir? Geçirebilmişse nasıl?” (Gürbilek, 2020: 14). Bu düşünce, yazarların yapıtlarının benzersizliğini korumasını istemelerine rağmen, aslında bu benzersizliğin nasıl oluştuğunu anlamak için karşılaştırmalı bir yaklaşımın gerekliliğini vurgular. Yazarların yapıtlarını, diğer eserlerle ilişkilendirerek, onların kendi aktarımlarını nasıl oluşturduklarını anlamaya çalışmak önemlidir. Diğer yazarların ne dediğini ve nasıl söylediğini inceleyerek, bir yazarın kendi yapıtını nasıl oluşturduğunu daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca, yapıtların benzersizliğini ve yazarların özgün sesini daha derinlemesine kavramamıza olanak sağlamaktadır. Fakat, yazarların birbirlerinden etkilendikleri ve esinlendikleri vurgusunda dikkat edilmesi gereken husus taklide yer verilmemesidir. Aynı veya benzer konuyu farklı şekilde işleyerek özgün eser ortaya koymak gereklidir. Edebiyatın karşılaştırmaya ihtiyaç duymasıyla, kültürel çeşitlilik ve insan deneyimlerinin ortak noktalarını daha iyi anlama ve değerlendirme kabiliyeti önem kazanır. Bu yaklaşım, kültürler arası etkileşimi, benzerlikleri ve farklılıkları daha iyi anlamaya büyük katkı sağlar. Ayrıca milli edebiyat ve dünya edebiyatı kavramları arasındaki ilişki de büyük bir ivme kazanır. Ulusal edebiyatların tarihsel gelişimini ve birbirleriyle olan etkileşimlerini incelemek, karşılaştırmalı edebiyatın temel konusudur. Edebiyatı milliyetçilik sınırlarının ötesinde, insanlığın evrensel çıkarlarının bir ifadesi olarak değerlendirir. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sınırların ve kültürel modellerin şeffaflaştığı, dil, kültür, ekonomi ve etnik grupların bütünleşmesinin arttığı bir dönemde ulusal edebiyatlar eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Kültürler ve uluslar arasındaki farklılıkların silindiği, edebiyat bilimlerinde önemli değişikliklerin yaşanmasıyla, edebi eserlerin genel eğilimleri, mekanizmaları ve gelişim kalıplarıyla ilişkilendirilerek incelenmesine de katkı sağlamaktadır.

Edebiyatın neden karşılaştırmaya ihtiyaç duyduğu tartışması beraberinde karşılaştırmalı edebiyat biliminin ne olduğunun ve işlevinin bilinmesinin gerekliliğine de beraberinde getirir. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin tanımına ve işlevine dair her ne kadar görüş ayrılıkları bulunsada prensipleri kapsamında fikir birliği görülmektedir. Aytaç, karşılaştırmalı edebiyatın işlevine dair görüşlerini şu şekilde belirtir;

“Edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran edebiyat biliminin bir dalı, ‘Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi’dir. Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da

biçim bakımında incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.” (Aytaç, 1997: 7).

Bireyin akıl ve ruh dünyasında karşılaştırma dürtüsü vardır. Düşünen ve merak eden bir varlık olan insanın farklı coğrafyalardaki bilimsel ve kültürel farklılıkları öğrenme dürtüsüyle karşılaştırma kavramı ortaya çıkar. ‘Öteki’ olan, kişide merak uyandırır. İnsan kendisi ve öteki arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve özellikleri gözleme eğilimindedir. Goethe bu düşünceye, 1795 yılında yayınladığı “Karşılaştırmalı Anatomi” yazısına “Tabiat tarihi zaten karşılaştırmalara dayanır” sözleriyle başlayarak ifade eder (Aktaran: Aytaç, 1997: 11).

Kendi dünyasından olmayanı keşfetmek ve incelemek kişiye özgün bir eleştirel bakış açısı kazandırır. Bu kazanım uluslararası bir değerlendirme ve etkileşime yol açar. Etkileşim unsurunun çokça var olduğu bir çağda edebiyatın etkileşimden mahrum bırakılması düşünülemez. Gürsel Aytaç’a göre bakışları yalnızca bir esere çevirmek, o eseri tek olarak algılamak gibi dar bir bakış açısını pekiştirir. Fakat incelemeyi iki kitaba yöneltmek, geniş açılı bir bakışı gerektirir ve “yabancı olanı” inceleme alanına almak, daha birikimli ve donanımlı çalışma sağlayacağından ulusal yarar sağlayacaktır (Aytaç, 1997: 14). Bu bağlamda düşünüldüğünde karşılaştırmalı edebiyat bilimi hem kişiye hem bulunduğu kültürün edebiyatına hem de dünya edebiyatına büyük bir katkıda bulunacaktır.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, en az iki edebiyat alanının karşılaştırarak incelenmesi temeline dayanır. Farklı edebi eserleri karşılaştırmalı kuramı ve eleştiricilik unsurunu temel almak üzere analiz eder, araştırır ve inceler. Edebiyat bilimine farklı bir boyut kazandıran bir disiplin olarak karşımıza çıkar. Her iki bilimin çalışma ilkelerinde benzerlik söz konusudur. Ancak karşılaştırmalı edebiyat biliminin yönelimi uluslararasıdır. Bunun yanında aynı ulus içindeki eserler de birbirleriyle karşılaştırılabilir. Hatta Aytaç’a göre karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının asıl çıkış noktası, ulusal edebiyatı güçlendirme kaygısıyla olur. Kendi edebiyatımızı geliştirmek için başka milletlerin edebiyatına göz atmak ve onların ne yaptığını anlamak gereklidir (Aytaç, 1997: 24).

Bu bağlamda, karşılaştırmada en az iki ürünü kullanılmalıdır. Fakat bu ulusal edebiyatın kendi içinde veya farklı ulusların edebiyatları arasında yapılabilir. Bu eserler

eş zamanlı veya farklı zamanlı da olabilir. Bu disiplinin temelinde farklı eserleri tema bakımından kısıtlama olmaksızın ortak, benzer ve farklı yönlerini inceleme, sonuç ve nedenlerine açıklık getirmektir. Karşılaştırmalı çalışmalar genel itibarıyla “ortak konu” veya “motif” çerçevesinde yapılmaktadır. Temel beklenti yazarların bu ortak unsurları nasıl işlediklerini göstererek bir zemine oturtulmasıdır. Karşılaştırmalı çalışma yapmak eleştirel derinlik ve nesnellik kazandırır. Eserler arasında karşılaştırma yaparken, rastgele seçilmiş eserler yerine karşılaştırılabilir özelliklere sahip olanları tercih etmek, analizin zenginliğini artırır ve daha anlamlı sonuçlar elde etmeye yardımcı olur. Bu karşılaştırmaların sonuçlarıyla ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıklar gibi birçok unsurun temellendirilmesi ise, sadece edebiyatın içinde değil, aynı zamanda dışındaki düşünsel bağlantıların ve kültürel ilişkilerin de dikkate alınması gerektiğini vurgular. Karşılaştırmalı çalışmalar, psikoloji, felsefi, sosyoloji ve tarihsel bağlantıları da analiz içine dahil ederek, yapılan analizlere daha geniş bir perspektif sunabilir.

Peter V. Zima, komparatistikle bilim teorisinin iç içe olduğu bir alanda çalışma zorunluluğunu ifade eder. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyatın kendi kabuğunu aşarak farklı alanlara çıkmasını bir şans olarak değerlendirir (Aktaran: Aytaç, 1197: 74-77). Karşılaştırmalı edebiyat sadece edebiyatın farklı ürünlerini değil, çok yönlü ve farklı disiplinleri de bir arada analiz etmeye olanak sağlayan bir bilimdir. Edebiyat, psikoloji, felsefe, psikanaliz ve bunlar gibi birçok farklı disiplinler arası bağ kurarak, edebiyat alanındaki incelemelere daha geniş ve detaylı bir perspektif sunmaktadır. Hayatı bir sistem içinde algılayabilmenin ve anlatabilmenin farklı disiplinlere ihtiyaç duyduğu yaygın bir görüştür. Bu yaklaşım, bir olayın veya olgunun anlaşılması için tek bir bakış açısının yeterli olmadığını vurgular. İki ayrı edebiyat ve kültürün mukayesesi üzerine odaklanan karşılaştırmalı edebiyat, farklı disiplinler arasında bir köprü görevi görerek, tiyatro, sinema, müzik, resim, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarla da ilişki kurarak edebiyata çok boyutlu bir perspektif sunar. Çalışmamızın temelini oluşturan narsisiz, psikolojik bir terim olması sebebiyle edebiyat ve psikoloji ilişkisinin de anlaşılması gerekir.

Edebiyat kavramı söz söyleme ve ifadeyle ilgili her türlü çalışmanın genel adı olarak tanımlanmaktadır. Edebiyat, medeniyetler arası dini ve ahlaki temellere dayanan bir alan olarak kabul edilir; ancak tüm dillerde ve çağlarda kapsamlı bir tanımlı henüz tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır ve bu konudaki tartışmalar günümüze kadar sürmektedir. Edebiyat uzun yıllar boyunca bir sanat dalı olarak kabul edilir. Ancak son

yüzyıllarda yapılan çalışmalar, edebiyatın sadece sanat değil, aynı zamanda bir bilim olabileceği düşüncesini ortaya koyar. Bilim ve sanatın farklı yaklaşımları olsa da edebi eserleri inceleme süreci belirli metotlar ve teknikler gerektirir ve bu da edebiyatı bilimsel bir disiplin olarak nitelendirilebilir kılar. Edebi eserlerin oluşumu sanatsal bir süreç olarak görülürken, bu eserleri analiz etmek ve anlamak bilimsel metodolojiye dayanır. Edebiyat, insanın ve insan deneyiminin malzemesiyle şekillenen canlı bir yaratma alanıdır. Dolayısıyla her yeni eser, edebiyatın tanımını ve sınırlarını sürekli olarak yeniden değerlendirir ve zorlar. Edebiyat kavramı farklı açılardan ele alınabilir ve bu farklılıklar, edebiyatın insanlık ve kültür üzerindeki derin etkilerini ve çok yönlü niteliğini vurgular.

Edebiyat bilimi, edebi metinleri dil, yapı, tema gibi özellikleri üzerinden inceleyerek anlamlandırır ve eserlerin toplumsal, kültürel, tarihsel bağlamlarını da ele alır. Bu disiplin, edebi eserlerin insanlık deneyimine ve çeşitli disiplinlerle olan etkileşimlerine derinlemesine bir bakış sunar. Günümüzde ise edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel çerçevede, dille gerçekleştirilen güzel sanat çalışmalarına ve eserlerine verilen genel addır. En yaygın görüşlerden biri, edebiyatın bir söz sanatı olduğudur. Edebiyat hususunda belirtilecek önemli bir nokta ise, onun tüm bu tanımların ötesine geçen bir nitelikte olduğudur. Edebiyat, nesneleşmiş bir ruhtur, insan ruhu ile ilişkilidir. Ruh ise sınırların ötesine geçen bir kavramdır. Öngörülen bilincin üstüne çıkabilir (Turna, 2020: 3). Edebiyat evrende var olma ihtimali olan her şeyi anlatmaya yarayan söz sanatıdır. Edebiyat insanla alakalıdır, onun yaşantısını, doğasını, duygu ve düşüncelerini, olay ve olguları bizlere aktarır. Edebi eserin konusu da yaratıcısı da insandır. Türü ve konusu ne olursa olsun edebiyat ürünü insanı anlatır ve her zaman yaşama dokunur.

Psikoloji ise insan davranışlarını, zihinsel süreçleri ve duygusal durumları bilimsel yöntemlerle inceleyen ve açıklayan disiplindir. Psikoloji, insanın zihinsel işleyişini anlama çabası içinde olan bir bilim dalı olarak insan psikolojisinin derinliklerine iner. Temel amacı, insanların nasıl düşündüklerini, hissettiklerini, davrandıklarını ve öğrendiklerini anlamaktır. Psikoloji, bireylerin ve grupların davranışlarını ve zihinsel süreçlerini araştırırken, bu süreçlerin altında yatan psikolojik, sosyal, kültürel ve biyolojik faktörleri de göz önünde bulunduran bilimsel bir disiplindir. Psikolojinin modern bilim olarak kabul edilmesi ve gelişmeye başlaması, 19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşir. Psikoloji, daha önce felsefe ve fizyoloji gibi disiplinlerin içinde yer alırken, bilimsel yöntemlerin ve deneysel araştırmaların etkisiyle ayrı bir bilim dalı olarak şekillenmeye

başlar. Edebiyat ve psikoloji bilimleri, birçok benzerlikleri olmasına rağmen, temel yakınlıkları insan ruhunu merkeze almalarıdır. Ancak her ikisi de insanlık tarihi boyunca var olmalarına rağmen, bilimsel disiplin olarak tanınabilmek için 19. yüzyılın sonlarını beklemek zorunda kalmışlardır (Emre, 2005:1). Edebiyat, insan duygularını, deneyimlerini ve düşüncelerini edebi eserler aracılığıyla ifade ederken, psikoloji ise insan zihnini, davranışlarını ve duygularını bilimsel yöntemlerle araştırır. Bu iki disiplin, insanın iç dünyasını anlama ve açıklama çabalarında ortak bir paydada buluşurlar. Freud'a göre, insan zihni bilinçdışı, bilinçaltı ve bilinçli olmak üzere üç ana düzeyde işler. Bilinçdışı, bastırılmış istekler, travmatik deneyimler, utanç verici düşünceler gibi içsel süreçlerin bulunduğu bir alandır ve bu süreçler insan davranışlarını etkiler. (Turna, 2020: 4). Freud'un psikanaliz kavramına ilişkin görüşleri, edebiyat biliminde de esere yaklaşım biçimlerinde yeni bir çığır açar.

Edebiyat ve psikoloji, birbirlerine ihtiyaç duyan ve birlikte gelişen disiplinler olarak görülebilir. Her iki alandaki uzmanlar, birbirlerinin yöntemlerinden ve perspektiflerinden yararlanarak kendi disiplinlerinin sınırlarını daha net belirleyebilirler. Örneğin, psikoloji, edebi eserler üzerinden insan psikolojisini derinlemesine anlamak için edebiyatı bir kaynak olarak kullanabilir. Edebiyat ise, psikolojik süreçleri ve insan davranışlarını anlatırken psikolojinin analitik ve açıklayıcı gücünden faydalanabilir. Bu karşılıklı etkileşim, her iki disiplinin de kendi misyonunu yerine getirmesine katkıda bulunur. Edebiyat, insan deneyimini estetik ve duygusal bir derinlikle ele alırken, psikoloji insanın iç dünyasını bilimsel ve analitik bir yaklaşımla açıklamaya çalışır. Bu yüzden, edebiyat ve psikoloji arasındaki etkileşim ve iş birliği, her iki disiplinin de kendi alanlarında daha zengin ve kapsamlı bir bakış açısı geliştirmelerine olanak tanır.

Edebiyatın, insanla ve insan yaşamıyla yakın olması sebebiyle ilişkili olduğu disiplinler de fazlasıyla geniş bir yelpazeye açılmaktadır. Edebiyat araştırmalarına farklı bir boyut katmak için başka disiplinlerden de yararlanmakta fayda vardır. Edebiyat başka bilimlerden yararlanabildiği gibi kendisi de başka bilimlere katkıda bulunabilir. Veri alışverişi söz konusudur. Edebiyatın özgün nitelikleri kapsamında değerlendirilmesi, onun çok boyutlu olması önünde engel olarak görülebilir. Farklı disiplinler, yöntemler, yorumlar ve düşünceler edebiyatı geliştirmede büyük rol oynar. Bu bağlamda, psikoloji disiplini edebiyata farklı bir boyut kalmaktadır. Edebiyat kavramının tarihi incelenip değerlendirildiğinde, onun tanımı üzerine birçok yaklaşım olsa da her yeni bir edebi eser

bu tanımın sınırlarını zorlamaktadır. Burada asıl olan edebiyatın merkezinde olan edebi metindir. Edebi eser dendiği zaman akıllara, bünyesinde mutlaka yazar, okur, toplum ve daha birçok öğeyi barındıran çok yönlü bir eser gelir. Böylesine çok yönlü sanat eserini incelemeye yardım edecek disiplinlerden ve kuramlardan da haberdar olmak, yararlanmak gereklidir. Edebiyat ve psikoloji disiplinlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin ele alınması çok uzak geçmişe dayanmaz. Ancak bu durumun ilk olarak ele alınması Freud'la başlar. Freud'un psikanalitik teorileri, edebi eserlerin analizinde yeni yöntemler ve bakış açıları sunar. Hem sanat eserini hem de yazarını psikanalitik açıdan değerlendirir. Fakat edebiyat ve psikoloji bilimini içeren çalışmalar Freud'la kısıtlı kalmamaktadır. Psikiyatr Carl Gustav, Psikolog Alfred Adler ve Jacques Lacan, Erich Fromm, Wilhelm Reich gibi psikanalistler, edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu iki disiplinin kesişim noktasında çalışmalar yapmak için önemli katkılar sağlamışlardır. Sadece psikologlar, edebiyatın etkileri üzerine değil, edebiyatçılarda psikolojinin edebi esere olan yansıması üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevski edebiyat psikolojisine katkıda bulunmuş yazarlardır.

Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ortak noktası insanı odak noktası olarak görmelerdir. Her eserin kökeninde üretme, var etme isteği ve yeni bir oluşum yaratma durumu söz konusu olduğundan edebi eserlerde psikoloji faktörü vardır. Bu sözü edilen psikoloji faktörü de edebi eser gibi çok boyutludur. İnsanların düşünsel ve duygusal deneyimleri edebiyata yansırken, edebiyat da insanın iç dünyasını ve toplumsal gelişimini anlamada önemli bir araç olarak işlev görmektedir. Diğer yandan edebiyatın, yaşamın gerçekleriyle insanın ruh gelişimini aydınlatmak amacıyla ilgilendiği de söylenebilir. Edebiyat ve psikoloji, insanın hayal dünyası, düşüncelerine, duyguları ve zihinsel sorunlarına dikkat çeker. İnsanın duygu, davranış ve zihinsel süreçlerini bilimsel açıdan açıklamaya çalışan psikoloji için edebiyatın önemli bir ilham kaynağı olduğu da söylenilebilir.

Eserin somutlaşmadan önce ve somutlaşmaya başladığı esnada yaşanan zihnî süreç ve bilinç akışı psikolojinin devreye girdiği ilk aşamadır. Sonrasında, eserin kendisinde temalar, duygular, düşünceler, olay örgüsü ve kahramanlar ile vücut bulan psikoloji karşımıza çıkar. Eserin okuyucuda meydana getirdiği psikoloji ise bir diğer boyut olarak değerlendirilebilir. Psikoloji ve psikanaliz bütün bunları anlayıp analiz etmede edebiyata birçok fayda sağlamaktadır. Edebiyat insanın iç dünyasını konu alır, yazarların zihinsel

hayatlarını ve derinliklerini açığa çıkarabilir. İnsanın zihinsel hayatı edebiyatın ve psikolojinin ortak konusudur. Karşılaştırmalı bir bağlamda edebiyat ve psikoloji ilişkisini irdeleme, çok yönlü bir okuyucu, yazar ve düşünürün gelişimi için zengin bir ortam sağlar. Edebiyat ve diğer güzel sanatlar ile farklı disiplinler arasındaki sınırlar çoktan silinir. Yani edebiyat diğer bilim ve sanatlarla bir şekilde etkileşim içindedir. Edebiyat ve psikoloji etkileşiminin irdelenmesi insan ruhunu inceleyen iki bilim dalı olmasıyla önem taşımaktadır.

Psikoloji insan davranışını ve nedenlerini incelerken edebiyat insan davranışını kurgu aracılığıyla tasvir eder. İnsan davranışını inceleyen bu iki bilim birbiriyle bağlantılıdır ve bazı açılardan karşılıklı birbirine fayda sağlar. Psikoloji ve edebiyat ilişkisini açıklamanın edebi esere bakış açısı geliştirmede büyük bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Edebiyat var olduğundan beri hayatla ve insanla iç içedir. Bu yüzden bir bireyin ruhsal durumu ile edebiyat arasındaki bağlantılar da çok kuvvetlidir. Çoğu edebi eserde psikolojik yansımalar bulmak mümkün hatta kesindir. Bir edebi eser, karakterleri başarılı bir şekilde sunması, ruh halini ifade etmesi ve okuyucuya insan gerçekliğinin psikolojik boyutunu tanıtmaya açısından psikolojiden yararlanır. Psikoloji ve edebiyat çalışmaları hayal dünyasına, duyguya ve ruhun insani deneyimine odaklanma konusunda birleşir. Psikoloji unsurlarını edebi bir eserle birleştirerek ortaya çok dokunaklı romanlar, şiirler, kısa öyküler ve hatta psikolojik yönleri edebiyatla birleştiren bazı psikanalitik teoriler ortaya çıkabilir. İnsanın olduğu her alanda psikoloji ve edebiyatın da var olabileceği söylenebilir. İnsanın ruh dünyasına ağırlık veren eserler insanların ruh çözümlemelerine de yer vereceği için psikoloji ve edebiyat ilişkisinin iyi anlaşılması gerekir. Edebiyat ve psikoloji, insan bedeniyle ruhu arasındaki ilişkiyi, çelişkiyi, çıkmazları konu edinir; ayrıca insan ruhunun gizemli taraflarına ve karanlık noktalarına da ışık tutarlar. Psikoloji biliminin temelinde, insanın davranışlarını ve zihinsel süreçlerini anlama ve bilimsel yöntemlerle açıklama çabası vardır. Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişki, karakterlerin zihinsel süreçleri ve kişilik gelişimini anlama yönünde ortak bir çaba içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla edebiyat ve psikoloji etkileşimine, bir sanat eserinin psikoloji aracılığıyla değerlendirilmesi ve bir edebi eserden psikolojik gerçeklerin elde edilmesine dayalı iki yönlü bir ilişkinin olduğu ileri sürülebilir. İnsanın duygu, davranış ve zihinsel süreçlerini bilimsel açıdan

açıklamaya çalışan psikoloji bilimi için edebiyatın önemli bir ilham kaynağı olduğu bilinmektedir.

Son dönemde edebiyat araştırmalarında kendisine başvurulma sıklığı gittikçe artan psikanaliz, edebî eserin içeriğı ne olursa olsun tespit edilen ancak tam olarak anlaşılmayan, fark edilen ancak anlamlandırılmakta güçlük çekilen veya görülemeyen ancak hissedilen unsurları mümkün olduğunca açıklayabilecek yardımcı bir disiplindir (Turna, 2020: 2). Psikoloji disiplini edebiyatta kişinin çeşitli zihinsel durumlarına ve deneyimlerine yol açan sosyal sorunları çözmek için kullanılabilir. Yazarların biyografisi, edebi çalışmalardan başka klinik olan denemeler için de kullanılabilir. Böylece, biyografide psikanalitik kavramların kullanılması, biyografi yazarının, belirli konulara olan tercihini açıklamaya yardımcı olabilir. Psikoloji odaklı bir biyografi yazarı, geçmişte atılan küçük ve görünüşte önemsiz ayrıntıları da yakalayabilir ve bunları yazarın kişiliğini aydınlatmak için kullanabilir. Buradan edebiyatın, okuyucular, bilim insanları veya araştırmacılar için eşsiz bir araç olduğu sonucuna varılabilir.

Edebi eserler, varoluşun kökeninden beslenen bir yapıya sahiptir ve bireyin önceliğini vurgular. Edebiyatın üretim süreci de psikolojik bir örgü içerir. Bu örgü, çeşitli psikolojik süreçlerden geçerek şekillenir. Edebi eserlerin dokusunu kavram ve fikirlerden önce, kavram ve fikirlerin vücut bulduğu tipler, karakterler, kişiler, duygu, düşünce ve davranışlar oluşturur. Edebiyat kişiyle, kişinin yaşantılarıyla, hissettikleriyle, duygu ve düşünceleriyle ilgilenir. Bu noktada psikoloji devreye girer.

“İnsanın dış gerçekliğinin yanında iç gerçekliği, rasyonel yapısının yanında irrasyonel yapısı, ahlâkî varlığının yanında ahlâk dışı yapısı, farklı bir bilinçle yeniden keşfedilmiştir. Freud, Oedipus kompleksini, temel kavramı olan “libido”yu açıklarken sadece mitolojiden yararlanmamış, konuyu edebiyat eserleriyle de örneklemiştir. Çeşitli zamanlarda yazdığı “Leonardo da Vinci’nin Bir Çocukluk Anısı”, “Michelangelo’nun Musa’sı”, “Dostoyevski’de Baba Katillığı”, “W. Jansen’in Gradiva’sında Hezeyan ve Düşler” isimli makaleleri, bu koşutluğu oluşturma amacı taşır. Freud, söz konusu makalelerin başlıklarından da anlaşılacağı üzere, edebiyat eserindeki insan duygularını, bilinçaltını, çocukluğundan beri almış olduğu izlenimleri “örnek kişilikler” üzerinden dile getirirken eserin bilinç dışı köklerine doğru uzanır.” (Taşdelen,2015: 26).

Edebiyat, doğası gereği psikolojik bir yön taşır. Aynı zamanda edebiyatta psikoloji için geniş ve önemli bir malzeme olduğu söylenebilir. İkisinin de ürün ve verileri birbirleri için büyük önem taşımaktadır. Her iki disiplinin de ortaya çıkış motivasyonları ve doğalarındaki yakınlıkları bakımdan edebiyat biliminin psikoloji kaynaklarının ortaya çıkarılması her ikisine de yeni alanlar açacaktır. Psikolojinin, edebiyat sanatı ile edebiyat bilimini etkilediği yönler şu şekilde ifade edilir:

“Edebi metinleri ortaya çıkaran yazarın psikolojisi, edebi metinlere hâkim olan genel psikoloji ve edebiyat biliminin edebi eseri değerlendirirken başvurduğu yollardan biri olarak psikoloji...” (Emre, 2009: 321). Yazar, edebi eseri yazmaya başladığı andan itibaren kendi psikolojisi ve bilinçaltı devreye girer. Duruma bu pencereden bakıldığı zaman bizi doğrudan edebiyat-psikoloji ilişkisini analiz etmeye zorlar.

Edebiyat ve psikoloji ilişkisi bir alt disiplin olarak edebiyat psikolojisinin ortaya çıkmasına olanak sunar. Her iki bilim disiplini de bu alt disiplini kullanarak kendi yöntem ve kuramlarına katkı sağlayabilirler. Öteki taraftan bakıldığında ise, psikolojinin geliştirdiği yöntemler, psikanalizin edebi eserle uyarlanması, eserden hareketle yazarın ruh dünyasına dair ipuçları gibi edebiyatın psikoloji biliminden yararlandığı görülmektedir (Emre, 2009: 325-326). Söz konusu iki bilim arasındaki bağlantıya şu şekilde bir açıklama getirilebilir: Böylece psikoloji ve edebiyat arasındaki etkileşimin iki yönlü olduğu, insan ruhunun ve durumunun doğrudan edebiyata yansıdığı ve edebiyatın insan ruhunu beslediği gerçeğine dayandığı ifade edilebilir. Edebiyat ve psikoloji, ruhun fantezilerine, düşüncelerine, duygularına, duyularına ve zihinsel sorunlarına önem verir; bu nedenle aralarındaki bağlantı, yazarın, okuyucunun ve metnin psikanalizi gibi kategorileri kullanan psikolojik eleştiriye dayanır. Edebiyat ve psikoloji, insan bedeni ve ruhu arasındaki ilişkiyi, çelişkileri ve ikilemleriyle fazlasıyla inceleyen, uzun ve detaylı bir yolculukla insan ruhunun ve bilinçaltı alanlarının gizemli yönlerini tanıyan iki temel disiplindir.

Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkinin anlaşılması, edebi eserde narsisizm öğelerinin incelenmesine de ışık tutacaktır. Narsisizm kavramı odağında yazarlar, narsistik karakterleri ve onların içsel çatışmalarını ele alarak, okurlara insan psikolojisi hakkında daha fazla anlayış sunabilirler. Edebi eserler, karakterler aracılığıyla bu temaları işleyerek, bireyin kendi benliğini anlama sürecini ve bu süreçteki sancuları göstererek

okurlara daha derin düşünme fırsatı sunabilir. Bu bağlamda çalışmamızın konusunu oluşturan Rus Edebiyatı yazarlarından, edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan ve pek çok edebi akım ve düşünceye etki eden F.M Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eseri ve Türk edebiyatının modern dönemine katkılarda bulunmuş önemli bir yazarı olarak kabul edilen Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli* eserleri incelenecektir. Her iki yazarında, insanın iç dünyasını, duygusal karmaşıklıkları ve varoluşsal sorunları derinlemesine irdeleyen bu iki eser narsisizm ve edebiyat bağlamında karşılaştırmalı analiz yöntemi ve karma analiz yöntemi kullanılarak incelenecek olup, edebiyat, psikoloji ve psikanaliz kapsamında analiz edilecektir. Eserlerin kahramanlarının narsisistik özellikleri ve bu özelliklerin toplumsal ve psikolojik bağlamları üzerine derinlemesine bir analiz yapılması ve Dostoyevski ve Atılgan'ın eserlerindeki psikolojik derinlikleri ve varoluşsal sorgulamaları, psikanaliz ve psikoloji teorileri çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Dostoyevski ve Atılgan'ın eserleri edebiyatın derinliklerine inerek insanın içsel dünyasını keşfetmeye yönelik bir analiz hedeflemektedir. Edebiyat ve narsisizm bağlamında yapılacak karşılaştırmalı bir çalışma, hem edebiyatın içerdiği narsisistik öğeleri inceleyerek hem de narsisizmin edebiyata nasıl yansıdığını göstererek derin bir bakış sunabilir. Her iki yazarın eserlerindeki narsisistik unsurları nasıl yansıttığını anlamak, farklarını ve benzerliklerini görmek karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları için işlevsel bir perspektif sağlayacaktır. Ayrıca narsisizmin edebiyat üzerinden toplumsal yapıları eleştirmek için nasıl kullanılabileceğini anlamak içinde bir temel oluşturacaktır. Dolayısıyla, narsisizm kavramı etrafında yapılan bu karşılaştırmalı inceleme, edebiyatın sadece estetik değil aynı zamanda insan psikolojisi üzerindeki derin etkilerini de anlama çabası olarak ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NARSİSİZM ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME

1.1. NARSİSİZMİN MİTOLOJİK KÖKENİ

Narsisizm kavramı, birçok mitolojide farklı şekillerde ortaya çıkmış ve çeşitli mitolojik karakterler aracılığıyla işlenmiştir. Mısır mitolojisinde güneş tanrısı Ra, kendine ve gücüne duyduğu büyük hayranlıkla bilinirken, kaos ve şiddet tanrısı Seth de güç ve üstünlük arzusu içindedir. Hint mitolojisinde Ramayana destanının antagonistlerinden Ravana, kibir ve kendine aşırı hayranlığı yüzünden düşerken, Narakasura da aynı sebeple yenilgiye uğrar. İskandinav mitolojisinde Loki, kendi zekâsı ve yeteneklerine duyduğu aşırı hayranlıkla diğer tanrılarla sık sık çatışmaya girer. Çeşitli mitolojilerde çeşitli narsisistik karakterler, kendine aşırı hayranlığı gösteren hikayelere rastlanılabilir. Fakat narsisizmin mitolojik kökeni, Yunan mitolojisindeki Narkissos hikayesine dayanmaktadır. Son yıllarda sosyal boyutuyla sıklıkla ele alınmakta olan narsisizm teriminin kökeni Yunanca küntlük veya duyarsızlık anlamına gelen ‘narke’ sözcüğünden gelmektedir. Geçmişten günümüze uzanan Narsisizm kavramı, Yunan mitolojisinde Narkissos karakterinin anlatıldığı hikâyeye dayanmaktadır.

“Söyle ey orman var mı yazgısı benden daha kara bir seven? Sen bilirsin ancak bunu, sen oldun nice sevene gizlenecek yer, sığınak. Var mı bunca çağlar içinde benim gibi yok olduğu söylenecek biri daha, sevgiden? İşte görürüm, beğenirim sevdiğim güzeli, bir türlü bulamam nedense, yanılır mı sevenler böyle? Bitirir beni bu acı. Ne deniz ne uzaklık ne dağ ne yol ne kermenler ne de kapalı kapılar var aramızda. Bir ufacık sudur engelimiz, o da yanar bana kavuşmak için. Kaç kez akar suya eğildim kondurayım ona diye dudaklarımı, yaklaştırdı yüzünü bana. Dokunacakken ufak engel girer araya.” (Ovid, 1994: 83).¹

Güzeller güzeli mavi saçlı Liriope Cephissus’tan gebe kalır. Bu güzel nympa (su perisi) bir oğlan çocuğu doğurur. Ve annesi adını Narkissos koyar. Kâhine çok yaşar mı diye sorduğunda, kendini bilmezse çok yaşar cevabını alır. Annesi kâhinin sözünü pek

¹ Narkissos mitine yapılan göndermeler Türkçe çevirisini İsmet Zeki Eyuboğlu’nun yaptığı Ovidius Publius Naso’nun Metamorphoses adlı eserine dayanmaktadır.

umursamaz ama Narkissos'sun beklenmedik durumu özellikle ölümü kâhini doğrular. Daha 16 yaşındaki Narkissos, öylesine güzel ve alımlıdır ki nice delikanlılar ve kızlar gönül verir fakat kendisi kimseye yüz vermez. Ne delikanlılar ne de kızlar ona dokunma cesaretinde bulunamaz. Echo, Narkisso'su görür ve âşık olur. Echo, konuşamayan yalnızca işittiği seslerin sonlarını yineleyen bir su perisidir. Narkissos'u gördükçe yüreği tutuşur ve gizlice izlemeye başlar. Defalarca yanına sokulmak ve tatlı dille yalvarmak ister. Narkissos, Echo'yu kesinlikle istemez. Narkissos'un onu istememesi üzerine Echo, yankılanan sesini ardında bırakarak utanç içinde oradan uzaklaşır. Kaygıları bitkin gövdesini tüketir, gün gün erir. Nymphalar, kabul olacağını bilmeden, Narkissos için sevsin de kavuşmasın sevdiğine diye dua ederler. Narkissos bir av dönüşü suyun kenarında susuzluğunun gidermek ister. Sudan içer ve içinde bir başka susama, bir başka yanma duyar. Suda gördüğü güzel yüze tutulmuş, kendi kendine âşık olmuştur. Canı bilmeden kendi kendini çeker, özlem duyar fakat seven de sevilende kendisidir. Bu yanıltıcı suyu defalarca öper, kollarını daldırır ona sarılmaya çalışır. Ne açlık ne yorgunluk duyar, oradan ayrılmaz. Bıkmadan kendine bakar durur. Ne sağlık ne güç kalır, Echo'nun gönlünü çelen görünüm bozulur. Echo bile ona acımaya başlar. Narkissos'un ölüsü bile artık ortada yoktur, öldüğü yerde yalnız sarı, ak tüylü bir çiçek vardır.

Kendini tanımak kavramının olumlu çağrışımından, kendine ölümcül bir aşk hissetme seviyesine taşıyan durum, Narkissos'un kendine duyduğu sıra dışı sevgidir. Yunan mitolojisindeki bu hikâye psikolojik bir fenomeni açıklamak için kullanılır. Türk Dil Kurumu (TDK, 2022), narsisizmi “özseverlik”, Oxford Advanced Learner's Dictionary (2023), kendine, özellikle de görünüşüne çok fazla hayranlık olarak açıklar.

Narsisizm, literatürde genellikle benlik ve kişiler arası ilişkiler açısından ele alınmış, narsisistik örüntünün kendiliği aşırı önemseme, başkalarını yok sayma ve bu nedenle de kişiler arası ilişkilerde sorunlar yaşama ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Narsisizm, psikanalitik kuramcılar tarafından çalışılmaya başlanmadan önce ilk kez Havelock Ellis (1898) tarafından psikolojik bir kavramı açıklamak amacıyla kullanılır. Ayrıca sudaki yansımaya, onun bir yansıma olduğunu bilmeden âşık olan ve yaklaşmak isterken ölen mitolojik karakter Narkissos ile ilişkilendirilir, benliğin libidinal nesne olarak değerlendirilmesi ve kişinin özellikle içsel uyaranların etkisiyle kendine yönelik bir cinsel çekim hissetmesini ifade eden otoerotizm kapsamında ele alınır. Narsisizm, ilerleyen yıllarda ise erken psikanalitik kuramcılarının (Freud, 1914),

nesne ilişkileri kuramcılarının (örn., Kernberg, 1967) ve kendilik kuramcılarının (örn., Kohut, 1977) sıklıkla çalıştığı bir kavram haline gelir (Eldoğan, 2016: 2). Freud'un, "Narsisizm Üzerine Bir Giriş" adlı makalesi narsisizm üzerine ilk önemli çalışma olarak kabul edilir. Narsisizmin psikanalizdeki yeri bu makaleye dayanmaktadır.

1.2. PATOLOJİK BİR SORUN OLARAK NARSİSİZM

Narsisizm, bireylerin kendine yönelik aşırı hayranlık, önemini abartma ve empati yoksunluğu gibi özelliklerle tanımlanan bir kişilik özelliğidir. Kavramın kökeni, Yunan mitolojisinde suya yansıyan kendi görüntüsüne âşık olan ve bu yüzden hayatını kaybeden Narkissos'a dayanır. Tarihsel süreçte farklı şekillerde ele alınan narsisizm, günümüzde sosyal medya ve popüler kültür aracılığıyla daha görünür ve yaygın hale gelir. Psikoloji literatüründe narsisizm genellikle Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) bağlamında ele alınır. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin tanı kriterlerine göre, büyüklenmeci özseverlik, hayranlık ihtiyacı ve empati yoksunluğu gibi belirtilerle karakterize edilir (American Psychiatric Association. 2022). Bu bozukluğa sahip bireyler, başkalarının duygularına karşı duyarsız olabilir, sürekli olarak övgü ve onay arayışı içinde olabilir ve eleştiriye karşı aşırı hassasiyet gösterebilir. Narsisizmin kökenleri çoğunlukla çocukluk dönemi yaşantılarına, ebeveyn tutumlarına ve genetik faktörlere dayandırılmaktadır. Modern toplumda narsisizmin yaygınlaşması, bireyselleşme ve kişisel başarıyı yücelten kültürel normlarla da yakından ilişkilidir. Bireylerin kendilerini sergileme, kanıtlama, idealize etme ve sürekli onay arayışında olma eğilimleri narsisistik eğilimlerin artmasına ve toplumsal ilişkilerde yüzeysellik ile benmerkezciliğin yaygınlaşması görülmektedir. Narsisizmin toplumsal boyutları da geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Narsisizmin psikolojik temellerini, kültürel yansımalarını ve toplumsal sonuçlarını incelemek çalışmamız açısından önemlidir.

Narsisizm kavramı, modern psikoloji literatürüne 20. yüzyılın başlarında Avusturyalı psikanalist Sigmund Freud tarafından kazandırılır. Freud, 1914 yılında yayımladığı "On Narcissism: An Introduction" (Narsisizm Üzerine: Bir Giriş) adlı makalesinde, bu kavramı psikodinamik teorisi bağlamında detaylı bir şekilde inceler. Freud, narsisizmi kişinin kendi benliğine yönelik aşırı sevgi ve hayranlık olarak tanımlar ve bu durumu psikoseksüel gelişim sürecinin bir parçası olarak ele alır. Freud'un çalışmaları, narsisizm kavramını bilimsel bir çerçeveye oturtmadan önce de çeşitli

düşünürler ve bilim insanları tarafından ele alınır. 19. yüzyılın sonlarına doğru, özellikle seksoloji ve psikiyatri alanlarında narsisizm konusu araştırılır. Havelock Ellis ve Paul Nücke'nin bu konuda öncül çalışmaları mevcuttur. Havelock Ellis, 1898 yılında narsisizmi, bireyin kendi bedenine yönelik cinsel bir ilgi olarak tanımlar ve bu durumu "narcissus-like" (Narcissus gibi) olarak adlandırır. Aynı dönemde Paul Nücke, narsisizmi patolojik bir fenomen olarak tanımlar ve klinik gözlemlerine dayandırır. Paul Nücke, narsizm² terimini kendi bedenine genellikle cinsel bir nesnenin bedenine davranıldığı gibi davranan, yani kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir insanın tutumu olarak açıklar (Freud, 2020: 25).

Sigmund Freud, Ellis ve Nücke'nin çalışmalarını temel alarak narsisizmi daha geniş bir perspektiften ele alır. Freud'a göre narsisizm, iki farklı biçimde görülebilir: birincil narsisizm ve ikincil narsisizm. Birincil narsisizm, bebeğin kendisine yönelttiği doğal sevgi ve ilgiyi ifade ederken, ikincil narsisizm ise bireyin gelişim sürecinde yaşadığı travmalar veya hayal kırıklıkları sonucunda kendine yönelttiği aşırı sevgi ve hayranlık olarak tanımlanır. Freud, narsisizmin normal gelişim sürecinin bir parçası olduğunu, ancak aşırıya kaçtığında patolojik hale geldiğini belirtir. Freud'dan sonra, birçok psikolog ve psikanalist narsisizm kavramını daha da geliştirir. Otto Kernberg ve Heinz Kohut gibi önemli isimler, narsisistik kişilik bozukluğunu ve narsisistik davranışların dinamiklerini detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Kernberg, narsisizmi ciddi bir kişilik bozukluğu olarak ele almış ve narsist bireylerin içsel boşluk ve düşük benlik saygısı yaşadığını ifade eder. Heinz Kohut ise, narsisizmi daha olumlu bir perspektiften ele alarak, sağlıklı narsisizmin bireysel gelişim için gerekli olduğunu savunur. Sonraki yıllarda psikanalitik gözlemciler, narsisistik tutumun yalnızca narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerde değil, farklı bozukluklara sahip birçok kişide de görüldüğünü fark etmişlerdir. Örneğin, Sadger'in belirttiği gibi, eşcinsellerde de bu tür tutumlar bulunabiliyordu. Bu gözlemler, narsizmin, yani kendine yönelmiş libidonun, sanılandan çok daha yaygın olabileceğini ve insanın cinsel gelişim sürecinin doğal bir parçası olabileceğini düşündürür. Nevrotik bireyler üzerine yapılan psikanalitik çalışmalar da benzer bir varsayıma yol açar. Nevrotiklerde gözlemlenen narsisistik tutumlar, onların dış etkilere karşı daha az açık olmalarına neden oluyordu. Bu bağlamda, narsisizm bir sapkınlık değil, aksine kişinin kendini koruma

² Freud, kakofonik bulduğu narsisizm yerine narsizm terimini tercih ediyordu. Bu sebeple çalışmada Freud'a yapılacak atıflarda terim, narsizm şeklinde kullanılacaktır.

içgüdüünün bencilliğine eşlik eden libidinal bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Dementia praecox ya da şizofreni hakkında bilinenler toplandığında, narsizm teriminin araştırılması yönünde güçlü bir istek uyanmıştır. Freud'un parafrenik terimiyle tanımlamayı önerdiği dementia praecox hastaları megalomani ve ilgilerinin dış dünyadan, yani insanlar ve şeylerden çekilmesi olmak üzere iki temel ayırt edici özelliği sahiptir. Beraberinde şizofrenide dış dünyadan çekilen libidoya ne olduğu sorusu ortaya çıkar. Libido bene yöneltilir ve narsizm tutumuna yol açar (Freud, 2020:25-26).

Freud, özellikle narsisizmle ilgili yalnızca bir makale yazmasına rağmen o dönemde sınırları zorlayan, tanımlayıcı açıdan zengin bir incelemeyle narsisizm kavramını, yaklaşımın içine taşır. Freud, tüm bireylerin hayata birincil narsisizm durumunda başladıklarını, esas olarak bedensel gereksinimlerin karşılanmasına odaklandıklarını ve bu tür tatminlerin farklı ve ayrı bir öteki tarafından sağlandığının farkında olmadıklarını öne sürer. Gelişim, başkalarının farkındalığına sebep olmayla beraber bütün ihtiyaçların yerine getirilmesinin kaybını beraberinde getirir. Freud, ikincil narsisizmi, bu kaybı telafi etmeye yönelik onarıcı bir süreç olarak tanımlar. Bireyin, erken çocukluk dönemindeki tüm güçlülüğe geri dönüş arayışında olduğunu savunur. Dolayısıyla ikincil narsisizm, hayal kırıklığının bir sonucu olarak kişiler arası ilişkilerden çekilmeyi içerir. Freud, aşırı derecede içe kapanmanın ciddi bir rahatsızlık olduğunu belirtmekle birlikte, ikincil narsisizmin daha hafif biçimlerinin normal işlevsellik sınırları içinde kabul edilebileceğini savunur. Başka bir deyişle, Freud, narsisistik boyutta içe kapanmanın belli bir düzeyde hepimizde mevcut olduğunu ileri sürer. Ayrıca, narsisizmin kişiler arası ilişkiler üzerindeki etkisine de değinir. İlişki partnerleri, ikincil narsisizmin gereksinimlerini karşılamak üzere bilinçsiz bir şekilde seçilebilirler.

Hayal kırıklığına karşı narsisistik tepkiler Reich tarafından narsisizmi bir benlik saygısını geri kazanma sistemi olarak ele alışıyla daha da genişletildi. Reich, narsisizmi, benliğin ya hayal kırıklığının etkilerine ya da ciddi bir ego idealinin taleplerine karşı özellikle savunmasız olduğu koşullar altında patolojik hale gelen normal bir fenomen olarak görür. Bu nedenle ilginin başkalarından kendine kayması, kırılganlık ve depresyona karşı koruma sağlayan telafi edici süreç olarak değerlendirir. Reich, kendi kendine yönelme ve büyükmeciliği, öz-bilinçli kaygı ve yetersizlik gibi dayanılmaz durumlara karşı abartılı savunma önlemleri olarak değerlendirerek, patolojik narsisizmin değişken doğasını vurgular. Kısacası narsisizmin kendini koruma iç güdüsü ve

mekanizması sonucu devreye girdiğini ifade etti. Şiddetli tehdit altında, gerçeklik algısı ve kendilik-ötekilik sınırları zayıflar ve kendiliğin işlevini sürdürebilmesi için nesnelere çekilme gerekli hale gelir. Bu nedenle narsist bireyler, bir dereceye kadar kişisel sağlamlığı korumak ve hayal kırıklığı ve narsistik yaralanmanın tetiklediği saldırganlığı azaltmak için büyük ölçüde tek benci bir çaba içinde, kendilerini inşa etme ve kendilerini yıkmaya döngüsüne yakalanırlar (Aktaran: Kealy ve Rasmussen, 2012:359).

Fairbairn'e göre, gelişen birey, ne pahasına olursa olsun güçlü bakıcı-bebek bağına sürdürmeye çalışır. Bu ilişki kargaşa veya travma ile dolu olduğunda, çocuk olumsuz deneyimlerden kendi benliğindeki bir kusurun sorumlu olduğunu varsayar ve bu şekilde ebeveynleriyle bağına korumanın bir yolunu bulur. Bağımlı bir çocuk için, ihmalkâr ebeveynlerin bakımında olma gerçeğiyle yüzleşmek yerine, kendisini ideal ebeveynlerin bakımındaki kusurlu bir birey olarak görmek daha tercih edilir. Fairbairn, erken dönemde travmatik etkileşimler yaşayan hastaların, yeniden travmatize edilme korkularını daha sonraki kişiler arası ilişkilere taşıma eğiliminde olduklarını ve gerçek yakınlıktan kaçarak yüzeysel ilişkileri tercih ettiklerini belirtir (Aktaran: Kely ve Rasmussen, 2012:359). Bunun sonucunda, gelişim çağındaki çocuk sağlıklı nesne bağları kuramadığı için travmalarını kişiler arası iletişimlerine taşır ve yeniden ruhsal bir yaralanmaya maruz kalmamak için tek benci bir birey haline gelir. Olası olumsuz kişiler arası deneyimler, çocuğun gerçek niteliklerini gizlemesine ve bu nedenle gerçek ilişkiler kurmasının engellenmesine yol açabilir.

Narsisizm, öncelikle kendi bedenini sevgi nesnesi olarak görüp sonra kendinden başka bir insanı nesne olarak algılamaya başladığı bir aşamayı ifade eder. Başka bir deyişle, narsisizm, sınırsız ve nesnelere bağımsız ego enerjisinin yatırımıdır (Tükel, 2020: 14). Narsistlerin nesne seçimindeki temel sebeplerden biri, kendi benliklerini güçlendirmek ve tatmin etmek için başkalarını kullanma eğilimleridir. Bu durum, genellikle kendilerini ön planda tutma ve diğer insanları kendi ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda şekillendirme isteğiyle ilgilidir. Narsist bireyler, ilişkilerinde genellikle kontrol arayışında olurlar ve diğer insanları kendilerini desteklemek veya hayranlıkla bakmak için araç olarak kullanabilirler.

Freud'a göre, ilk otoerotik cinsel tatminler yaşamsal işlevlerle bağlantılı deneyimlerdir ve kendini koruma amacını taşır. Başlangıçta cinsel içgüdüler ben

içgüdülerinin tatminine dayanır, ancak zamanla bu içgüdülerden bağımsız hale gelir. Çocuğun bakımını ve korunmasını üstlenen kişiler, özellikle anneler, çocuğun ilk cinsel nesnelere olur ve bu bağlanma izleri taşır. Bu tür nesne seçimine "Anlehnung" yani yaslanma tipi denir. Diğer bir nesne seçimi türü ise sapıklar ve eşcinseller gibi bazı libidinal gelişim bozuklukları gösteren kişilerde görülür. Bu kişiler, sonraki sevgi nesnesi seçimlerinde annelerini model almak yerine kendilerini model alırlar. Bu tür nesne seçimi narsisistik olarak adlandırılır. Narsizm üzerine yapılan incelemelerde bir diğer yaklaşım ise kadın ve erkeklerin erotik yaşamlarının farklılıklarını gözlemlemektir. Nesne seçiminde erkek ve kadın arasında temel farklılıklar olabilir. Örneğin, yaslanma tipi nesne seçimi genellikle erkeklerde daha belirgindir. Kadınlar ise özellikle güzel bir görünüme sahip olduklarında, sevilme için değil, sevmek için seçimler yaparlar (Freud, 2020:38-39).

Freud, nesne seçimine giden yolların kısa bir özetini sunar:

Kişi:

1) Narsistik tipe uygun olarak

- a) kendisinin olduğu şeyi (yani kendini)
- b) kendisinin bir zamanlar olduğu şeyi
- c) kendisinin olmak istediği şeyi
- d) bir zamanlar kendisinin parçası olmuş bir şeyi

2) Yaslanma tipine uygun olarak

- a) kendisini besleyen kadını
- b) kendisini koruyan erkeği ve bunların yerini alan bir dizi ikame nesnelere sevebilir (Freud, 2020:41).

1.2.1. Büyükleme ve Kırılgan Narsisizm

Narsisizm terimi, kibirli, kendini aşırı önemseyen ve bencil bir kişiye atıfta bulunmak için günlük konuşma dilinde neredeyse her yerde herkes tarafından kullanılır. Çoğu zaman bu etiket, kendini sıradan yaşantı sınırlarının üzerine koyarak, bariz bir kendini önemsemeyle rahatsız edici olan kişiler için kaçınılmazdır. Yani artık bir kişiyi "narsist" olarak adlandırmak, doğrudan onu küçümseme anlamına gelmeye başlar. Ancak narsisizm daha karmaşık bir yapıya sahip, küçümseme ifadesi olarak kullanılamayacak

bir kişilik bozukluğudur. Narsisizm, genellikle sadece büyüklenmeci tavırlarla ilişkilendirilse de aslında çok daha karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Narsisizmin tek bir biçimde var olmadığı ve sadece büyüklenmeci tavırla sınırlı olmadığı savunulmaktadır. Büyüklenmeci narsisizmin genel tanımı doğru olsa da patolojik narsisizm gizli ve savunmasız biçimlerde de ortaya çıkabilir. Bu tür narsisistik sorunlar, depresyon, kaygı, iş ve ilişki problemleri gibi belirtilerle maskelenebilir ve bu nedenle tespit edilmesi daha zor olabilir. Kırılgan narsisizm tanımı, hem yaygın olarak kabul edilen narsisizm görüşüyle hem de Amerikan Psikiyatri Birliği'nin narsisistik kişilik bozukluğunun büyüklenmecilik, kendini şişirme ve kibir modelini tasvir eden versiyonun tam tersidir (Kealy ve Rasmussen, 2012:356). Narsisizmin temel teması, yüceltici, duyarsız, manipülatif ve dışa dönük gibi benzer terimleri içerir. Bu özellikler, narsisistik kişiliği inceleyenler tarafından kendini övme, abartma, duygu eksikliği ve üstünlük fantezileri olarak dışa vurulur. Yunan mitolojisindeki Narkissos'un hikayesi, bu temel narsisizm tanımıyla paralellik gösterir; yaşamın merkezine kendi benliğini koyan ve duygusal tatmin arayışında sadece kendi yansımasını gören bir karakterdir.

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan DSM-IV-TR'de (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı) narsisistik kişilik bozukluğu kriterlerini tam olarak karşılamayan ancak varlığı dikkate değer olan bir başka kavram ise savunmasız narsisizmdir. Savunmasız narsisizm, narsisistik kişiliği olan bireylerde çaresizlik, acı ve kendine yönelik tehditlerle ilgili kaygı duygularını ifade eder; içsel yetersizlik, boşluk ve utanç duygularını yoğun bir şekilde yaşarlar.

Buradan yola çıkarak, büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm olmak üzere iki temel alt tipe ayrıldığı söylenilebilir. Büyüklenmeci narsisizm, dışa dönük, kendini beğenmiş, kibirli ve empati yoksunu özelliklerle tanımlanırken, kırılgan narsisizm daha içe dönük, hassas, depresif ve savunmasız bir yapı sergiler. Bu iki alt tip, narsisistik kişilik bozukluğunun farklı yüzlerini temsil eder.

Büyüklenmeci narsistler, kendilerini sürekli olarak üstün, özel ve önemli görme eğilimindedirler. Bu kişiler, başkalarını küçümseyerek kendilerini yüceltir ve empati yapma konusunda ciddi zorluklar yaşarlar. Sosyal ilişkilerinde manipülatif olabilirler ve genellikle kendilerini her türlü eleştiriden uzak tutmaya çalışırlar. Kendilerine hayranlık duyulmasını bekler ve bu hayranlık sağlanmadığında öfke ve hayal kırıklığı yaşarlar. Öte

yandan, kırılğan narsisistler dışarıdan hassas, savunmasız ve kırılğan görünürler. İçsel olarak ise derin bir yetersizlik ve değersizlik duygusuyla m¼cadele ederler. Bu kişiler, eleştiriye karşı aşırı hassasiyet gösterir ve kolayca incinebilirler. Depresyon, kaygı ve sosyal çekilme gibi belirtiler kırılğan narsisizmin yaygın özellikleri arasındadır. Kırılğan narsistler, dışarıdan onay ve takdir arayışındadır, ancak bu onayı almakta zorlandıklarında büyük bir hayal kırıklığı yaşarlar. Büyüklenmeci narsisizm, kendini beğenmişlik ve kibirle belirginleşirken, kırılğan narsisizm daha içe dönük ve gizli belirtilerle ortaya çıkabilir.

Büyüklenmeci ve kırılğan narsisizm arasındaki bu temel farklar, narsisistik kişilik bozukluğunun anlaşılması ve tedavi edilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Hem büyüklenmeci hem de kırılğan narsistler, derinlerde benlik saygısı sorunları yaşarlar, ancak bu sorunları farklı şekillerde ifade ederler. Kırılğan narsistler, dışarıdan kendilerini savunmasız ve kırılğan gösterebilirler, bu da onların narsisistik eğilimlerinin gözden kaçmasına neden olabilir. Bu farklı bakış açıları, narsisizmi anlamak ve teşhis etmek için daha kapsamlı bir yaklaşım gösterir.

Patolojik narsisizmin tanımlanmasında hem kuramlar içinde hem de kuramlar arasında çeşitli anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Literatür taramalarında, Otto Kernberg'in (1975) narsisizmi "büyüklenmecilik, empati yoksunluğu, duygusal boşluk hissi, ben merkezilik" gibi özelliklerle tanımladığı görülmektedir. Buna karşılık, Heinz Kohut (1977) narsisizmi "kırılğanlık, depresyon, boşluk hissi, empati ve dayanıklılık yoksunluğu" ile karakterize edilen bir olgu olarak tanımlar. Kernberg ve Kohut arasındaki bu tartışma, narsisizmin çok boyutlu bir kavram olduğunu ve iki kuramcının narsisizmin farklı yönlerine sahip bireylerle çalışmış olabileceğini göstermektedir (Aktaran: Eldoğan,2016:3).

Narsisizm terimi, genel olarak benlik saygısı ve kişiler arası ilişkilerle ilgili bir kavramdır. Temelde, kişinin kendine yoğunlaşması ve başkalarına olan ilgisinin azalması anlamına gelir. Sağlıklı narsisizm, ya da normal narsisizm, olumlu bir öz saygıyı sürdürebilmek için gerekli olan makul ve dengeli bir öz sevgi kapasitesini ifade eder (Kealy ve Rasmussen, 2012:357). Normal narsisizm, kişinin kendini değerli hissetmesine yardımcı olur ve kişinin kendi ihtiyaçlarını fark etmesini ve karşılmasını sağlar, aynı zamanda sağlıklı ve karşılıklı ilişkiler kurmasına engel olmaz. Ancak narsisizmin

patolojik biçimleri, kişinin hem kendisi hem de çevresi için zararlı olabilir. Bu durum, kişiler arası ilişkilerde ciddi sorunlara yol açabilir, çünkü bu bireyler genellikle başkalarının duygularını ve ihtiyaçlarını önemsemezler. Narsisizmin bu iki patolojik biçimi, bireyin yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyebilir.

Bu bağlamda, Kendilik saygısı, hırsların peşinde koşmak ve yaşamda karşılaşılan yenilgiler veya olumsuzluklar sonrasında benlik saygısını yeniden inşa etmek için sağlıklı narsisizmin gerekli olduğu söylenebilir. Sağlıklı narsisizm, kişinin kendini değerli hissetmesini sağlar ve zorluklarla başa çıkma kapasitesini artırır. Buna karşılık, patolojik narsisizm, hayal kırıklıkları ve olumlu kişisel imaja yönelik tehditlerle başa çıkmada önemli eksiklikleri ve uyumsuz stratejileri içerir. Patolojik narsisizmi olan bireyler, pozitif benlik saygısını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için gerekli olan uygun mekanizmalardan yoksundur. Başka bir deyişle, bu bireyler kendilerini değerli hissetmek için dışsal onay ve hayranlığa aşırı derecede bağımlıdırlar ve eleştirilerle veya başarısızlıklarla karşılaştıklarında kolayca sarsılırlar (Kealy ve Rasmussen, 2012:358). Kısacası narsisizmin, bir ucunda sağlıklı ve uyumlu olan diğer ucunda patolojik ve ciddi derecede uyumsuzluk var olan bir fenomen olduğu söylenilebilir.

Kişinin kendiyle uyumunu sürdürmeye yönelik sorunlar genel olarak, intrapsişik, içsel psikolojik mekanizma ve kişiler arası, başkalarıyla etkileşimler olarak kategorize edilebilir (Campbell ve Baumeister, 2006:423). İntrapsişik mekanizmaların örnekleri arasında, kişinin kendi büyüklüğüyle ilgili hayaller kurması, kendi başarılarını aşırı övmesi ve başarısızlıklarını dış faktörlere atfetmesi yer alır. Bu tür davranışlar, özgünlük ve başarıyı hak etme içsel bir tutum biçimini oluşturabilir. Ayrıca, kişinin kendini toplumun sıradan normlarının ötesinde gördüğü durumlar da söz konusu olabilir (Cooper, 2009: 904-912). Başkalarının hayranlığını kazanma çabaları, başkalarını sömürme ve bireyin kendi için tehdit oluşturduğu düşünülen diğerlerini yenme girişimleri görülebilir. Bu tür tutumlar kısa vadeli faydalar sağlasa da uzun vadede psikolojik ve sosyal maliyetlere neden olabilir. Sürekli olarak rekabete dayalı bir yaklaşım benimsenmesi, bireyin uzun vadeli mutluluğu ve kişisel tatmini açısından da zararlı olabilir.

Narsisizmin görkemli dış görüntüsünün arkasında gizli ve savunmasız bir "ben" bulunur. Patolojik narsisizmin özünde, büyüklenmeci tutumun ötesinde, farkındalıktan uzaklaştırılan ve hem diğerleri hem de gerçek benlik tarafından keşfedilmesi engellenen

gizli, kırılğan bir çekirdek vardır. Bu davranış şekli, benliğin zayıf olan kısmını korumayı amaçlar ve genellikle dikkate değer bir başarı elde edebilir. Ancak bu çabalar sınırlandığında veya başarısız olduğunda, narsist kırılğanlık açığa çıkar (Kealy ve Rasmussen, 2012: 358).

Narsisistik kırılğanlık, hakarete karşı aşırı tetikte olmayı, çevresindekileri tehdit olarak algılamayı ve algılanan tehditlerden öz saygıya geri çekilmek için aşırı utangaçlığı veya kişiler arası kaçınmayı içerir (Kealy ve Rasmussen, 2012: 358). Kendini göstermeyi ve beğenmeyi aşırı seven büyüklenmeci narsistin aksine alabildiğince görünür olmaktan kaçınır ve kendi kabuğuna çekilir. Kişiler arası iletişimi kuvvetli değildir. Kırılğan narsisizm, bireyin içsel olarak çaresizlik ve duygusal yetersizlik hissettiği bir durumu ifade eder. Bu durum, dış dünyadan gelen olumsuzlukları aşırı derecede önemseyerek, kendini sürekli olarak koruma altına almak ve dışarıdan gelebilecek her türlü eleştiriye aşırı duyarlılık göstermek şeklinde kendini gösterebilir. Bu nedenle, bu tür narsisistik özellikler taşıyan kişilerin, dış dünya ile sağlıklı ve dengeli bir ilişki kurmakta zorlanabileceği ve sosyal etkileşimlerde sıkıntılar yaşayabileceği söylenebilir.

Pincus ve Lukowitsky, narsisizmin çeşitli tipleri arasında ayırım yapmanın önemini vurgulamaktadır. Örneğin, bazı durumlarda kırılğanlık ve tükenmişlik temaları belirgin olabilir ve açıkça ifade edilebilirken, görkemli fanteziler gizlice arka planda kalabilir. Benzer şekilde, açık kibir, gizli yetersizlik duygularını maskeleyebilir (Pincus ve Lukowitsky, 2010: 8-16). Bu bakış açısından, narsisistik tiplerin diyalektik ve birbirini tamamlayan durumlar olabileceği söylenebilir. Çoğu zaman hastalar bir türü açıkça gösterse de karşıt tür olarak var olabilir, bu durum ise hastanın farkındalığı için erişilemez olabilir. Kısacası büyüklenmeci bir narsistin arka planda savunmasız ve kırılğan bir kişilik barındırması olasıdır. Bu birey, içsel zayıflıklarını örtbas etmek için bencil davranışlar sergileyebilir ve bu şekilde geçici bir ruhsal doyum sağlayabilir.

Çoğu insan, benliklerinin bazı yönlerini sadece en yakınlarıyla paylaşırken, ebeveynlerin çocuklarına kendi istek ve ihtiyaçlarını dayatması gibi tutumlar, çocuğa kendi gerçek benliğinin kabul edilmediği mesajını iletir. Bu durum, gerçek benliğin hayal kırıklığı yaşayarak dış çevrenin beklentilerine uyum sağlamak için psikolojik bir koruma kalkını olan "sahte benlik" tarafından örtülmesine yol açabilir. Sahte benlik gelişimi, patolojik narsisizmin engellenmiş ve savunmasız bir öz olarak şekillenmesinde

bazı benzerlikler taşır. Bu durum, yaratıcılık, derinlik ve yakın ilişkiler kapasitesinde ciddi bir azalmaya yol açabilir, ancak gerçek benliği dış etkenlere karşı korur. Kendilik psikolojisine göre, patolojik narsisizm, benliğin erken dönemde duygusal olarak yetersiz beslenmesini içerir; bu da duygulanım, benlik kavramı ve davranışlarda kronik rahatsızlıklara neden olur (Kealy ve Rasmussen, 2012: 360). Bu durum eksiklik duygusuna yol açar. Patolojik büyüklenmecilik bu kırılganlık ve yetersizlik duygusunu telafi etmek için gelişir, bir nevi yetersizlik duygusunu yüzeysel olarak beğenilmenin geçici büyüyle örter.



İKİNCİ BÖLÜM

YAZARLARIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİKLERİ

2.1. FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

Yazar, eleştirmen ve yayıncı Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, 11 Kasım 1821 tarihinde Moskova'da doğar. Dostoyevski, aristokrat bir ailenin çocuğudur. Babası Mihail Andreyeviç Dostoyevski askeri bir doktordur. Babası aile meslekleri olan papazlık seçmesi yönünde ısrarcı olduğu için babasına karşı çıkmak zorunda kalır. Genel olarak kültürlü, sert karakterli, disiplinli ve çalışkan bir adam olarak anlatılır. Dostoyevski'nin erken dönemdeki yaşamı genellikle sağlıkla ilgili zorluklarla geçer. Babasının ölümü, ailenin maddi durumunu olumsuz etkiler ve bu durum, Dostoyevski'nin genç yaşlarında maddi sıkıntılarla mücadele etmesine neden olur. Ailenin ikinci çocuğu olan Dostoyevski hem kişiliği hem de gelecekteki faaliyetleriyle kardeşlerinden farklı bir yaşam sürer. Özellikle annesinin edebiyata olan ilgisinden ilham alarak eserlerinde her şeyin farklı anlamlar kazandığı özgün bir tarz yaratır. Rus felsefesi, Dostoyevski'nin eserlerinde yansıtılan düşüncelerle farklı bir anlam kazanır. Rus edebiyatının en önemli yazarlarından biri olarak kabul edilen Dostoyevski hem romanlarıyla hem de düşünsel derinliğiyle edebiyat dünyasında bilinmektedir.

Moçulski'ye göre Dostoyevski'nin yaşamı ve eserleri birbirinden ayrılamaz bir bütün oluşturur. Edebiyat, onun için sadece bir meslek değil, aynı zamanda trajik kaderinin ve yaşamının kendisidir. Tüm eserlerinde, kişisel deneyimlerini anlatarak kendi iç dünyasının derinliklerine inmiş ve kendi varlığının gizemini çözer. Dostoyevski, her zaman yaratıcılığı ile bize kendi büyük itiraflarını sunar; eserleri, evrensel insan ruhunun bütünlüklü bir ifadesi olarak kendini gösterir (Moçulski, 1947: 8).

Dostoyevski'nin soyunda da tıpkı hayatındaki zıtlıklar gibi iyilik ve kötülük bir arada bulunur. Ailesinde hırsızlar, katiller, dolandırıcılar ve rahipler vardır. Dostoyevski soyadı ilk kez Litvanya kroniklerinde geçer. Yazarın ailesi, bu kuşağın iyi tarafını temsil eder. Dostoyevski'nin dedesi papaz olurken, oğlu Mihail Andreyeviç Moskova'ya yerleşir ve doktor olur. 1819'da Mihail Andreyeviç, tüccar kızı Maria Fyodorovna Neçayeva ile evlenir ve çift, Moskova'da yoksulların tedavi gördüğü hastaneye bağlı bir

evde yaşar. Bu ev, yoksulluğun olduğu bir bölgede bulunur. Maria Fyodorovna, sekiz çocuk dünyaya getirir. İkinci çocukları olan Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, 11 Kasım 1821’de bu evde doğar ve adını, eski Yunancada “Tanrı’nın hediyesi” anlamına gelen “Theos”un karşılığı olan Fyodor’dan alır. Dostoyevski çiftinin çocuklarının doğumuyla yaşam koşulları zorlaşır. Mihail Andreyeviç, mesleğindeki yorucu çalışmaları ve orta düzeydeki başarısı nedeniyle hırçınlaşır ve aile içinde otoriter bir tutum sergiler. Eşine ve çocuklarına mesafeli davranır. Aile hayatında ciddiyet hakimdir ve tek eğlenceleri yılda iki kez çocukları görmeye gelen sütanne ile baba Mihail Andreyeviç’in bunaltıcı öğütlerine rağmen yapılan günlük yürüyüşlerdir. Mihail Andreyeviç, soylu çocukların kendilerini küçük düşürecek davranışlar sergilememesi gerektiğine inanarak yürüyüşler sırasında çocukların koşmalarını ve çimlere basmalarını yasaklar. Hizmet karşılığında elde ettiği soyluluk unvanının çocuklarından alınacağını bildiği için, Mihail Andreyeviç, her zaman çocuklarına hayata hazırlıklı olmalarını öğütler. Onlara yoksul olduklarını, önemli bir mevkiye gelmenin ne kadar zor olduğunu ve büyük umutlar bağlamamaları gerektiğini anlatır. Bu tatsız öğütler, oğluna ölene dek acı çektiren aşırı duyarlılığın, topluma karşı duyduğu korku ve kuşkunun ilk tohumlarını atar. Fiziksel cezalar uygulanmasa da Mihail Andreyeviç’in bu sert tutumu, çocukların kendilerini büyük bir baskı altında hissetmelerine neden olur.

Anne Maria Fyodorovna ise sakin ve bilgili bir kadındır. Evin yönetiminde eşinin sözleri geçerli olsa da pasif bir ev hanımı değildir. Edebiyata olan düşkünlüklerinin annelerinden geldiği düşünülür. Maria Fyodorovna’nın eşine yazdığı duygu dolu mektuplar, edebi yönünün zenginliğini gösterir. Mihail Andreyeviç, baskıcı tutumuna rağmen aslında çok kültürlü bir insandır ve oğullarının edebiyat ve sanata ilgi duymalarını ister. Çocukluk yıllarından itibaren edebiyata olan düşkünlük, Dostoyevski’nin yaşamının ilerleyen dönemlerinde büyük bir etkiye sahip olacaktır. Özellikle, A.S. Puşkin ve eserlerine duyduğu büyük ilgi, edebi kariyerinde önemli bir rol oynayacaktır.

Dostoyevski’nin baskı altında geçen ve arkadaşsız bir çocukluk dönemi, hayatında ve eserlerinde derin izler bırakacaktır. Yalnız geçen çocukluğu, yazarın toplumsal ilişkiler kurmasını zorlaştırır. Baskıcı ve sıkıcı yaşamına rağmen, Dostoyevski oldukça hareketli ve canlı bir çocuktur. Hatta babası, onun hakkında “Ah, Fedya uslu ol; bu işin sonu kötü olacak! En sonunda kızıl kasketi giyeceksin.” şeklinde uyarılarda bulunur (Seleznyov, 1981: 19). Bu uyarı, 1849 yılında devlete ihanet suçundan sürgüne gönderildiğinde gerçek

olur, Sibirya'da ceza taburlarındaki erlerin giydiği kızıl kasketi giymek zorunda kalır. Babası çocuklarına tehlikeli ve uygunsuz olarak nitelendirdiği oyunları oynamasını kesinlikle yasaklar. Ancak Fedya burada da karakterini gösterir. Babasının yasaklarını ihlal etmekten zevk aldığı için değil, merakının ve iletişim arzusunun itaat etme dürtüsünden daha güçlü olduğu için babasının sözünü dinlemez. Hizmetçilerin çocuklarıyla oynamasına da izin verilmez ama Fedya sadece oynamayı değil, aynı zamanda gizlice arkadaşlık kurmayı da başarır. Kısacası, küçük bir günahkâr olarak büyür. Belki de çocukluğundaki en büyük günahı bir aşçının kızıyla arkadaşlık kurmasıdır. Seleznyov'a göre büyük olasılıkla bu, ilk çocukluk aşkıydı (Selezynov, 1981: 16). Ancak, kız arkadaşının trajik bir şekilde sarhoş biri tarafından tecavüze uğrayıp öldürülmesi, Dostoyevski'nin yaşamı boyunca derin bir yara bırakır. Bu olayın, Dostoyevski'nin karşı cinse olan ilgisini uzun süre ertelemesine neden olduğu düşünülmektedir.

Fedya büyürken babası ve annesi arasındaki ilişkideki tuhaflıkları fark etmeye başlar. Ondan özenle çok şey sakladılar, henüz kendi başına tam olarak anlamaz, ama aynı zamanda çok şey hisseder ve annesine karşı şefkatli bir acıma duymaya başlar. Babası giderek daha fazla sinirli biri olmaya başlar ve hatta bazen annesine bağırır. Mihail Andreevich, sekiz çocuğunun annesi olan karısının sadakatsizliğinden şüphelenir. Maria Fedorovna bir akşam kocasına hamile olduğunu söylediğinde, Mikail Andreevich hoşnutsuzluğunu öyle bir tonda dile getirir ki, zavallı anne şiddetle ağlamaya başlar (Selezynov, 1981: 25).

1831 yılında Darovoye Köyü'nde satın alınan arazi, hem ailenin durağan yaşamına hareket getirir hem de Dostoyevski'nin gelecekte köylülerle olan ilişkisine önemli bir temel oluşturur. Dostoyevski, Rus halkının bu sade çoğunluğunu büyük bir hayranlıkla tanır ve kurtuluşun onların sayesinde mümkün olacağına inanır. Bu inançla hareket eden Dostoyevski, 1844 yılında kendi toprak kölelerine özgürlük verme imkanına sahip olmasa da toprak ağalığı haklarından tamamen vazgeçme kararı alır. Dostoyevski'nin Çermak Okulu'ndaki eğitimi, onun gençlik yıllarına geçişinde önemli bir rol oynar. Bu okulda çok bilgili hocalardan antik diller ve edebiyat üzerine dersler alır ve edebiyata olan ilgisi burada yoğunlaşır. Aynı dönemde annesi Maria Fyodorovna'nın hastalığı ilerler ve 1837 yılında veremden ölür. Bu ölüm, aileyi derinden sarsar. Aynı dönemde çok değer verdiği A.S. Puşkin'i de kaybetmesi, Dostoyevski'nin acısını daha da arttırır. Puşkin'i yaşamı

boyunca sevgiyle anar. Bu acı olayların ardından, on altı yaşındaki Dostoyevski, ağabeyi Mihail ile Petersburg'daki mühendislik okuluna gönderilir. Bu durumu kendi adına bir hata olarak görür. Bu dönemde hastalanan Dostoyevski, sesini kaybeder ve hayatı boyunca tuhaf bir sesle konuşur. Ayrıca, gözlerindeki renk farklılığı da ona ürkütücü bir görünüm kazandırdığı düşünülür; bir gözü kahverengi, diğeri ise koyu siyahtır.

Çocukluk yıllarında yaşadıkları, Dostoyevski'nin eserlerinde “acı çekme” temasına sıkça rastlanmasına yol açar. Ayrıca, bu deneyimler yazarın ilerleyen yaşamında epilepsi hastalığı geliştirmesinde önemli bir etken olur. Dostoyevski'nin yakın arkadaşı Doktor Yanovski, Fyodor Mihayloviç'in, çocukluk çağlarında, büyüdüğünde cezasını çekeceği, insanda sinir hastalıklarına karşı bir eğilim yaratan ve bunun sonucu olarak da onu hem sara hem de sıkıntı, şüphe ve kaygıya sürükleyen, bu zor dayanılır, karamsar duygulara maruz kaldığını ifade eder. 1839 yılında Dostoyevski'nin babası öldürülür. Bu olay, Dostoyevski'nin üzerinde derin bir suçluluk hissi yaratır, çünkü babasının ölümünü içtenlikle istemiştir. Bu suçluluk, ilk sara nöbetini tetikler. Dostoyevski, Karamazov Kardeşler adlı eserinde baba katillliği temasına yer vererek, vicdan muhasebesinin yasalar kadar etkili bir ceza olduğunu gösterir (Moçulski, 1947: 11-12).

Dostoyevski, 1840'lı yıllarda düşünsel faaliyetlerini gerçek eyleme dönüştürdüğü bir dönemde, Rusya'nın bir dönüşüm sürecinde olduğunu fark eder. Bu dönemde, Rusya'da burjuva sınıfının ortaya çıkışı aydın düşünürler ve memurlar arasında büyük bir değişim olarak algılanır. Dostoyevski bu sırada maddi zorluklar içindedir ve kendisini Petersburg'da bir fakir olarak hisseder. Bu duygu, onun şehrin alt kesimleriyle olan temasını derinleştirir ve sanatsal bakış açısının tohumlarını atar. 1844 yılında sevmediği görevinden istifa eden Dostoyevski, çocukluğundan beri büyük bir ilgi duyduğu edebiyata yönelir. Bu dönemde Dostoyevski, romantizm akımının etkisi altındaydı. Gerçek olaylar ve gündelik yaşam ona cazip gelmiyordu. Bunun yerine, uzak ülkeler, geçmiş zamanlar, egzotizm ve kahramanlık, gizemli ve fantastik durumlar ilgisini çekiyordu. Romantizm akımının getirdiği bu etki, Dostoyevski'nin hayal gücünü besledi ve onu sıradanlığın ötesine taşıyan hikayeler yaratmaya yöneltti. Bu yaklaşım, onun yazarlık kariyerinde derin izler bıraktı ve ilerleyen yıllarda gerçekçilikle harmanlanarak kendine özgü bir tarz geliştirmesine zemin hazırladı. Dostoyevski, bu süreçte insan ruhunun derinliklerini keşfetmeye başlamış ve eserlerinde içsel çatışmaları, büyük idealleri ve insanın en temel arayışlarını işlemeye başlar. Bu dönemin etkisiyle, onun

gelecekteki eserlerinde sıkça göreceğimiz psikolojik derinlik ve karakter analizleri için bir temel oluşturdu. Şiir yazmaktan hoşlanmasına rağmen düzyazı türünde eserler verir. Edebiyatı meslek olarak görür ve eserlerinde mükemmeliyet arayışıyla tanınır. Dostoyevski'nin mali durumu istifasının ardından daha da kötüleşir ve yaşadığı evlerdeki koşullar, bu durumu yansıtır. Çalışma odası zamanla karanlık bir atmosfere bürünür, ancak Dostoyevski, eski evlerin rahatlığını tercih eder ve çalışma malzemelerine uygun olmayan yeni konforlu evlerden hoşlanmaz. Bu dönemde *İnsancıklar* (Бедные люди, 1846) adlı eseri üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırır. *İnsancıklar*, küçük ve fakir insanların dramını yansıtan bir eser olarak algılanır, ancak felsefi derinliği Belinski ve çevresi tarafından tam olarak anlaşılmaz. Belinski, Dostoyevski'yi sosyalist bir yazar olarak görmeye çalışır ve onu bu yönde desteklemeye çalışır. Genç eleştirmen Maykov, çağdaş okurların Dostoyevski ile insan ruhunun anatomisini görebilme imkânı elde ettiğini ve insanın iç dünyasını göstermenin çağın en önemli gereksinimlerinden biri olduğunu belirtir. Dostoyevski, bu düşüncenin aksine amacının insanın ve insanlığın iç dünyasını göstermek değil, bu iç dünyayı değiştirmek olduğunu savunur.

İnsancıklar romanının ardından Dostoyevski, *Öteki* (Двойник, 1846) eserini kaleme alır. Eser gereğinden fazla uzatılmış ve sıkıcı bulunur. V. Belinski, *Öteki* (Двойник) adlı eseri beğenmez. Çünkü *Öteki* (Двойник) adlı eserde, Belinski'nin soyut hümanizm olarak nitelendirdiği duygu ağır basmaktadır, çok az ulusallık ve halkçılık duygusu vardır. Belinski'ye göre, o dönemde fantastik unsurlar edebiyatta değil ancak tımarhanelerde olur. *Öteki* (Двойник) eserinin kahramanı Bay Golyadkin, Dostoyevski'nin yansıması olarak görülebilir. Yazarın iki yönünün yazıya dökülmüş halidir. Bir yanda alçakgönüllü, üzgün, sebepsizce öfkelenen gerçek Dostoyevski; öbür yanda başarının şımarttığı, gösteriş meraklısı, yerli yersiz saldırılarda bulunan Dostoyevski vardır. Bu eserinin yanı sıra Dostoyevski'nin pek çok eseri otobiyografik özellik taşıdığı düşünülmektedir. Dostoyevski bu dönemde eleştiri olsa da büyük yapıtlara zemin hazırlar. *Öteki* (Двойник) adlı eserde, çift kişilik teması Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* (Записки из подполья, 1864), *Karamazov Kardeşler* (Братья Карамазовы, 1880) gibi büyük yapıtlarında da işlenir. O dönemde Dostoyevski kaos değil, aksine düzen istemektedir.

Çara olan bağlılığı bilinmesine rağmen, Dostoyevski, devlet işlerini eleştiren toplantılara katılmaktan ve V. Belinski'nin Gogol'e yazdığı, kiliseye ve ilahi varlığa karşı küfürler bulunan mektubu okumaktan suçlanır. 30 Eylül 1849'da Petraşevski olayının

sanıkları askeri mahkemeye çıkarılır. 16 Kasım 1849'da iki kurul, yedi tutukluyu sürgüne, on beşini ise kurşuna dizilmeye mahkûm eder. O anlarını Seleznyov şu şekilde ifade eder:

Sekiz aydır güneş yüzü görmemişti ve önünde yalnızca beş dakikası kalmıştı. Ancak bu beş dakika ona sonsuz bir zenginlik, derin bir anlam gibi geldi; sanki bu kısacık süreye koca bir ömür sığdıracakmış gibiydi. Son anı düşünmenin bile bir anlamı yoktu, bu yüzden yoldaşlarına veda etmek, son kez iç dünyasında düşünmek ve sonra son kez etrafına bakmak için kendine iki dakika daha ayırdı (Seleznyov, 1981: 7). Ancak infaz gerçekleşmez; ilk grup gözleri bağlı bir şekilde kurşuna dizilmeyi beklerken, çarın merhametiyle af kararı okunur. Bağışlanan mahkûmlar sürgüne gönderilecekleri açıklanır. Kendisini ölümle yüzleşmek üzere beklerken, Dostoyevski af kararının okunduğu an yeniden doğmuş gibi hisseder. Bu an, yaşamın ve nefes almanın gerçek değerini anlaması için bir dönüm noktası olur. İnfazdan kurtulan mahkûmlar sürgün cezalarını kabul eder. Dostoyevski, dört yıl kürek cezası ve dört yıl askerlik hizmeti cezasına çarptırılır. Dekabrist isyanının eşleri hükümlülere zindanda okumaları için tek kitapları olan İncil'i verirler. İncil, Dostoyevski için ruhsal bir besin olur ve üzerinde derin düşüncelere dalar. Hayatının her aşaması ve eserleri İncil'in öğretilerinden etkilenir. Kahramanlarının sevinçleri ve acıları artık sadece dünyasal meselelerle sınırlı değildir; eserleri iki katmanda işler. Birinci katmanda günlük yaşamın hüznüleri, kıskançlıkları, beden ve maddi sorunlar yer alırken, ikinci katmanda insanın gerçek dramı ve Tanrı'yı arayışı vurgulanır. Tanrı'yı aramak ve ona ulaşmak, Dostoyevski için kolay bir süreç değildir. Yakınlarını kaybetmesi, Dostoyevski'nin hayatında ve sanatında derin izler bırakır. Eserlerinde çağdaş insanın trajedisini gözler önüne serer, ahlaki değerleri ve fikirleri karşılaştırır. Hem zamanının ruhuyla hem de insan doğasıyla çatışan ruhsal bunalımları dramatik bir şekilde işler. Sanatının doruk noktasında, düşünsel ve sanatsal açıdan derin, içsel ve trajik bir karmaşa hâkimdir. Dostoyevski, burjuva sınıfına, soylulara, çarlık rejimine ve polis yönetimine düşmandır. İdealine ulaşmanın yolu olarak her insanın ruhundaki kötülüğü iyilikle yenmesi gerektiğini savunur. Dostoyevski, sadece döneminin yazarlarını değil, kendisinden sonra gelen yazar ve düşünürleri de etkiler. Edebiyat ve felsefe alanında önemli bir yer işgal eder. Modernist yazarlar üzerinde derin bir etki bırakır.

Dostoyevski'nin hayatı, mutsuz gençlik, haksız suçlamalar, sürgün cezaları, hastalık, kumar, borçlar ve yoksullukla doludur. Karamazov Kardeşler ile son eserini

yazdıktan sonra bile hastalıkla mücadele eder ve ölüm korkusuyla yüzleşir. Son sürgününde, yaşamı boyunca kaçtığı ölümlle karşılaşır. Kız kardeşi Vera'nın miras meselesi tartışmaları ve onun haksız suçlamaları, Dostoyevski'yi duygusal olarak derinden yaralar. Son günlerinde Tanrı'nın varlığı sorusuna cevap bulmuş olarak huzurla gözlerini yumar. Dostoyevski'nin son yılları, sağlık sorunları ve maddi zorluklarla geçer. 31 Ocak 1881'de Petersburg'da Dostoyevski'nin cenazesi kaldırılır.

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, edebiyat dünyasında derin ve etkileyici bir iz bırakan önemli bir yazardır. Onun sanatı, insan doğasının karmaşıklıklarını, ahlaki çatışmaları ve ruhsal derinlikleri derinlemesine işleyen bir sanat eserleri mozaigi olarak kabul edilir. Dostoyevski'nin sanatının merkezinde insan psikolojisi ve ahlaki sorunlar bulunur. Eserlerindeki karakterler, genellikle içsel çatışmalarla ve ahlaki ikilemlerle mücadele ederler. Özellikle Suç ve Ceza ve Karamazov Kardeşler gibi eserlerinde, suç işlemenin ahlaki sonuçları, günah ve kefaret, suçluluk duygusu gibi temaları derinlemesine işler. Romanlarında kahramanları sadece eylemleriyle değil, iç dünyalarıyla da tanımlar, onların ruh hallerini ve düşüncelerini okura aktarır. Dostoyevski'nin eserleri sadece bireysel iç dünyalarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumsal yapının eleştirisi ve siyasi ifadeleri de içerir. Özellikle Rusya'nın çalkantılı siyasi ve sosyal dönemlerinde yazdığı eserlerinde, toplumun çeşitli sınıfları arasındaki çatışmaları, soylularla burjuvazi arasındaki gerilimleri ve halkın yaşadığı zorlukları vurgular. Yeraltından Notlar gibi eserlerinde, toplumun yozlaşmış yapısını ve bireylerin toplumsal baskılar altında nasıl ezildiğini anlatır. Dostoyevski'nin sanatında din ve inanç önemli bir yer tutar. Romanlarında sıkça dini ve metafizik temaları işler, insanın Tanrı'ya olan inancının ve ideal arayışının karmaşıklıklarını irdeleyerek okurları düşünmeye yönlendirir. Kendi deneyimlerinden beslenen bu temalar, onun eserlerinin derinliğine derinlik katar. Dostoyevski'nin sanatı, edebiyat tarihinde derin izler bırakır. Modernizm ve varoluşçuluk gibi akımlar üzerinde önemli bir etkisi olur. Onun eserleri, insan psikolojisinin derinliklerine inen, ahlaki ve felsefi sorunları irdeleyen birçok yazarı etkiler. Özellikle varoluşçu düşünceye ve insanın içsel dünyasına odaklanan yazarlar, Dostoyevski'nin eserlerinden ilham alır ve onun sanatının izlerini kendi eserlerinde sürdürür.

Dostoyevski, insanın gelişiminin sadece kendi iç mücadelelerinden değil, aynı zamanda hayatla olan yakın ilişkilerinden de kaynaklandığını sıkça vurgular. İçsel

çatışma, onun hem eserlerinin bir teması hem de kendi yaşamında derin bir acı kaynağı olur. İnsanların derin vicdanlarına duyduğu ilgisine rağmen, ruhsal bölünmeyi en yüksek değer veya ideal durum olarak görmez. Tam tersine, kendi düşüncelerinin çözümsüz çelişkilerinden kurtulmanın yollarını arar ve bu yolları başkalarına da gösterir. Bu çözümler, her şeyi tamamen uzlaştırmasa da en azından "ruha besin sağlayan ve onun susuzluğunu gideren" bir rahatlama sunar (Fridlender, 1976: 4).

F. M. Dostoyevski, yaşamının zorluklarını ve içsel mücadelesini eserlerine yansıtan, bir yandan dahi olarak görülen, bir yandan da yaşam mücadelesinde sıkıntılar çeken bir yazardır. Hem zirveyi hem de dibi aynı anda yaşar. Eserlerinde, dönemin edebiyat topluluğunda öne çıkan akım ve temaları benimser. 19. yüzyılın başları, Rus edebiyatında romantizmden realizme geçişin yaşandığı, Batı edebiyatı ile geleneksel Rus kültürünün harmanlandığı bir dönemdir. Bu çağ, Doğu ve Batı'nın sentezini oluşturarak yazarların sanatını ve toplumsal koşulları derinden etkiler. Bu dönemde yazarlar, halkın gerçek yaşam mücadelesine, bürokratik düzene ve memur kesimine odaklanarak Batı'dan esinlenen eserlerle ülke içindeki sistemi değiştirme çabalarına girer. Her yazar, toplumun farklı kesimlerini temsil eden gerçek tipleri eserlerinde yansıtır. İnsan, evrenin yaratılış amacını oluşturan en önemli unsur olarak öne çıkar.

Dostoyevski, insan psikolojisini ve toplumsal konumunu derinlemesine analiz eden eserleriyle sadece edebiyatta değil, felsefe ve psikoloji alanlarında da önemli çıkarımlar yapar. Çağının insanını hem psikolojik açıdan hem de toplumsal konum açısından ele almış, insan doğasının karmaşıklığını ve sürekli yenilenme kapasitesini eserlerinde işler. Bu yönüyle, Dostoyevski'nin eserleri, insanın derinliklerine ışık tutarak edebiyatın yanı sıra felsefe ve psikoloji için de değerli bir kaynak olur. Dostoyevski'nin sanatı, insanlığın temel sorularını ve içsel çatışmalarını derinlemesine irdeleyen bir felsefi arayışın ürünü denilebilir. Onun eserleri, edebiyat dünyasında hem zamanının hem de günümüzün okurları için birer başyapıt olarak kabul edilmekte ve bir felsefi ve edebi miras olarak varlığını sürdürmektedir.

Çalışmamızda mukayese çerçevesinde kullanılacak eserlerden biri olan *Öteki* (*Двойник*), F. M. Dostoyevski'nin 1846'da yazdığı ve aynı yıl "Otechestvennyye zapiski" (*Отечественные записки*) dergisinin ikinci sayısında "Bay Golyadkin'in Maceraları" (*Приключения господина Голядкина*) alt başlığıyla yayınlanan ilk öykülerinden biridir.

F. M. Dostoyevski, "İnsancıklar" eserini bitirdikten sonra *Öteki (Двойник)* üzerinde çalışmaya başlar ve eseri altı aylık bir sürede tamamlar. Golyadkin'in prototipi, Otechestvennye Zapiski'nin bir çalışanı olan ve aşırı çekingenliği, şüpheciliği ve izolasyonu ve belli bir mazlumluğuyla öne çıkan yazar Yakov Petrovich Butkov'dur. Butkov'un, Dostoyevski'nin birkaç kahramanının daha prototipi olduğu bilinmektedir.

Eserin bazı bölümleri, ünlü eleştirmen Belinski ve çevresinin katıldığı bir akşam toplantısında okunur. Okunan bölümler herkes tarafından beğenilir. Ancak o zamanlar, yazarın ilk eseri İnsancıklar'ın etkisi altında olan ve sonraki eserlerinin de benzer başarıya ulaşacağını düşünen Belinski, eser hakkında olumlu görüşlerde bulunur. Ancak *Öteki (Двойник)* yayımlandıktan sonra, Belinski esere karşı ağır eleştirilerde bulunur. Yayımlandığı dönemde, eser genel olarak fazla uzun ve sıkıcı bulunur; hatta eseri okunmanın mümkün olmadığı düşünülür (Dostoyevski, 1972: 483-484).

M. M. Bahtin'in, *Öteki (Двойник)* eseriyle alakalı sözleri yazarın ve sanatının özünü şu şekilde yansıtır:

“Dostoyevski, bir başkasının ruhunu doğrudan görme yeteneğine sahipti. Kendisine en ince nüansları sezme ve insanın iç dünyasının en belirsiz sınırlarını ve geçişlerini gözlemlene imkânı veren bir büyüteç gibi birinin ruhunu inceliyordu. Dostoyevski, dış sınırları aşarak doğrudan insandaki psikolojik süreçleri gözlemliyor ve onları yazıya aktarıyordu.” Yazarın bu gözlem gücüne sahip olmasında, yeteneğinin yanı sıra, çeşitli alanlarda edindiği bilgilerin de etkili olduğu belirtilebilir. Yakın arkadaşı Doktor S.D. Yanovski, *Öteki (Двойник)* adlı eserin yazımı sırasında, Dostoyevski'nin beyin ve sinir hastalıkları ile ilgilendiğini, insanlarda ruhsal hastalıkların ortaya çıkış sebeplerini araştırdığını ifade eder. Bu bakımdan yazarın yaptığı araştırmalar sonucunda edindiği bilgileri, *Öteki (Двойник)* adlı eserinde kullandığını belirtebiliriz. Bu eserin başkahramanı Yakov Petroviç Golyadkin'in kişiliğindeki ruhsal çöküşü, araştırmacı Stirner'in “Devlet tek benimle, benim gereksinimlerimle ilgilenmez, beni nasıl tüketiceğiyle, benden nasıl başka bir ben çıkaracağıyla ve beni nasıl iyi bir yurttaş haline getireceği ile ilgilenir” düşüncesiyle de açıklamak mümkündür. Bu tükenişin kaynağını ve bireyi yok oluşturan sürükleyen özü, kahramanın yaşamına değinerek yansıtabiliriz.” (Aktaran: Kartal, 2015: 101).

Modern anlamıyla *Öteki (Двойник)*, psikoloji ve hicivsel toplum görüşüyle karakterize edilen bir hikayedir. Eserinde kişilik bölünmesi ve parçalanmış bilinci konu edinir. Dostoyevski, N. V. Gogol'ün ardından toplumun yarattığı küçük adam sorununu gündeme getirir. Golyadkin'in deliliği sosyal adaletsizliğin bir sonucu olarak gelişir. Eser, bir kişinin toplum içinde aşağılanması sorununu ele alır. F. M. Dostoyevski için suçluyu, yani St. Petersburg'un bürokratik-asil toplumunu açığa çıkarmak önemlidir. Bürokratik hizmetin ötesinde, Golyadkin kendini gerçekleştiremez çünkü kişiliği parçalanır; hatta sevgilisi için bile mücadele etmekten kaçınır, çünkü içsel çatışmaları onu etkisiz kılar. Eser, bir dizi sosyal, psikolojik ve felsefi sorunu da ele alır. Bireyler arasındaki yabancılaşma, insan kişiliğinin kırılabilirliği ve zayıflığı, bir bireyin zihinsel ve ahlaki durumunun sosyal ilişkilere nasıl zarar verebileceği eserde görülebilir.

Eserin baş kahramanı 9. Dereceden memur Yakov Petrovich Golyadkin, St. Petersburg'un devlet kurumlarından birinde çalışmaktadır. Golyadkin Petersburg'da uşağı Petruşka ile yaşamaktadır. Yakov Petrovich, dünyada en çok terfi etmeyi, tiyatrodaki en iyi koltuklarda oturmayı hayal eder, önünde kapıcıların ayaklarını sürüklediği, herhangi bir sosyal toplantıda hoş karşılandığı o parlak memurlardan biri olmayı ister. Ancak istediği yaşam tarzının önündeki en büyük engel, onun kendi karakteri ve hiyerarşik yapının onu kişiliksizleştirmesidir. Eserde sık sık, entrikalar kurmayı veya laf cambazlığı yapmayı bilmediğini vurgular. Özgüveni eksik, çekingen ve zayıf karakterlidir. Aşağılanma fobisi olan Golyadkin, içindeki aşağılanmanın verdiği his ile uşağına aynı tavrı göstermekten geri kalmaz. Doktor onun akıl sağlığı ile alakalı endişe duyduğu için reçete verirken kahramanımıza sosyalleşmesini de öğütler. Golyadkin tedaviye ihtiyacı olmadığını söyler ve verilen ilaçları da kullanmaz. Genel olarak iş yerinde saygı göremez, meslektaşlarının onunla alay ettiğini düşünür ve davranışlarıyla sosyal ortamlarda gülünç duruma düşer.

Golyadkin, zengin Olsufy Ivanovich Berendejev'in evinde düzenlenen bir doğum gününde tamamen rezil olur. Doğum gününde davetliler arasında olmamasına rağmen içeriye gizlice girer ve bir de üzerine uygunsuz davranışlar sergilediği için kapı dışarı edilir. Yaşadığı üzüntü tarifsizdir. Soğukta dışarıda dolaşan kahramanımız, birisi tarafından takip edildiğini hisseder. O kişiyi yakalayıp yüzüne baktığında kendisine tıpa tıp benzeyen birisini görür. Ertesi gün işe gittiğinde gece gördüğü adam ofiste de karşısına çıkar. O da aynı bölümde ve onun adı da kendininkiyle aynıdır. Bu yabancı, Golyadkin'e

tamamen benzer. Öteki, gerçek Golyadkin'in tam tersi bir karakterdir. Golyadkin'i tanımlayan özellikler arasında vicdanlı, utangaç, kararsız, yönetici, yardımsever, sessiz ve içine kapanık yer alırken, Öteki'yi cesur, cüretkâr, arsız, ilginç, kibirli, iyi konuşan, kendine güvenen bir kariyerçi ve maceraperest olarak karakterize edilebilir.

Golyadkin, onunla artık birlikte dağları bile oynatacakları, birlikte entrikalar çevirecekleri ve düşmanlara karşı mücadele edecekleri bir müttefik olduğunu düşünür. Ancak kendisini Golyadkin ilan eden kişinin, farklı planları vardır. "Öteki", onun için bir müttefik değildir ve ustaca davranışlar sergileyerek birkaç gün içinde iş yerindeki herkesin favorisi haline gelir. Golyadkin tamamen yenilmiş hissetmeye başlar. Sonuç olarak, "Öteki", gerçek Golyadkin'i sadece iş yerinden değil, toplumdan da uzaklaştırır. Eser, perişan haldeki Yakov Petrovich'in bir araba ile akıl hastanesine götürülmesiyle son bulur.

Çalışmamızda, eser adı çeviriye daha uygun olan 'Öteki Ben' ifadesi yerine, analizimizde kullanılan eserin çevirisinin 'Öteki' olması nedeniyle çalışma boyunca 'Öteki' olarak kullanılmıştır. Eserde olaylar sadece ana karakter olan Golyadkin üzerinden işlenir. Bu sebeple narsisizm bağlamında yapılacak olan incelememizde sadece Golyadkin karakteri esas alınmıştır.

2.2. YUSUF ATILGAN

Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olup, modernizmin temsilcileri arasında sayılan Yusuf Atılğan, 27 Haziran 1921 tarihinde Manisa'da doğar. Tam adı Yusuf Ziya Atılğan'dır. Ataları 1847 isyanları sırasında Yunanistan'dan Türkiye'ye göç ederek Manisa'ya yerleşir. Atılğan, 1 yaşındayken, Yunanlıların Millî Mücadele yılları sırasında Manisa'yı yakmaları üzerine ailesi Manisa'nın kırsalına yerleşmişlerdir. Yusuf Atılğan'ın babası Hamdi Bey, Manisa İdadisi mezunu olup, Duyûn-ı Umûmiye İdaresinde aşar memurluğu yapar. Daha sonra bu görevini bırakarak bakkal dükkânı açmış ve ardından tarım ve ticaretle uğraşır. Çevresi tarafından sevilen ve saygı duyulan Hamdi Bey'in olumsuz olarak nitelendirilebilecek tek özelliği, eli sıkı olmasıdır. Annesi Avniye Hanım duygusal romanlar okuyan ve Türkçeyi iyi kullanan bir kadındır. Bu özellikleri, Atılğan'ın edebi kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Atılğan'ın bir de Turgut

adında kendisinden küçük bir kardeşi vardır. Yusuf Atılgan Haziran 1981 tarihli Sanat Olayı Dergisi'nde yayınladığı denemesinde doğumunu şu şekilde anlatır:

“Manisa’da dağa yakın Göktaşlı mahallesinde küçük bir evde doğmuşum. Amcamdan, ninemden duyduklarım göre 1921 yılı 27 Haziran sabahı evde çamaşır yıkama hazırlığı varmış. Anam hafif bir ağrı duymuş ama önemsememiş; oysa ninem komşumuz ebe Naciye Hanım’a gidip hemen bir bakmasını söylemiş. Anam ‘daha vaktim gelmedi’ diyormuş ama ebenin gelmesinden az sonra rahatça doğurmuş beni.” (Aktaran: Ay, 2022: 9). Yusuf Atılgan aynı dergide Millî Mücadele dönemine denk gelen çocukluk yıllarını ise şöyle anlatır:

“Oldukça uslu bir bebekmişim; ama 1922 yılı Eylül başında Yunanlıların kaçarken yaktıkları kentten bizler dağa sığınırken ne babam ne dayım alabilmiş beni anamın kucağından; o sıralar incecik, çelimsiz bir kadın olan anam çıkarmak zorunda kalmış beni dağa. Her yanından cayır cayır yanan koca kenti dağdan birkaç gün seyretmiş olacağım elbet ama hiçbir şey anımsamıyorum. Bizim evimiz de yandığı için yangından sonra Manisa’nın 20 km. uzağındaki Hacırhmanlı köyüne yerleşmişiz ve babam kol memurluğundan ayrılıp bir bakkal dükkânı açmış orada.” (Aktaran: Güngör, 2014: 6). Atılgan'ın ailesi ılımlı muhafazakâr bir yapıya sahipti ve mevcut kaynaklara göre edebiyata ilgisi duygusal romanları okumaktan hoşlanan annesinden geliyordu. Yazarın kardeşi Turgut Atılgan, anneleri hakkında şunları ifade eder:

“Annem çalışkan, sevecen, biraz fazla duygusal, lezzetli yemekler yapan, bayağı güzel dikiş diken, tezcanlı, hamarat bir kadındı. Okuması yazması iyiydi. Duygusal romanlar okumaya, onları yıllar sonra bile ayrıntılarıyla anlatmaya bayılırdı. Küçüklüğümde bunları pek dinlemişimdir.” (Aktaran: Güngör, 2014: 6-7). Bu aile yapısı ve geçmişi, Yusuf Atılgan’ın edebi eserlerinde sıkça işlediği temaları ve karakterleri derinlemesine etkileyen unsurdur. Ailesinin ve yaşadığı dönemin etkilerini, eserlerindeki derinlikli karakter analizleri ve toplumsal eleştirilerde görmek mümkündür.

Yusuf Atılgan’ın eğitim hayatı, Manisa’daki Necatibey İlköğretim Okulu’na kaydolmasıyla başlar. İlkokul ve ortaokulu Manisa’da tamamlayan Atılgan, liseyi ise Balıkesir Lisesi’nde yatılı olarak okur ve 1939 yılında mezun olur. Ailesi onun tıp eğitimi almasını istemesine rağmen, Atılgan öğretmen olma isteğiyle İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne kaydolur. Burada Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Hamdi

Tanpınar, Ali Nihat Tarlan ve Halide Edip Adıvar gibi önemli hocalardan ders aldığını belirtir. Özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar'dan üç yıl boyunca ders almayı büyük bir şans olarak gören Atılğan, Tanpınar sayesinde birçok usta yazarı tanıdığını, müzikte ilerleme kaydettiğini ve hocasıyla olan kişisel sohbetlerinin yazarlığına büyük katkı sağladığını şu şekilde belirtir:

“Fakülte’de dil bilgini Ragıp Hulusi, Rahmeti Arat’tan, Halide Edip Adıvar’dan yararlandığımı sanıyorum; ama en büyük şansım üç yıl Ahmet Hamdi Tanpınar’ın öğrencisi olmam. Örneğin Recâizâde’den Proust’a, Gide’e, iyi müziğe atlayarak anlattığı derslerin ve ara sıra özel konuşmalarımızın yazarlık mizacımda büyük etkisi olduğuna inanıyorum.” (Aktaran: Güngör, 2014: 7).

Yusuf Atılğan, Edebiyat Fakültesi'ni tamamladıktan sonra Akşehir'deki Maltepe Askerî Lisesi'nde öğretmenlik görevine başlar. Ancak göreve başladıktan sonra üniversite yıllarında katıldığı "İleri Gençlik Birliği" adlı örgütün faaliyetleri sebebiyle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Mahkemesi tarafından tutuklanır. Mahkeme tarafından altı ay hapis cezasına çarptırılan Atılğan, cezasını on aydan biraz daha fazla bir sürede tamamlamış ve 25 Ocak 1946'da öğretmenlik mesleğinden ihraç edilerek tahliye olur. Kısa bir süre cezaevinde kalan Yusuf Atılğan serbest kaldıktan sonra okuluna devam eder ve Tokatlı Kâni: Sanat – Şahsiyet- Psikoloji adlı teziyle mezun olur. Hapisten çıktıktan sonra doğduğu köye, anne ve babasının yanına dönen Atılğan, kısa bir süre sonra babası Hamdi Bey'i kaybeder. Babasının vefatının ardından çiftçiliğe başlayan Atılğan, babasından kalan tarla ve bağlarda büyük bir özveriyle çalışır. 1949 yılında annesinin beğendiği ve köyün yoksul ailelerinden birinin kızı olan Sabahat Hanım ile evlenir. Bir süre sonra çiftçilikle uğraşmak yerine kendisini tekrar edebiyata veren yazar topraklarını hem ortağı hem de yakın dostu olan Âkif Taşçı'ya devreder. Atılğan o dönemde sık sık sinemaya gider. Yusuf Atılğan için sinema hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Sinema tutkusu üniversite yıllarında başlar. Eğitimini sürdürürken de İstanbul'un çeşitli semtlerindeki sinemaları dolaşarak birçok film izler. Sinemanın yanı sıra satranç ve futbolla da ilgilenmiş. Ayrıca Hacırâhmanlı Spor Kulübü'nü kurmuş ve uzun yıllar başkanlık yapar. Ancak sinema, onun için sadece bir hobi değil, gerçek bir tutkudur ve sinemaya gitmekten büyük keyif alır. Öteki yandan edebiyata olan ilgisini de sürdüren Atılğan, 1954 yılında Tercüman gazetesinin düzenlediği öykü yarışmasına Evdeki ve Kümesin Ötesi adlı iki hikâye göndererek yazarlığa başlar.

1958 yılında yazdığı ve en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *Aylak Adam* romanını tamamlar. Bu eser, 1958 Yunus Nadi Roman Ödülü'nde ikincilik ödülünü kazanır. Bu ödül, yazar için büyük bir başarıdır çünkü döneminde Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fakir Baykurt gibi pek çok ünlü yazarın yer aldığı "köy edebiyatı" akımına rağmen, Atılğan'ın varoluşsal sorunları ele aldığı ve bireysel yorumlar sunduğu romanının ikinci olması, o zamanın edebiyat ortamında beklenmeyen bir durumdur. Yusuf Atılğan'ın romanı gazetede tefrika edilmemiş olmasına rağmen, o dönemde büyük ilgi görmüş ve geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunur. Romanı okuyanlar yazarla iletişime geçmek istemiş ve sürekli olarak Yusuf Atılğan'a mektuplar gönderir. Bu mektuplardan biri, daha sonra eşi olacak olan Serpil Gence tarafından yazılır ve onların beraberliğinin ilk adımı olur. 1960 yılında Yusuf Atılğan'ın kaleme aldığı öyküler, "Bodur Minareden Öte" adıyla kitap olarak yayımlanır. Ancak bu kitap, Atılğan'ın ilk eseri kadar geniş bir okuyucu kitlesi tarafından ilgi görmez. 1965 yılında ise Yusuf Atılğan, "Eşek Sırtındaki Saksığan" adlı bir roman yazar; ancak daha sonra bu romanı, Faulkner'in "Döşegimde Ölürken" adlı eseriyle benzerlik gösterdiği gerekçesiyle yok eder. Bu, Atılğan'ın yok ettiği ilk romanı değildir; daha önce de "Parmakkapı Pansiyon" adında bir roman yazıp bu eseri yok eder.

Eşek Sırtındaki Saksığan romanını yok ettikten sonra, Yusuf Atılğan Manisa'daki Ana Vatan Oteli'nden esinlenerek *Anayurt Oteli* adlı romanını kaleme alır. Bu roman, 1973 yılında Bilgi Yayınları tarafından kitap olarak basıldığında büyük yankı uyandırır. Bazı kesimler tarafından çok sevilmişken, bazı kesimlerden eleştirilere maruz kalır. Romanın bu dönemdeki yankıları devam ederken, Yusuf Atılğan masal yazma çalışmalarına da başlar.

Yusuf Atılğan, Serpil Gence ile olan ilişkisini sürdürürken aynı zamanda yazma çalışmalarına da devam eder. 1973 yılında ikinci romanı olan *Anayurt Oteli*'ni yayınlayan yazar, bir yıl sonra Serpil Gence ile ikinci evliliğini yapmaya ve İstanbul'a yerleşmeye karar verir. Ancak maddi zorluklar içinde olan ve bu nedenle şans oyunlarına yönelen yazar, bu kararını gerçekleştirmekte büyük zorluklar yaşar. Sonunda 1974'te fırsat bulup kararını gerçekleştiren ve Serpil Gence ile İstanbul'da hayatını birleştiren yazar, artık bu şehirde yerleşik bir hayat sürmeye başlar. Ancak zaman zaman hasta olan annesini görmek için köyüne gitmeyi ve orayla olan bağlantısını kesmemeyi ihmal etmeyen yazar, 1979 yılında oğlu Mehmet dünyaya gelir. 1987 yılında, Yusuf Atılğan çok sevdiği annesi

Avniye Hanım'ı kaybetmiş ve bu kayıp onu derin bir üzüntüye boğar. Annesinin ölümünden bir yıl sonra, 1987 yılında Atılğan'ın *Anayurt Oteli* adlı romanı sinema filmi olarak çekilir. Zebercet karakterini Macit Koper canlandırır. Film, halk tarafından büyük ilgi görmüş ve birçok ödül kazanır.

1989 yılı Yusuf Atılğan'ın hastalıklarla mücadele ettiği bir yıldır. Bu dönemde önce fitik ameliyatı geçirir, daha sonra beyinde oluşan bir kan pıhtısı nedeniyle ikinci bir ameliyat daha olur. Sağlık sorunları giderek artan Atılğan, 9 Ekim 1989 tarihinde üzerinde çalıştığı "Canistan" romanını tamamlayamadan geçirdiği bir kalp krizi sonucunda hayata veda eder.

Eserlerinde varoluşçu temaları işlemiş, yabancılaşma, yalnızlık, intihar gibi konuları derinlemesine ele alır. Kentlerde yaşayan, düzenli bir yaşamı olmayan ve içsel çatışmalarla uğraşan karakterlere odaklanır. Atılğan'ın, Andre Gide, Jean Paul Sartre, Franz Kafka, James Joyce, Dostoyevski ve Sait Faik Abasıyanık gibi yazarlardan etkilendiği bilinmektedir. Yusuf Atılğan, R. Görel ile yaptığı görüşmede bu yazarlardan şöyle bahseder:

“...Batıdan olsun, bizden olsun beğenerek, severek okuduğum yazarlar vardır. Dostoyevski, Gide, Montherlant, Camus, Sartre, Simenon, Huxley, Joyse, Green, Capote, Sait Faik, Vüs'at O. Bener, Nezihe Meriç gibi. Benim bir de hayranlıkla, hatta kıskanarak okuduğum iki yazar vardır: Çehov, Faulkner. Okuyanı anlattıkları ortama katıveren, onu yarattıkları kişilerin yaşayışına, duygularına ortak eden bu iki sanatçı, söz sanatının ereği buysa, varmışlar bu ereğe. Görece bu yargılar, biliyorum ama söylemeden edemedim. İşte çok sevdiğim ozanları saymadan da edemeyeceğim: F. H. Dağlarca, B. Necatigil, M. Eloğlu, E. Cansever, T. Uyar, C. Süreya. Adlarını saydığım sanatçıların, değişik yönlerden beni etkilediğini sanıyorum.” (Aktaran: Ay, 2022: 14).

Sonuç olarak, Yusuf Atılğan, modernist edebiyatın önde gelen isimlerinden biri olmayı başarır. Yaşadığı devirdeki yazarlara nazaran farklı temalarla ve üsluplarla karşımıza çıkan bir yazardır. Atılğan, eserlerinde özellikle şehir hayatının getirdiği yabancılaşma, yalnızlık ve bireylerin yaşadığı sorunları ele alır. Atılğan, 20. yüzyıl insanının evrensel sorunları olan yabancılaşma ve iletişim kopukluğunu merkezine alır. Bunun yanı sıra, aşk, intihar, cinsellik ve insanın iç dünyası da yazarın sıkça işlediği temalar arasındadır. Atılğan'ın karakterleri genellikle kendi kişiliğine benzer şekilde iç

dönük bireylerdir. Bu karakterlerin iç dünyalarını, eserlerinde yer verdiği iç çözümler ve iç konuşmalarla derinlemesine işler. Eserlerindeki karakterler, genellikle yalnızlıktan kurtulmak ve hayata tutunmak amacıyla bir aşk veya kurtuluş umudu taşırlar. Ancak, çoğu zaman bu umutları gerçekleşmez ve bu durum onları hayattan daha da uzaklaştırır. Aynı zamanda, bu karakterler çeşitli varoluşsal sorunlar içinde bir çıkış yolu ararken, ironik bir şekilde hiçbir zaman başarılı olamazlar.

Çalışmamızda mukayese çerçevesinde kullanılacak eserlerden diğeri olan Yusuf Atılgan'ın ikinci romanı olan *Anayurt Otel*, 1973 yılında Bilgi Yayınları tarafından yayınlanır. Eser, adını Manisa'daki Ana Vatan Otelinden alır. Atılgan'ın bu romanı o dönem eserlerine kıyasla farklı bir tarz ve üslupla ele alındığı için büyük bir yankı uyandırır. Roman, bazı okurlar tarafından çok beğenilirken, bazıları tarafından ise eleştirilere maruz kalır. Atılgan'ın ikinci romanı olan *Anayurt Otel*, tıpkı ilk romanı "Aylak Adam" ve birçok hikâyesinde olduğu gibi, yalnız ve kısmen şizoid bir kahramanın yabancılaşması üzerine kuruludur. 1987 yılında, *Anayurt Otel* sinema filmi olarak çekilir ve Zebercet karakterini Macit Koper canlandırır. Film, halk tarafından büyük ilgi görür ve birçok ödül kazanır. Ecevit'e göre, *Anayurt Otel*, neden-sonuç ilişkisinin yok edildiği kafkaesk bir ortamda, 20. yüzyıl insanının evrensel sorunsalları olan yabancılaşma, yalnızlık ve iletişim kopukluğunu odağa alır. Romanın yazarı, bu absürt eserde tek bir düzlemde anlam bulmayı imkânsız kılarak, anlam boşluklarını doldurma görevini okuyucuya bırakır. Oğuz Atay'dan farklı bir yaklaşımla, Joyce'den ziyade Kafka'ya yakın duran Atılgan, bu metniyle Türk edebiyatında modernist romanın önemli bir kilometre taşı olur (Ecevit, 2012: 87).

Yusuf Atılgan, roman ve hikâyelerinde yazar, zaman zaman kendi hayatına ait yaşamışlıkları da imgeselleştirir veya kurgunun bir parçası haline getirir. *Anayurt Otel* romanında, Yusuf Atılgan'ın Manisa'da geçen yaşamından bazı kesitleri yer yer değiştirerek kurguda kullandığını, kendi ifadelerinden anlamak mümkündür:

"...Manisa'da 'Anavatan Otel' diye bir otel vardı. Ben Hacırhmanlar'danım biliyorsun. Manisa yandıktan sonra oraya yerleşmişiz. Babamla Manisa'ya her gdişimizde Anavatan Otelinde kalırdık. Çünkü otelin sahibi babamın iyi arkadaşıydı. Otel de Ahmet efendi ile oğlu Zebercet işletirdi. Romandakinin tersine Zebercet babası, Ahmet efendi oğluydu. Bir gün bu oteli yazma isteği doğdu içime. O sıralar arkadaşlarla Birgi'ye

gideceğiz. Gece Aydın'da bir otelde kaldık. Bir otel işte. Kapıdan giriliyor, kapıdan yukarıya doğru çıkan bir merdiven var. Kâtibin yeri de bu merdivenin altında, önünde bir küçük masa. Gece arkadaşım ile konuşurken 'Yahu' dedim, bu adamın hayatı ne olabilir? Merdiven altında oturan bir adam. Nasıl bir adamdır bu? Üstelik benim bunaldığım zamanlar. Böyle bir ikilem içinde bulunduğum durum. Anavatan Oteli ile bu adamı birleştirdim, kendi ruh durumumu da yansıtmaya çalıştım. Bu roman çıktı.” (Aktaran: Güngör, 2014: 18).

Yusuf Atılğan *Anayurt Oteli* adlı eserinde, romanın merkezindeki karakter Zebercet'in yaşadığı olayları anlatır. Zebercet, ailesinden kalan Anayurt Oteli'nin kâtibi olarak görev yapmakta olan ve içsel bunalım içinde olan bir bireydir. Kendisi toplumsal ilişkilerden uzak, yalnızlık içinde bir hayat sürmektedir. Zebercet'in hayatı, bir gece Gecikmeli Ankara Treniyle gelen bir kadınla değişir. Bu kadın oteli ziyaret eder ve Zebercet üzerinde derin bir etki bırakır. Ancak kadın sadece bir gece kalır ve ertesi sabah ayrıldığında, geri döneceği vaadiyle Zebercet'i bırakır. Kadının ayrılmasının ardından, emekli bir subay olduğunu iddia eden bir adam oteli ziyaret eder. Ancak Zebercet, bu adamdan hiç hoşlanmaz ve ondan uzak durur. Zebercet, içe dönük ve son derece şizoid bir yapıya sahip olup, çevresiyle sınırlı ilişkiler içinde bulunarak toplumdan ve toplumun değerlerinden uzaklaşır. Ancak bir gece gecikmeli Ankara treniyle otele uğrayan ve kısa bir süre sonra ayrılan bir kadına âşık olmasıyla, bunalımlı hayatından bir an olsun kurtulma arzusuyla kendisinde bazı değişiklikler yapmaya başlar.

Zebercet, her gün Gecikmeli Ankara Treniyle otele gelecek olan kadını bekler, onun geleceği günü dört gözle bekler. Her seferinde kadının geri dönüşünü ve kendisinin hayatında yaratacağı değişiklikleri düşünerek, sürekli olarak umutla bekler. O gelecek diye giyimine kuşamına her gün dikkat etmeye çalışır. Kadın gelmeyince Zebercet, kadının otelde kaldığı odaya taşınmaya karar verir. Onunla alakalı cinsel fanteziler kurarak kendisini tatmin etmeye başlar. Otelde kalan Emekli Subay da otelden ayrılır. Böylece Zebercet, daha da yalnızlaşır ve psikolojik bir buhrana sürüklenir. Gelen müşterileri sürekli boş oda olmadığını söyleyerek geri çevirmeye başlar ve oteli kapatma kararı alır. Otel kapalı olduğu için artık otele kimse uğramaz. Neredeyse tamamen yalnızlaşan Zebercet, horoz dövüşlerinin yapıldığı yere gider. Orada on yedi yaşında "Ekrem" adlı genç biriyle tanışır. Ekrem'e karşı cinsel bir yakınlık hisseder. Onu otele çağırıp birlikte olmayı düşünür; fakat bu düşüncesinden vazgeçer. Ekrem'in yanından

ayrıldıktan sonra otele döner. Otelde çalışan Ortalıkçı Kadın'a tecavüz eder. Daha sonra da kadını boğarak öldürür. Zebercet, yaşananlara şahit olan odadaki kediyi de acımasızca öldürür. Ortalıkçı Kadın'ı öldürdüğünü kimseye söylemez ve onu saklamaya karar verir. Daha sonra otelde içine kapanık bir şekilde zaman geçirirken, sıkıldığı için sokaklarda amaçsızca dolaşmaya başlar. Bir gün adliyedeki bir duruşmaya katılır. Bu duruşmada, karısını gerdek gecesi öldüren bir adam yargılanmaktadır. Zebercet, duruşmayı izlerken olayın şokunu yaşar ve kendisini bu adamın yerine koyar. Bu durum onun psikolojisini daha da derin bir çöküntüye sürükler. Ruhsal durumu iyice bozulmuş olan Zebercet, artan içsel çalkantılarıyla başa çıkmakta zorlanır. Sonunda, yaşamına son vermek için bir karar alır ve kendini asarak hayata veda eder. Romanın sonu, Zebercet'in içsel çöküşünü ve yalnızlığın, umutsuzluğun sonuçlarını dramatik bir şekilde gösterir. Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i, insanın kendi iç dünyasındaki karanlık labirentlere nasıl sürüklenebileceğini etkileyici bir şekilde anlatan derinlikli bir edebi eser olarak görülebilir. Eserde olaylar sadece ana karakter olan Zebercet üzerinden işlenir. Bu sebeple narsisizm bağlamında yapılacak olan incelememizde sadece Zebercet karakteri esas alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NARSİSİZMİN ÇOK BOYUTLU İNCELEMESİ: ÖTEKİ “ДВОЙНИК” VE “ANAYURT OTELİ” ESERLERİNİN ANALİZİ

3.1. ROMANTİK İLİŞKİLERDE NARSİSİZM

Narkissos mitinin modern psikolojiye olan aktarımı, narsist bireylerin romantik ilişkilere yaklaşımının anlaşılmasına yardımcı olur. Mit, narsistlerin romantik çekimlerinin aslında kendine hayranlık ve benlik odaklı bir sevgi arayışı olduğunu vurgular. Narkissos'un kendi yansımaya duyduğu hayranlık, narsistlerin genellikle kendilerini yücelten ve olumlayan ilişkilere yönelme eğiliminde olduğunu gösterir. Bu bağlamda, narsist bireyler, genellikle kendi benlik saygılarını koruma ve artırma arayışında olduklarından, romantik partnerlerini seçerken başkalarının ihtiyaçlarına veya duygularına pek dikkat etmezler. Bu da onların derin ve anlamlı ilişkilerden ziyade, yüzeysel ve benlik odaklı ilişkiler kurmalarına neden olur. Bu durum, narsistlerin başkalarıyla gerçek bir duygusal bağ kurmakta zorlandıklarını ve romantik ilişkilerini daha çok kendini yüceltme aracı olarak gördüklerini ortaya koyar (Campbell ve Foster, 2002: 485).

Romantik ilişkilerde narsisistik nesne seçimi, narsisistik kişilik özellikleri taşıyan bireylerin ilişki kurma ve partner seçme sürecini ifade eder. Narsisistik kişilik bozukluğu olan bireyler genellikle kendilerini yücelten ve takdir edilme ihtiyacı duyan kişilerdir. Bu nedenle, romantik ilişkilerde, partnerlerini kendi ihtiyaçlarını karşılayacak, onları övmeye ve takdir etmeye istekli olan kişiler arasından seçme eğilimindedirler. Ayrıca genellikle kendilerini özel ve üstün hissederler, bu yüzden ilişkilerinde de bu algıyı pekiştirecek partnerler tercih edilir. Bu seçim sürecinde, partnerin sosyal statüsü, görünüşü ve başarıları gibi dışsal faktörler de etkili olabilir. Ancak, narsist bireyin romantik ilişkilerdeki nesne seçimi genellikle doyumsuz ve sağlıklı olabilir. Partneri genellikle kendi çıkarları doğrultusunda kullanır ve ilişkide gerçek bir bağ kurmak yerine, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bir araç olarak görebilir. Ayrıca narsist birey partnerini kendi özsaygılarını ve sosyal statülerini artıracak şekilde seçme eğilimi gösterebilir. Bu, genellikle çekici, başarılı ve sosyal olarak kabul gören partnerleri tercih etmelerine yol açabilir.

Narsisizm ve romantik çekimi anlamak amacıyla literatüre bakıldığında Freud'un nesne seçimine giden iki temel yol dikkat çeker. Bunlar anaklitik (yaslanma) ve narsisistik seçimlerdir. Anaklitik seçim cinsel içgüdülerin başlangıçta ego içgüdülerinin tatmine bağlı olduğunu ifade eder. Bu tutumda çocuk kendisini besleyen anneyi veya korumacı olan babayı sevebilir. İkinci yol olan narsisistik seçimi ise dörde ayırır; kendisinin olduğu şeyi, kendisinin bir zamanlar olduğu şeyi, kendisinin olmak istediği şeyi, bir zamanlar kendisinin parçası olmuş bir şeyi sevebilir (Freud, 2020: 41). Freud, genetik yön, nesne seçimine giden yol ve onun evrimleştiği gelişimsel çizgileri temel alır. Narsisistik tutum sergileyen birey, olmak istediği şahıs veya konum anlamında kendisini tatmin eden kişiyi nesne seçiminde kullanabilir.

Narsisistik kişilik bozukluğunun belirgin özelliklerinden biri, diğer insanlara yönelik tutumları ve patolojik nesne ilişkileridir. Hem Heinz Kohut hem de Otto Kernberg, narsist bireylerin başkalarını bağımsız varlıklar olarak göremediğini kabul eder. Bu kişiler, diğer insanları yalnızca kendilerinin bir uzantısı veya "kendilik-nesneleri" olarak algılar. Bu algı, sağlıklı kişiler arası ilişkiler kurmalarını önemli ölçüde zorlaştırır.

Kernberg, bireyin kendi idealize edilmiş benlik kavramını başka birine yansıtması durumundan söz eder. Narsist bireyler, başkalarından narsisistik tatminler bekler ve bu tatminleri sağladıktan sonra, hiçbir suçluluk duymadan onları terk ederler. Kendilerinden hiçbir beklentisi olmayanlar ise değersizleştirilir, küçümsenir ve hor görülür; onları "gölge" olarak algırlar. Bu durum, bir zamanlar idealize edilen ancak tüm ihtiyaçları karşılandığında boş ve değersiz hale gelenler için de geçerlidir. Eğer birey, süperegonun ilkel özelliklerini başkasına yansıtırsa, onlara karşı tutumu şüpheli olur; şişkin benlik imajının altında, narsist sürekli olarak yoğun korku, terk edilme ve şüphe duygularını yaşama riski altındadır. Narsist bireyler, diğerleriyle ilişkilerinde sömürücü ve hatta parazitik olabilirler, ancak bu durumundan da daha fazlası olduğunu belirtmek önemlidir (aktaran: Schmidt, 2019: 140). Kernberg, narsisizmin, özellikle pre-Oedipal yıllarda bir bakıcıdan yeterli sevgi almayan bir çocukluk döneminden kaynaklandığını öne sürer. Narsisizm, terk edilme veya kayıp duygularına ve bu terk edilme ile ilişkili öfkeye karşı bir savunma olarak geliştirilir. Bu savunmacı narsisizm, yetişkinliğe taşınır ve yakın ilişkilerde önemli bir rol oynar.

Bu tutum idealleştirme ve aşağılama ikilisini ifade eder. Narsisistik kişi, kendisine duygusal destek veren insanları yüceltir ve idealize eder. Ancak, bu desteği sunmayan veya beklentilerini karşılamayan insanları değersizleştirir ve küçümser. Sonuç olarak romantik nesne seçimi, bir kişinin romantik partnerini seçerken hangi özelliklere ve niteliklere öncelik verdiğini ifade eder. Kişinin kendi doyumu, romantik ilişkide aradığı tatmin ve memnuniyet düzeyini belirler. Yüksek statülü bir partner seçme eğilimi ise birçok faktöre bağlı olabilir. Bunlar arasında sosyal statü, güç, maddi kaynaklar, güvenlik hissi, toplumsal beklentiler ve kişinin kendi özsaygısı gibi unsurlar yer alabilir. Yüksek statülü bir partnerle ilişki kurarak sosyal itibarlarını artırmayı veya daha iyi bir yaşam standardına erişmeyi amaçlayabilirler. Ayrıca, yüksek statülü bir partnerin kişiye daha fazla güvenlik ve refah sağlayacağına inanılır. Bununla birlikte, bu tercihlerin kişisel ve toplumsal dinamiklerden etkilendiği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, narsisistik ilişkilerin kendiliği yüceltmek için kurulabileceği, gerçek bir samimiyeti deneyimleme yeteneğinden yoksun olabileceği gözlemleri ortaya çıkar. Bu bağlamda, F.M. Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eseri ve Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i eserinde, Golyadkin ve Zeberçet'in kurduğu romantik ilişkiler narsisizm çerçevesinde analiz edilecektir.

3.1.1. Golyadkin'in Romantik İlişkilerinde Narsisizm

F.M. Dostoyevski'nin eserlerinde cinsiyet konusu ilk kez, ayrı bir edebiyat çalışması olarak Profesör A.P. Vlaskin tarafından belirlenir (Makariçeva, 2021: 291). Eserlerde cinsiyet ilişkileri, derinlemesine ve çok katmanlı bir şekilde olarak öne çıkar. Yazarın erken dönem çalışmalarından itibaren bu tema, son romanlarına kadar sürekli olarak işlenmiştir. Dostoyevski'nin eserlerinde kadın ve erkek arasındaki ilişkiler, yalnızca cinsiyetler arasındaki farklılıkların incelenmesiyle sınırlı kalmaz. Ayrıca, yazar, karakterlerin birbirleriyle olan etkileşimlerine, uyumlarına ve karşılıklı bağımlılıklarına dikkat çeker. Bu nedenle, eserlerinin analizinde, karşı cinsler arasındaki farklardan ziyade, aralarındaki ilişkilerin dinamiklerine odaklanmak önemlidir. Bu sebeple, *Öteki (Двойник)* eserinde kadın ve erkek cinsiyetinin karşılaştırılması yerine Golyadkin'in karşı cinsle olan ilişkilerine, duygu ve düşüncelerine yoğunlaşmak narsisizm bağlamında yapacağımız analize hizmet edecektir.

Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eserinin ana karakteri olan Yakov Petroviç Golyadkin, dokuzuncu dereceden bir memurdur. Golyadkin, sıradan bir memur olarak monoton bir hayat sürer. Aslında olmak istediği konum ile olduğu konum tamamen farklıdır. Dokuzuncu dereceden bir memur olarak çalıştığı işinde, önemli bir rolü yoktur ve bu durum onun kendini değersiz hissetmesine neden olur. Golyadkin, sürekli olarak içsel çatışmalar ve paranoid düşünceler yaşayan bir karakterdir. Kendini sürekli başkalarıyla kıyaslar ve çevresindeki insanların ona karşı komplo kurduğunu düşünür. Ayrıca oldukça çekingen ve güvensiz bir yapıya sahiptir. Sosyal ortamlarda kendini rahat hissedemez ve sık sık kendini küçük düşürmekten korkar. Golyadkin, zaman zaman gerçeklik ile hayal dünyası arasında gidip gelir. Onun için gerçek ve hayal arasındaki sınır bulanıktır. Eser, Golyadkin'in, uyanıp uyanmadığından, çevresinde gerçekten neyin olup bittiğini ya da neyin gerçek olup olmadığını anlamlandıramadığı bir sabaha uyandığı ifadeleriyle başlar. Büyük bir özenle hazırlanıp, kararsızlıklarla dolu ruh haliyle doktoru Krestyan İvanoviç'in yanına gider. İlk defa doktoruyla olan konuşmasında Bay Golyadkin, hayırseveri, devlet danışmanı Berendeyev'nin tek kızı olan Klara Olsufyevna'ya duyduğu ilgiyi belli eder. Yakın zamanda terfi alan Vladimir Semyonoviç ve Klara Olsufyevna evleneceklerdir. Vladimir Semyonoviç, Golyadkin'in çalıştığı devlet dairesinde üst kademelerde görev yapan biridir. Golyadkin'in kendini kıyasladığı ve bir anlamda eserde rakip olarak konumlanan kişidir. Vladimir Semyonoviç, sosyal çevrede daha kabul gören ve saygı duyulan bir figürdür. Golyadkin'in aksine, özgüveni yüksek ve insanlar arasında sevilen biridir. Yakın zamanda aldığı terfi ile Golyadkin'in kıskançlık ve güvensizlik duygularını daha da körükler. Golyadkin, kendisine rakip olarak gördüğü Vladimir Semyoniç ve ilgi duyduğu Klara Olsufyevna hakkında şu şekilde bahseder:

“Ama Krestyan İvanoviç, onun terfiinden bana ne? Beni ne ilgilendirir? Üstelik tabiri caizse, daha ağzı süt kokan çocuk evlenmek istiyor. Ben yine söyleyeceğimi söyledim. Vladimir Semyonoviç, dedim! ... Bir taşla iki kuş vurayım bari dedim,- iyi dostumuzun söylediklerini ağzına tıkadığım gibi, - Klara Olsufyevna'ya da bir şeyler söyleyeyim (önceki gün Olsufiy İvanoviç'in evinde görmüştüm), -birkaç tane duygusal romans da söyledim,- ve şöyle dedim: “Çok güzel romanslar söylediniz, ama dinleyenlerin kalpleri de sizinki kadar temiz mi acaba.” (Dostoyevski, 2019: 17).

Pasajdan görüldüğü üzere, Golyadkin, Vladimir Semyonoviç'in terfi etmesini küçümseyici bir tavırla umursamadığını dile getirir, başarılarını değersizleştirip kendisini

ondan üstün bir konumda görmeye çalışır. Bu, narsist bireylerin başkalarının başarılarını küçümseyerek kendi üstünlük duygularını pekiştirmeye çalışmalarını yansıtır. Golyadkin, "üstelik tabiri caizse, daha ağzı süt kokan çocuk evlenmek istiyor" diyerek, Semyonoviç'i çocukça ve tecrübesiz biri olarak tanımlar. Onun evlilik planlarını küçümser. Bu durum onun kendi başarısızlıklarını ve yetersizliklerini örtbas etme çabası olarak görülebilir. Aslında onun yerine terfi eden ve Klara Olsufyevna ile evlenen kişi olmak istediğini açığa çıkarır. Ardından, "bir taşla iki kuş vurayım bari dedim,- iyi dostumuzun söylediklerini ağzına tıkadığım gibi, - Klara Olsufyevna'ya da bir şeyler söyleyeyim" ifadesiyle, hem rakibini hem de ilgisini çeken kadını manipüle etme niyetini açığa vurur. Bu, narsist bireylerin başkalarını manipüle ederek kendi amaçlarına ulaşma eğilimlerini gösterir. Ayrıca, Klara ile olan kısa diyalogunda, onun duygusal ifadelerini sorgularken aslında kendi duygusal üstünlüğünü ima etmeye çalışır. Narsist bireylerin kendilerini duygusal olarak daha derin veya özel görme eğilimlerinin bir yansıması olarak görülebilir. Golyadkin'in, çevresindeki insanları ve olayları kendi benlik algısı doğrultusunda nasıl değerlendirdiği ve manipüle etmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Narsisizm bağlamında, onun kendini öne çıkarma çabaları, başkalarını küçümseme eğilimleri ve kendi üstünlüğüne dair inançları, onun içsel dünyasındaki çatışmaları ve psikolojik karmaşayı derinleştirir.

Bu garip davranışlar ve kahramanın psikolojisine dair ilk yorumlar, "Zagadka Dvoynika" (Загадка «Двойника») adlı makalesinde eleştirmen V.N. Zakharov tarafından yapılır. Zakharov'un Golyadkin hakkındaki değerlendirmesinde ilk olarak, Golyadkin'in Klara Olsufyevna'ya olan tutumunda bazı tuhaflikler olduğundan bahseder. Golyadkin'in, onu istediğini ve sürekli olarak karmaşık durumlarla karşılaştığını, ancak bu durumlarda gururdan yoksun olduğunu, ayrıca hepsini alınmadan ve kırılmadan atlattığını ifade eder. Zakharov'a göre Golyadkin, hikâyede hiçbir zaman âşık olduğu şekilde tasvir edilmez. Bir devlet memurunun aşk acılarına dair betimlemeler yoktur. Hatta Klara Olsufyevna'dan gelen mektubun okunması gibi önemli bir anda, Golyadkin'in mektuba verdiği tepki, bir âşığın duygularını hatırlatmaz (Zakharov, 2013: 96). Bu bağlamda, Golyadkin'in davranışları, narsist bireylerin gerçek duygusal bağlantılar kurmakta zorlanmalarıyla ilişkilendirilebilir. Golyadkin'in Klara Olsufyevna'ya olan ilgisi, aslında gerçek bir duygusal bağdan ziyade sosyal statüsüne ve kendi egosuna yönelik bir arayış olarak ortaya çıkar. Ayrıca, Golyadkin'in duygusal tepkilerinin, geleneksel aşk acıları ve

romantik duygularla uyumlu değildir. Bu durum, narsisist bireylerin duygusal bağlantılar kurma konusundaki sorunlarını vurgular niteliktedir. Golyadkin, toplumda kendini bu şekilde onaylamaya çalışır. Böylelikle, evlenme girişimi, sosyal konumunun sınırlarını aşmasına yardımcı olacaktır.

Eserin ilk sayfalarından itibaren, Golyadkin'in Klara Olsufyevna ile evlenme arayışları açıkça görülür. Örneğin, doktor ziyaretinden hemen sonra Golyadkin, kadınlara yönelik çeşitli ürünler satan bir dükkâna girer ve ürünleri inceleyip hatırı sayılır miktarda ürün alır. Ayrıca, Golyadkin'in patolojik durumunun, Klara Olsufyevna'ya olan ilgisi ile alakalı olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Klara Olsufyevna'nın doğum günü balosu, İsmailovski Köprüsü dolaylarında oturan yüksek memurların bile uzun süredir görmediği kadar gösterişli ve görkemli bir şekilde yapılır. Golyadkin, bu esnada oldukça tuhaf bir durumda, balonun yapıldığı evin arka merdivenlerinde, çöplerin arasında karanlıkta saklanır. Uzun bir bekleyişin ardından davetli olmadığı baloya gizlice girer. Gözü sadece Olsufyevna'yı görürken kendisini aniden onun karşısında bulur. O anda yer yarılrsa gözünü bile kırpmadan için girecek haldedir. Bir köşede durarak kendi kendine hayal kurmaya başlar:

“Tavandaki şu avize, -diye aklından geçti, - tavandaki şu avize birdenbire kopup insanların üzerine düşse hemen Klara Olsufyevna'yı kurtarmaya koşardım. Onu kurtarıp şöyle derdim: “Korkmayın hanımefendi; bir şey yok, kurtardım sizi.” (Dostoyevski, 2019: 40).

Pasaj, narsisistik tutumunun Golyadkin'in davranışlarını nasıl etkilediğini ve onun gerçek duygusal bağlar kurma yeteneğini nasıl engellediğini ifade eder. Golyadkin'in baloya gizlice girme çabası, onun sosyal statü ve kabul görme arzusunu yansıtır. Narsisist bireyler genellikle kendilerini toplumun merkezinde görme eğilimindedirler ve bu nedenle kabul edilmeme ya da reddedilme korkusuyla yaşarlar. Bu korku durumu onu uygunsuz ve sıra dışı davranışlara iter. Golyadkin'in, Klara Olsufyevna'ya olan ilgisi de aslında bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bir başka durumda ise, kahramanımız, Klara Olsufyevna'nın hayatını kurtararak kahraman olma hayali kurar. Kendini kahraman ve kurtarıcı olarak hayal etmesi narsisist bir davranış tutumu sergilediğini gösterir. Golyadkin'in avizenin düşmesi ve Klara'yı kurtarma fantezisi, onun kendisini önemli ve vazgeçilmez biri olarak görme arzusunun bir yansımasıdır. Ayrıca gerçeklikten kaçmak

için fanteziler kurar çünkü gerçek dünya, onun idealleştirilmiş benlik algısıyla uyumlu değildir. Golyadkin'in hayalleri, onun sosyal kabul arayışındaki başarısızlığını telafi etmek için bir kaçış yoludur. Golyadkin'in, Klara'ya olan ilgisi yüzeysel ve gösterişlidir. O, Klara'yı gerçek bir birey olarak görmek yerine, kendisinin kahraman olabileceği bir figür olarak hayal eder. Bu, narsistik tutum sergileyen bireylerin genellikle başkalarıyla derin ve samimi ilişkiler kurmakta zorlanmalarının bir örneğidir; çünkü onlar başkalarını genellikle kendi egolarını yüceltecek birer araç olarak görürler. Kısacası Golyadkin, kendisini sosyal olarak kabul ettirmek için çabalarken, bir kadınla gerçek duygusal bağ kurma güdüsünü kaybeder.

Golyadkin, kendisini gerçek bir kavalye olarak hayal ederek Olsufyevna'ya dans teklif eder. Boş bulunup elini uzatan Olsufyevna, aniden çılgılık atar ve onun elini Golyadkin'den kurtarabilmek için kalabalık tarafından uzağa itilir. "Ben neden hanımların hoşuna giden, yeni çıkmış, enteresan polka dansını yapmayayım..." diye düşünür (Dostoyevski, 2019: 43). Golyadkin, bu yaşananların üzerine sürüklenerek kapıya doğru götürülür ve kendisini tekrar soğukta merdivenlerde bulur. Golyadkin, kendisini "gerçek bir kavalye" olarak hayal ederken, sosyal bağlamdaki gerçekliği bununla örtüşmez. Narsistik bireyler, kendi imajlarına dair yüksek ve gerçekçi olmayan beklentilere sahiptir. Bu nedenle, Golyadkin'in kendisini yüksek statüde biri olarak görmesi, narsistik bir kendilik imajının göstergesidir. Ancak, Olsufyevna'nın tepkisi ve ardından gelen reddediliş, bu imajın gerçeklikle uyuşmadığını acı bir şekilde ortaya koyar. Narsistik kişiler, genellikle sosyal ortamlarda uygun ve empati içeren davranışlar sergilemekte zorlanırlar. Golyadkin, kendisini ilgi odağı yapma arzusu ve Olsufyevna'ya dans teklif ederken sergilediği ısrarcı tutumla, sosyal uyumsuzluğunu ve başkalarının sınırlarını gözetme konusundaki eksikliğini gösterir. Olsufyevna'nın ani çılgılığı ve Golyadkin'in toplum tarafından uzaklaştırılması, onun sosyal becerilerindeki yetersizliğin ve kendi kendine önem atfetmesinin sonuçlarıdır. Golyadkin, olaylar sonrasında bile kendi değerini ve yeteneklerini abartmaya devam eder. Bu, onun kendi önemini sürekli vurgulama ve yeteneklerini abartma eğilimini yansıtır. Golyadkin, olayın gerçek doğasını ve kendi sosyal beceriksizliğini kabul etmek yerine, kendi algısını yeniden yapılandırarak kendini haklı çıkarmaya çalışır. Golyadkin'in kapıya doğru sürüklenmesi ve kendisini merdivenlerde bulması, onun için büyük bir utanç ve reddedilme hissi yaratır. Bu durum, onun kırılğan ve dış onaya bağımlı olan özsaygısının

derin bir yara aldığını gösterir. Golyadkin'in kendini kanıtlamak için hayal ettiği şövalye, kibar kavalye ve sevgilinin kahramanı cinsiyet rollerini gerçekleştiremez. Bu başarısızlık toplumdaki uzaklaşmasına, iç çatışmanın artmasına yol açar. Hayaller ve gerçeklik arasındaki keskin çatışması onun 'öteki'sinin ortaya çıkmasına sebep olur.

Eserin sonlarına doğru gerçeklik algısını neredeyse tamamen kaybetmiş olan Golyadkin, sahte bir aşk mektubuna aldanır ve bu tür romantik hayalleri eleştirmeye başlar. Artık eskiden ilgi duyduğu kadın hakkında düşündüklerinin sınırı yoktur. Bir zamanlar elde etmek için uğraş gösterdiği, hayaller kurduğu ve idealize ettiği kadını şimdi değersizleştirme girişimindedir.

"Ve günümüzün sanayi çağında hanımefendi, ahlak olmadan hiçbir yere varamazsınız ki siz de bunun zararlı bir örneğisiniz... Ahlak, hanımefendi, evde oturmak, babaya saygı göstermek ve zamanı gelmeden evliliği düşünmemektir. Zamanı gelince talipleriniz olacaktır şüphesiz! Tabii ki bazı becerileriniz olmalı: Biraz da olsa piyano çalabilmeli, Fransızca konuşabilmeli, tarih, coğrafya, aritmetik ve kutsal kitabı bilmelisiniz, -ama bu kadar!- daha fazlasına gerek yok... Günümüzde hanımefendi, evin reisi erkektir ve aile terbiyesi almış iyi bir eş kocasını memnun etmek için her şeyi yapmalıdır." (Dostoyevski, 2019: 168-170).

Pasajdan da görüldüğü üzere, artık Golyadkin, genç kadın hakkında birçok olumsuz şey bulur ve ona göre Olsufyevna, "ahlaksız bir eğitimin" sonucudur. Bu pasajı narsisizm bağlamında incelediğimizde, kahramanımızın toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki katı görüşleri ve bunların narsisizmle ilişkisi dikkat çeker. Bu görüşler, özellikle kadınların rolleri ve toplumsal beklentilerle ilgili olarak, kendi narsisistik algısı ve başkalarını kontrol etme arzusu üzerinden şekillenir. "Sanayi çağında hanımefendi, ahlak olmadan hiçbir yere varamazsınız ki siz de bunun zararlı bir örneğisiniz..." ifadesi, kendisini ahlakın ve toplumsal normların koruyucusu olarak gördüğünü ve diğerlerine bu normlar üzerinden hükmetme hakkını kendisinde bulduğunu gösterir.

Narsisistik tutum sergileyen kişiler, kendilerini başkalarından üstün görme eğilimindedir ve bu üstünlük duygusu, başkalarını kontrol etme arzusuyla birleşir. Golyadkin, kadınların nasıl davranması gerektiğine dair katı normlar koyarak bu üstünlük ve kontrol arzusunu ortaya koyar. "Ahlak, hanımefendi, evde oturmak, babaya saygı göstermek ve zamanı gelmeden evliliği düşünmemektir..." şeklindeki ifadeler, başkalarını

küçümseyici bir tavırla eleştirdiğini gösterir. "Biraz da olsa piyano çalabilmeli, Fransızca konuşabilmeli, tarih, coğrafya, aritmetik ve kutsal kitabı bilmelisiniz, -ama bu kadar!- daha fazlasına gerek yok..." ifadesi, kadınların eğitim ve becerileri konusunda dar görüşlü ve sınırlayıcı bir tutuma sahip olduğunu gösterir. Belirli bir dünya görüşüne sıkı sıkıya bağlı ve başkalarının bu görüşlerine uymasını beklediği bir tutum içerisinde. Golyadkin, kadınların rollerini sınırlayarak ve onların yeteneklerini belli bir çerçeve içinde tutmaya çalışarak, kendi normlarına ve dünya görüşüne uygun bir toplum düzenini savunur. "Günümüzde hanımefendi, evin reisi erkektir ve aile terbiyesi almış iyi bir eş kocasını memnun etmek için her şeyi yapmalıdır..." cümlesi, cinsiyet rollerine dair geleneksel ve ataerkil bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir. Kendini ve kendi cinsiyetini üstün görme eğilimini yansıtır. Golyadkin, erkekleri evin reisi olarak belirleyerek ve kadınları onların hizmetine sunarak, kendi cinsiyetine üstün bir konum atfeder ve bu üstünlüğü sürdürme arzusunu gösterir. Narsist bireylerin bu rolleri desteklemesi, kendi statülerini koruma ve başkaları üzerinde güç ve kontrol kurma arzularından kaynaklanabilir.

Golyadkin'in Klara Olsufyevna'ya olan ilgisi, gerçek bir duygusal bağdan ziyade sosyal statüsüne ve kendi egosuna yönelik bir arayış olarak belirir. Onun Klara'yı kurtarma ve kahraman olma hayalleri, kendisini önemli ve vazgeçilmez biri olarak görme arzusunun bir yansımasıdır. Ancak, bu arzular, onun sosyal beceriksizliği ve başkalarının sınırlarını gözetme konusundaki eksiklikleriyle çatışır, bu da sosyal ortamlarda uygunsuz ve sıra dışı davranışlara neden olur. Klara'ya karşı sergilediği eleştiriler ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki katı görüşleri, kendisini başkalarından üstün görme eğilimini ve başkalarını kontrol etme arzusunu yansıtır.

Sonuç olarak, Golyadkin'in Klara'ya yönelik davranışları, narsist bireylerin gerçek duygusal bağlantılar kurma konusundaki zorluklarını vurgular. Onun, Klara'yı idealize edip sonra değersizleştirme çabaları, narsisizmin temel özelliklerinden biridir: Başkalarını kendi egosunu yüceltmek için araç olarak görmek ve bu araçlar artık işlevselliğini yitirdiğinde onları küçümsemek. Golyadkin'in karşı cinsle olan ilişkileri, onun narsistik kişilik özelliklerini ve bu özelliklerin nasıl derin içsel çatışmalara ve psikolojik karmaşaya yol açtığını gösterir. Bu ilişkilerdeki başarısızlıkları, onun toplumdan daha fazla uzaklaşmasına ve gerçeklikten kopmasına neden olur.

3.1.2. Zebercet'in Romantik İlişkilerinde Narsisizm

Yusuf Atılgan'ın kaleme aldığı *Anayurt Otel*, gecikmeli Ankara treniyle gelen gizemli kadının otelde konaklamasıyla başlar. Daha sonra, Zebercet'in önce otelde çalışan ortalıkçı kadını, daha sonra kendini öldürmesiyle sonuçlanır. Yani, Zebercet karakterinin kadınlarla olan ilişkisi eserin ilk sayfalarından itibaren kendisini gösterir.

Bir perşembe gecesi gecikmeli Ankara treniyle kasabaya gelen kadın Anayurt Otelinde geceledikten sonra ertesi sabah yakınlardaki bir köye gideceğini söyleyerek oradan ayrılır. Bu kadının kim olduğu ve nereye gittiği sorusu Zebercet'i günlerce meşgul eder ve umutsuzca geri döneceği günü bekler. Eserin kahramanı her gün kadının odasına girmeye ve onun odayı nasıl kullandığını, orada neler bıraktığını inceleyerek anlamlandırmaya çalışır. Adı, kim olduğu, neden ve kim için o köye gittiği sorularına yanıt aramaya başlar. Zebercet, yorgan, çarşaf, terlikler, sandalye, küllükte bitmeden söndürülmüş iki sigara ve hatta kaç şekerli çay içtiğine kadar detayları inceler. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadınla olan iletişimi sıradan bir otel çalışanı ve müşteri diyalogundan daha fazlası değildir. Kadından sonra Zebercet, kendi görünümüne daha fazla dikkat etmeye başlar; "Uzun süre baktı; oysa haftada üç kere tıraş da olurdu. Küçük, dört köşe bıyığı. Kadının baktığı işte bu yüzdü o gece..." (Atılgan, 2022: 10).

Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadınla olan ilişkisinde, Zebercet'in davranışları ve düşünceleri, kendi benliğine ve çıkarlarına odaklanmasını yansıtır. Onun, kadına olan ilgisi, sadece müşteri memnuniyeti sağlamak için değil, kendi kişisel arzularını tatmin etmek amacıyla şekillenir. Kahramanımızın, kadından sonra kendi görünümüne daha fazla dikkat etmeye başlaması ve kendi yansımasına artan ilgi narsisistik tutum sergilediğini vurgular. Onun için önemli olan, neredeyse görünmez olan ve silik bir hayat süren Zebercet'in dış görünüşünü kadının beğenisine sunmak ve bu şekilde onay ve takdir kazanmaktır. "Kadının baktığı işte bu yüzdü o gece..." cümlesi, Zebercet'in kadının kendisine olan bakışını ve onun gözünde nasıl görünmek istediğini önemsediğini vurgular. Bu, Zebercet'in narsisistik tutumunun bir yansımasıdır; narsist bireyler genellikle başkalarının onayını ve beğenisini ararlar ve kendi benliklerini bu onay üzerine inşa ederler.

Ortalıkçı kadın ise, Zebercet'in cinsel nesne olarak kullandığı karakter olarak karşımıza çıkar. Ortalıkçı kadın eserde şu şekilde tasvir edilir; "...ortalıkçı kadının odası;

ter kokar. Çok uyur kadın, erkenden yatar. Sabahları sarsa sarsa kaldırır. Çoğu geceler bu odaya giren, kadının yanına uzanırdı. Çıkarırken uykusu bozulmasını diye dolsuz yatar, bacaklarını da biraz aralardı kadın. Okşarken, üstüneyken bile uyanmazdı..." (Atılğan, 2022: 10).

Zebercet'in ortalıkçı kadını nasıl algıladığı ve onunla olan etkileşimi, Zebercet'in narsisistik tutumunun derinliklerini ve kadınlara olan yaklaşımını yansıtır. Zebercet, ortalıkçı kadını cinsel bir nesne olarak görmektedir. Onun için kadın, sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için var olan bir varlıktır. Kadının kişiliği, duyguları veya ihtiyaçları Zebercet için önemli değildir. Kadını sadece cinsel tatmin için bir araç olarak kullanır. Başkalarını kendi çıkarları doğrultusunda nesneleştirme narsisistik tutumunu gösterir. Zebercet'in kadına karşı sergilediği empati eksikliği de göze çarpar. Kadının uyumasına, nasıl hissettiğine veya ne istediğine dair hiçbir endişesi yoktur. Kadının "ter kokar" ve "çok uyur" gibi özellikleri, Zebercet'in onu tamamen değersizleştirdiğini gösterir. Onun için kadının tek değeri, cinsel tatmini sağladığı zamanlardadır. Kadının uyurken bile cinsel eylemlere maruz kalması, Zebercet'in kendi ihtiyaçlarını kadınlardan tamamen öncelikli gördüğünü gösterir. Onun gözünde ortalıkçı kadının kişiliği ve bireyselliği neredeyse yok gibidir. Kadının bir birey olarak kim olduğu, Zebercet için önemli değildir. Onun varlığı, sadece cinsel tatmin için vardır. Bu durum, narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin başkalarının kimliklerini ve varlıklarını önemsizleştirme eğilimlerini hatırlatabilir.

Zebercet, kendi bile olmayı başaramadığı bu hayattan bir kurtuluş olarak gördüğü gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından umudunu keser. Kadın gelmemiştir ve büyük bir ihtimalle de gelmeyecektir. Kadını yaşama tutunmak için bir nesne olarak gören Zebercet, o nesneden de mahrum kalınca kendisini ruhsal bir çöküşün içinde bulur. Artık bulunduğu ruh hali içerisinde ortalıkçı kadını, sevişirken uyanık kalmaya zorladığı ilk denemesinde cinsel başarısızlığa uğradığı için boğazını sıkarak öldürür. Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından umudunu kesmesi ve ardından yaşadığı ruhsal çöküş, onun narsisistik arzularının ve beklentilerinin karşılanmadığı bir durumda nasıl tepki verdiğini gösterir.

Zebercet'in, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına yönelik takıntısı, onun narsisistik tutumunda önemli bir yere sahiptir. Bu kadını idealize ederek onu yaşamında

bir anlam ve amaç kaynağı olarak görür. Narsisistik tutum sergileyen bireyler, genellikle kendilerini yetersiz hissettikleri için dışsal nesnelere tutunurlar ve onlardan güç alırlar. Kadın, Zebercet'in gözünde bu tür bir nesneye dönüşür. Onun için bu kadın bir kurtuluş ve anlam kaynağıdır. Ancak kadın gelmeyince, Zebercet'in bu dışsal destek kaynağı çöküntüye uğrar ve narsisistik yaralanma yaşar. Bu, onun narsisistik kişiliğinin kırılmasını gösterir. Kadını yaşamında bir dayanak noktası olarak gören Zebercet, bu dayanağı kaybettiğinde kendi varoluşsal boşluğu ile karşı karşıya kalır.

Zebercet'in, ortalıkçı kadını cinsel olarak kontrol edememesi ve sevişme denemesinde başarısız olması, güç arayışının çöküşüne sebep olur. Kontrolü kaybettiğinde veya kendi güçsüzlüğüyle yüzleştiğinde şiddet eğilimi gösterir. Ortalıkçı kadını boğazını sıkarak öldürmesi, bir tür bir narsisistik patlamanın sonucu olarak görülür. Zebercet'in, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından umudunu kesmesi ve ardından ortalıkçı kadını öldürmesi, onun narsisistik kişiliğinin bir çöküşe doğru nasıl sürüldüğünü gösterir. Bu olaylar, Zebercet'in benlik yapısının dışsal destek kaynağına bağımlı olduğunu ve bu kaynağın kaybedilmesinin ne kadar yıkıcı olduğunu ortaya koyar. Bekleyişinin boşa çıkması, Zebercet için büyük bir yıkım olur. Bu hayal kırıklığının ardından, oteli müşterilere kapatır ve kısa bir süreliğine de olsa kendi bunalımından ve kimliğinden kaçmaya çalışır; içkili mekanlara ve horoz dövüşlerinin yapıldığı yerlere gider. Bu sırada, horoz dövüşü izlerken bir gençle tanışır ve birlikte sinemaya giderler. Zebercet, gençle film izlerken, aralarındaki fiziksel yaklaşma ve düşünceler, Zebercet'in eşcinsel eğilimlerinin de olduğunu ortaya koyar. Ancak, Zebercet bu genç ile otele dönüp bir ilişki kurma cesaretini bulamaz. Ona göre "gerçek bir erkek" olamama düşüncesiyle ortalıkçı kadına şiddet eğilimi gösterir. Narsist tutum sergileyen bireylerin düşük empatisi, yetki duygusu ve hak ettiği hayranlıktan mahrum kalmalarına dair algılar onları saldırganlığa ve intikama yöneltir (Aktaran: Keiller, 2010: 530). Psikanaliz yaklaşımına göre, narsisizm ve homoseksüellik arasında sıkı bir ilişki olduğu düşünülür. Homoseksüellik ve narsisizmin tarihsel ve teorik dönüşümlerini göz önünde bulundurulur. Freud, homoseksüel bireylerin narsisistik bir gelişim çizgisi izlediğini ve kendilerine benzeyen genç erkekleri tercih ettiğini öne sürer. Bu hipoteze dayanarak, bu araştırma, homoseksüel bireylerin narsisizm düzeylerinin daha yüksek ve benlik saygılarının heteroseksüel akranlarına kıyasla daha düşük olacağını öngörmektedir (Rubinstein, 2010: 26).

Sonuç olarak, Zebercet'in narsisizminin kadınlarla olan ilişkilerinde nasıl ortaya çıktığını net bir şekilde görülmektedir. Zebercet'in ortalıkçı kadınla olan ilişkisi, onun narsisistik doğasını, empati eksikliğini ve başkalarını kendi ihtiyaçları doğrultusunda nasıl nesneleştirdiğini açıkça ortaya koyar. Onun kadınlarla olan bu tür ilişkileri, onun derin yalnızlığını ve insan ilişkilerinde yaşadığı başarısızlıkları da yansıtır. Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler genellikle başkalarıyla sağlıklı ve anlamlı ilişkiler kurmakta zorlanırlar ve bu, Zebercet'in hayatında da belirgindir.

3.2. KILIK KIYAFET VE ALIŞVERİŞTE NARSİZİZM

Kılık kıyafet ve alışveriş, narsisizm ile sıkı bir ilişki içindedir. Narsisistik eğilimler, bireyin giyim tarzı ve alışveriş alışkanlıkları üzerinde de etki gösterir. Bu etkiler, kişinin kendine olan hayranlığını artırmak, başkalarının dikkatini çekmek ve sosyal statüsünü vurgulamak gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkar.

Narsisizm, fiziksel görünümle yakından bağlantılıdır. Narsistler genellikle kendi dış görünüşlerine aşırı ilgi gösterir ve bu konuda oldukça kibirlidirler. Bu durum, onların özenle seçilmiş, moda ve stil, onların içsel benliklerini dış dünyaya gösterme ve kendilerini özel veya farklı hissetme yollarıdır. Bu bireyler genellikle dikkat çekici ve benzersiz giyim tarzlarını tercih ederler. Kalabalık arasında öne çıkmayı ve başkalarının ilgisini çekmeyi hedefleyebilirler.

Narsist bireyler, kıyafet seçimlerini bir kendini ifade ve kanıtlama aracı olarak görürler. Tarzları, onların kim olduklarını ve nasıl algılanmak istediklerini yansıtmak için kullanılır. Moda ve stil, onların içsel benliklerini dış dünyaya gösterme ve kendilerini özel veya farklı hissetme yollarıdır. Bu bireyler genellikle dikkat çekici ve benzersiz giyim tarzlarını tercih ederler. Kalabalık arasında öne çıkmayı ve başkalarının ilgisini çekmeyi hedefleyebilirler.

Narsisistik eğilimler, bireylerin sosyal statülerini vurgulamak için marka giyime olan eğilimlerini artırabilir. Prestijli markalar ve lüks giyim, onların toplum içindeki konumlarını ve değerlerini göstermelerine yardımcı olur. Özellikle pahalı veya nadir

bulunan moda ürünleri, bu bireylerin diğerlerine üstünlüklerini hissettirmelerine ve kendilerini özel hissetmelerine olanak tanır. Kıyafetler, narsist bireylerin kendilerine olan güvenlerini artırmada kritik bir rol oynar. Onlar için iyi görünmek, kendilerini iyi hissetmekle eşdeğerdir.

Görünüşlerine olan bu odaklanma, başkalarının onları nasıl gördüğüne dair sürekli bir farkındalıkla birleşir. Kendilerini mükemmel veya kusursuz göstermek için kıyafet seçimlerine büyük özen gösterirler. Narsist bireyler için alışveriş, yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmasıyla öte, bir tatmin ve ödül mekanizmasıdır. Alışveriş yapmak, onların kendilerini özel ve önemli hissetmelerine katkıda bulunur. Bu kişiler, alışveriş sürecinde kendilerini değerli ve güçlü hissedebilirler. Özellikle lüks alışveriş deneyimleri, onlara statü ve üstünlük duygusu verir.

Narsist bireyler, tüketim yoluyla kendilerini ifade etmeye ve başkalarına etkileyici görünmeye çalışırlar. Bu, yalnızca kıyafetlerle sınırlı kalmaz; aksesuarlar, elektronik ürünler ve diğer lüks tüketim malzemeleri de onların gösteriş yapma arzusunun bir parçası olabilir. Narsistik eğilimler, bireylerin dürtüsel alışveriş yapmalarına yol açabilir. Anlık tatmin arayışı, onların beklemeden ve uzun vadeli planlamalar yapmadan alışveriş yapmalarına neden olabilir. Bu dürtüsel harcama alışkanlıkları, zaman zaman maddi sorunlara yol açsa da kısa vadede narsist bireyler için geçici bir mutluluk kaynağı olabilir. Bu durum, zamanla büyük maddi harcamalara ve sürdürülemez tüketim alışkanlıklarına yol açabilir.

Narsist bireyler, toplumun algılarına ve beklentilerine karşı son derece duyarlıdır. Bu duyarlılık, onların toplumda kabul görmek ve beğenilmek için belirli giyim tarzlarını ve alışveriş alışkanlıklarını benimsemelerine neden olabilir. Onlar için toplumun onayını kazanmak, bireysel mutluluk ve tatminin önüne geçebilir. Kıyafetler ve alışveriş, narsist bireylerin kimliklerinin ve benlik algılarının bir parçası haline gelir. Bu nedenle, dış görüşlerine ve tüketim alışkanlıklarına yapılan eleştiriler, onların benlik algılarına doğrudan bir tehdit olarak görülebilir.

Sonuç olarak, fiziksel görünüme dayalı olarak yapılan narsisizm değerlendirmeleri, narsisizmin belirgin özelliklerini yansıtır. Bu bulgu, narsisistlerin dış görüşleriyle sundukları imajın, narsisizmin kendine has kişilik özelliklerini açıkça yansıttığını göstermektedir (Gosling, 2008: 1445) Narsisizm, bireyin kılık kıyafet ve alışveriş

alışkanlıkları üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Bu etki, dikkat çekme, beğenilme arzusu, sosyal statü vurgusu ve kendine güvenin dışavurumu gibi çeşitli şekillerde kendini gösterir.

3.2.1. Golyadkin'in Kılık Kıyafet ve Alışverişinde Narsisizm

Golyadkin, eserin başlangıcından beri nasıl görüldüğünü hep önemseyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Zihnini bile henüz tam anlamıyla netleştirememiş olan Yakov Petroviç Golyadkin, yataktan kalkar kalkmaz fırlayarak aynasına koşar. “Aynada beliren uykulu, iyi göremeyen, saçları oldukça seyrelmiş yansıma, kimsenin ilk bakışta dikkatini çekmeyecek kadar silik bir görüntü olmasına rağmen bu görüntünün sahibi halinden oldukça memnundu. “Tanrı’ya şükür.” dedi Bay Golyadkin alçak sesle, “Tanrı’ya şükür bugünkü işlerimi aksatacak bir şey görünmüyor, ya bir aksilik olsaydı, yüzümde bir sivilce çıksaydı ya da başka bir terslik olsaydı; şimdilik her şey yolunda.” (Dostoyevski, 2019: 2).

Pasajdan da görüldüğü üzere, Golyadkin, günün başlangıcında ilk iş olarak aynaya yönelir ve kendi görüntüsüyle ilgilenir. Bu, narsist bireylerin dış görünümüne büyük önem vermeleri ve bu konuda hassas olmalarıyla uyumludur. Aynada kendisine karşı olan tutumu dış görünüşünden memnun olduğunu ve bu durumun onun için önemli olduğunu gösterir. Golyadkin, aynadaki görüntüsünden oldukça memnundur ve bu durumu Tanrı'ya şükürler olsun diyerek ifade eder. Golyadkin, kendi görünümüne ve kişisel imajına fazlasıyla önem verir ve bu konuda övünç duyar.

Golyadkin, aynada kendi görüntüsünü kontrol ederken bir sivilce veya aksilik olasılığından endişe duyar. Kusurların ortaya çıkması, onun kendi mükemmelliğini ve imajını koruma arzusunu tehdit edebilir. Aynadaki görüntüsünden memnun olmasına rağmen, Golyadkin gelecekteki olası kusurlardan endişe duymaktadır. Bu, narsist bireylerin mükemmeliyetçilik ve kusursuzluk arayışlarına işaret eder. Kusurlarını örtbas etme veya onları ortadan kaldırma arzusu, narsistik kişilik özelliklerinin bir göstergesidir.

Golyadkin, kendiyle barışıkmiş gibi bir imaj çizse de aslında özgüveni dış etkenlere bağlıdır. Özgüveninin zedelenmesinden korkar ve bu durum onun kırılabilirlik hislerini tetikleyebilir. Golyadkin'in dış görünüşüne bu kadar fazla odaklanması ve küçük bir

kusurun bile onu rahatsız etmesi, narsist bireylerin genellikle dışsal onay ve takdiri arama eğilimlerini yansıtır. Onlar için, dış görünüşleri toplumsal kabul ve beğeni kazanmak için önemli bir araçtır. Golyadkin, kendi dış görünüşünü kontrol altında tutmaya çalışır. Narsisistik tutum sergileyen bireyler genellikle kontrol ve hakimiyet arayışında olurlar ve dış çevrelerindeki her türlü değişikliği öngörmeye çalışabilirler. Beklenmedik bir durum, kontrol ihtiyaçlarını tehdit edebilir ve bu da narsisistik kırgınlık duygusunu artırabilir. Onun dış görünüşündeki kusurlar veya aksiliklerle ilgili endişeleri, narsisistik kişilik yapısının temel özellikleri olan mükemmeliyetçilik, özgüvenin korunması ve dış görünüme aşırı duyarlılık gibi faktörlerle tutarlıdır.

Görünümüne olan kontrolünü ve evden çıkması için gerekli gördüğü hazırlığını da tamamlayan Golyadkin, kendine son kez hayranlıkla bakar ve beklentilerini gerektiren bir durum olmadığına karar verip evden çıkar; “Büyük bir özenle yıkandı ve tıraş oldu, aceleyle çayını içti ve sıra en son ve en önemli şeye, giysilere geldi: Önce, neredeyse yepyeni sayılabilecek bir pantolon giydi; ardından bronz düğmeli bir göğüslük ve üzerinde parlak, gayet hoş çiçek desenleri olan bir yelek giydi. Giyinirken, ikide bir önce sağ sonra sol ayağını kaldırarak hayranlıkla çizmelerine bakıyor, modellerine hayran kalıyor, kendi kendine mırıldanıyor ve sık sık küçük baş yastığını göz kırparak, çeşitli mimikler yapıyordu.” (Dostoyevski, 2019: 4).

Golyadkin'in giyinme sürecinde kendini sürekli aynada kontrol etmesi, narsisistik kişilik yapısının dış görünüme aşırı önem verme eğilimini hatırlatır. Narsist bireyler genellikle kendi görüntüleri üzerinde titizlikle durur ve dışsal onay ve takdiri sağlamak için dış görünüşlerini ön plana çıkarırlar. Yepyeni sayılabilecek pantolon giymesi ve göğüslüğünün bronz düğmelerle süslenmesi, kendi imajını mükemmel bir şekilde sunma çabasını ortaya koymaktadır. Bu tür detaylara gösterilen aşırı ilgi, narsist bireylerin kusursuzluk arayışlarını ve mükemmellik standartlarını yansıtır. Golyadkin'in giyimine ve görünümüne bu kadar fazla dikkat etmesi, narsisistik kişilik yapısının dışsal onay arayışı ve gösterişçiliği ile ilişkilidir. Giyim tarzı ve detaylara verilen aşırı önem, kendisini toplum içinde ön plana çıkarma isteğini gösterir. Golyadkin'in dış görünüm ve giyim tarzına olan aşırı ilgisi, narsisistik tutum sergilediğinin zengin bir resmini sunmaktadır.

Eser boyunca Golyadkin'in dikkat çeken bir başka davranışı da dükkanlara girip değerli eşyalar ayırttıktan sonra, geri geleceğini ve alacağını söyleyerek oradan ayrılmasıdır. Doktorunun yanından ayrılan kahramanımız uşağı Petruška'yı da peşine takarak gümüş ve altın işlerinin satıldığı bir dükkana girer; “Bay Golyadkin, mükellef bir yemek ve çay takımı için bin beş yüz banknot ruble karşılığında anlaştıktan, bu fiyata ince işlenmiş bir sigaralık ve gümüş bir tıraş takımını da dahil etmeyi başardıktan ve birkaç güzel, kullanışlı şeyin de fiyatını sorduktan sonra, satın aldığı eşyaları almak için ertesi gün bizzat geleceğini hatta belki de o gün içinde birini gönderebileceğini belirtti, dükkanın numarasını not etti, kaparoyu koparmak için uğraşan dükkancıya zamanı geldiğinde tüm parayı alacağını söyledi.” (Dostoyevski, 2019: 21). Hatta bu andan sonra hızlıca satıcıya veda eden Golyadkin, yeni bir dükkân aramaya başlar. Neredeyse yarım gününü dükkanlara girip çıkıp çeşitli ürünleri ayırttırdıktan sonra elinde sadece bir çift eldiven ve bir buçuk rublelik küçük bir parfüm şişesinden dahası yoktur. Alışverişinin ardından, zengin bir ziyafete gidenlerin tercih edeceği, yani açlığını bastırarak kadar hafif bir yemek yer. Yemek yedikten sonra öylece oturmanın uygunsuz olacağını düşünerek, hiç istemediği halde bir fincan çikolata sipariş eder.

Davranışları incelendiğinde, özellikle, mağazalara girip değerli eşyaları ayırttıktan sonra geri geleceğini söyleyerek oradan ayrılması, onun dışarıya sunduğu imajla içsel kırılmalılığı arasındaki çatışmayı gösterir. Aslında elde edemeyeceği fakat elde etmek istediği şeyleri alacakmış gibi davranmasıyla kendi egosunu tatmin etmektedir. Ayrıca kendisini mağaza çalışanlarına zengin ve saygın biri olarak göstermesiyle de dikkat çeker. Golyadkin'in bu tutumu, narsisistik kişilik yapısının tipik özelliklerinden biri olan dışarıdan görünme arzusu ile açıklanabilir. Golyadkin'in değerli eşyaları ayırtması, bu tür bir onay ve hayranlık arayışının bir yansımasıdır. Gerçekte bu eşyaları almayı planlamasa bile, pahalı ve prestijli eşyaları seçip almak üzereymiş gibi davranarak kendini ve başkalarını değerli olduğuna inandırmaya çalışır. Bu, onun sahip olmadığı bir yaşam tarzını sürdürdüğüne dair bir yanılsama yaratma çabasıdır.

Golyadkin'in toplumda bir statü sembolü yaratma arzusu da vardır. Narsisist bireyler, statü ve prestij sembollerine, kendilerini toplumda daha yüksek bir konumda gösterebilmek için büyük önem verirler. Golyadkin'in değerli eşyaları ayırttığı ve fiyatlarını sorduğu sahneler, onun bu tür sembollerle kendini nasıl tanımladığını ve toplumsal konumunu nasıl yükseltmeye çalıştığını açıkça ortaya koyar. Ancak,

Golyadkin'in bu sahte gösterişli alışveriş deneyimi, içsel güvensizliklerini ve kırılganlıklarını örtbas etme çabasının bir yansımasıdır. Narsisist bireylerin, gerçekte sahip olmadıkları bir değeri veya başarıyı gösterme eğilimleri vardır ve bu da onları sürekli olarak bir görünüş sergilemeye iter. Golyadkin'in yalnızca bir çift eldiven ve bir küçük parfüm şişesi ile günü tamamlaması, onun gerçek maddi durumunun aslında buna elverişli olmadığına da bir göstergesidir.

Son olarak, Golyadkin'in basit bir yemek yedikten sonra, zengin bir ziyafete gidenlerin tercih edeceği şekilde davranması ve istemediği halde çikolata sipariş etmesi, sosyal normlara uyma ve toplumun beklentilerine göre hareket etme ihtiyacını yansıtır. Bu, onun başkalarının gözünde nasıl görüldüğüne dair derin bir kaygı taşıdığını ve sürekli olarak başkalarının beklentilerine uygun davranma gerekliliğini hissettiğini gösterir. Tüm bu davranışlar, Golyadkin'in narsisistik kişilik yapısını ve derinlemesine hissettiği içsel kırılganlığı açıkça ortaya koymaktadır. Onun kendini nasıl sunduğu ile içsel dünyası arasındaki çatışma, eser de öne çıkar.

Golyadkin'in bu içten içe kendini gösteren büyüklenmeci tavrı narsisistik kırılganlık yaşadığı anlarda tamamen yok olur. Klara Olsufyevna'nın doğum günü için gittiği baloda, yakınında duran uzun boylu ve yakışıklı subayın yanında kendini böcek gibi hisseder. Benlik onayının sarsıldığı anlarda kendine olan hayranlığı tamamen yok olur. Bu tutumundan Golyadkin'in kendine olan hayranlığın gerçek bir öz saygı olmadığı çıkarımı yapılabilir. Narsisizmin temel özelliklerinden biri olan büyüklenmeci tavır, Golyadkin'in dış dünyaya sunduğu sahte bir özgüven ve kendine hayranlık maskesi olarak görülür. Ancak, bu maske belirli durumlarda hızla düşer ve Golyadkin'in derinlerde yatan güvensizlikleri ve öz saygı eksikliği gün yüzüne çıkar.

Golyadkin'in içten içe sergilediği büyüklenmeci tavır, onun narsisistik kırılganlığının örtbas edilmesine hizmet eder. Kendisini bu davranışlar, genellikle dış dünyaya karşı kendilerini yüceltilmiş bir ışık altında sunarlar. Bu tür bir büyüklenmecilik, aslında onların derinlerde yatan yetersizlik duygularını ve değersizlik hissini telafi etmeye çalışır. Golyadkin'in günlük yaşamında gösterdiği bu tür bir tutum, kendini sürekli olarak önemli, değerli ve hayranlık uyandıran biri olarak görme arzusundan kaynaklanır.

Sonuç olarak, Golyadkin'in kılıf kıyafet ve alışveriş tutumunda da narsisistik tavır sergilediği görülür ancak bu büyüklenmeci tavır, Golyadkin'in narsisistik kırılganlığı

tetiklendiğinde hızla çöker. Örneğin, Klara Olsufyevna'nın doğum günü balosunda yaşadığı deneyim, onun bu kırılğanlığının açık bir göstergesidir. Yakışıklı ve uzun boylu subayın yanında kendini "böcek gibi" hissetmesi, benlik onayının dışsal kaynaklardan geldiğini ve içsel olarak sağlam bir özgüvene sahip olmadığını gösterir. Golyadkin'in kendine olan hayranlığı, aslında sağlam bir öz saygıya dayanmaz; daha çok, dış dünyadan gelen onay ve hayranlığa bağımlı bir biçimde var olur. Gerçek öz saygı, dışsal onay ve hayranlığa ihtiyaç duymadan, kişinin kendi içsel değerine olan sağlam bir inançtan kaynaklanır. Golyadkin'in kendine olan hayranlığı ise, bu tür bir içsel değere dayanmaz.

3.2.2. Zebercet'in Kılık Kıyafet ve Alışverişinde Narsisizm

Zebercet karakteri, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli* adlı romanında, dış görünümü ve kılık kıyafetine karşı olan tutumu incelendiğinde, belirli narsisistik eğilimler sergileyen karmaşık bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Bu unsurları narsisizm bağlamında analiz ederek Zebercet'in karakterini daha derinlemesine anlamak mümkündür. Aşağıdaki pasajdan yola çıkarak, Zebercet'in dış görünüşüne olan dikkatinin, onun benlik algısında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

“Uzun süre baktı; oysa haftada üç kere tıraş da olurdu. Küçük dört köşe bıyığı. Kadının baktığı işte bu yüzdü o gece...” (Atılgan, 2022: 10).

Haftada üç kere tıraş olması ve yüzünü inceleyerek uzun süre aynada kendine bakması, onun kendine olan dikkatini ve özsaygısını artırma çabasını gösterir. Zebercet'in tıraş olma sıklığı ve bıyığına olan dikkatini, kendini onaylama arzusunu yansıtır. Bu tür düzenli bakım, onun kendine verdiği değeri ve toplumsal kabul görme arayışını ifade eder. Aynada kendine bakarken, dış görünüşünü onaylayarak içsel olarak tatmin olmayı umar. “Küçük dört köşe bıyığı” gibi detaylara verdiği önem, Zebercet'in kendini nasıl algıladığını ve başkalarının onu nasıl gördüğünü kontrol etme arzusunu simgeler. Narsisist bireyler genellikle dış görünüşlerine büyük önem verirler ve bu görünüş üzerinden başkalarının dikkatini çekmeye çalışırlar. Aynada kendi yüzüne bakarak uzun süre kendini incelemesi, onun kendi değerini ve toplumsal kabulünü sürekli olarak sorgulama ve doğrulama çabasını yansıtır. Bu bağlamda, Zebercet'in davranışları, narsisizmin temel unsurlarından biri olan dışsal onay ve hayranlık arayışını açıkça

gösterir. Kadının baktığı yüz olarak tanımlanan kendi yüzüne olan ilgisi, onun başkaları tarafından nasıl algılandığına dair hassasiyetini ortaya koyar.

Zebercet'in, derinlerde hissettiği kırılmalığı ve içsel güvensizliğı açıkça görülür. Onun kendi değerini ve toplumsal kabulünü sorguladığı anlarda, içsel bir kırılmalığı ve yeterlilik duygusunu aşma çabasını simgeler. Çünkü, ilerleyen sayfalarda anlatıcı aslında Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının gittiğı sabah aynaya baktığında gördüğü kadar yüzünün aşağı çekik olmadığını söyler. Fakat Zebercet, kırılmalığı hislerinden ötürü bu şekilde algılar. Zebercet, dış görünüşüne bu kadar dikkat etmesine rağmen, içsel olarak kendini yetersiz ve değersiz hisseder. Narsisist bireylerde sıkça görülen bu durum, onların dış görünüşe ve başkalarının onayına neden bu kadar bağımlı olduklarını açıklar. Zebercet'in içsel olarak tatminsiz ve güvensiz hissettiğı anlarda, dışsal bir tatmin ve onay arayışı, onun narsisistik kırılmalığını ve içsel boşluklarını maskeler. Zebercet'in kendine olan hayranlığı ve dış görünüşüne olan ilgisi, gerçek bir özsaygıdan ziyade kırılmalığı ve yüzeysel bir özsaygıyı yansıtır.

Anayurt Oteli'ne gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının ardından Emekli Subay gelir. Emekli Subay, Zebercet'e kadının kaldığı odada kalmak istediğini söyler fakat Zebercet odayı vermek istemez. Zebercet'in kılıf kıyafetinde oluşan farklı tutumları Emekli Subay ile bağdaştırmak mümkündür. Pazartesi günü, öğleye doğru Emekli Subay merdivenden iner ve yeşil bir kazak giydiğı dikkat çeker. Zebercet ise aynı gün, kadının da gelebileceğı umuduyla bir alışverişe çıkar ve kendine özellikle yeşil bir kazak alır. Zebercet'in, kadından etkilenmesi ve bu etkiyle Emekli Subay'a karşı tutumunu değıştirmesi, onun narsisistik kırılmalığını ve rekabetçi doğasını açığa çıkarır. Kadının ardından gelen Emekli Subay, Zebercet'in zihninde bir rakip olarak algılanır. Subay'ın kadının kaldığı odada kalma isteğine Zebercet'in olumsuz yanıt vermesi, onun bu rakibe karşı savunmacı ve sahiplenici bir tutum geliştirdiğini gösterir.

Emekli Subay'ın yeşil kazak giymesi ve Zebercet'in aynı gün içinde benzer bir kazak alma kararı, narsisistik bir eğilimin göstergesidir. Narsist bireyler, başkalarının dikkatini çekmek ve beğenilerini kazanmak için kendilerini sürekli olarak idealize etme ve başkalarını taklit etme eğiliminde olabilirler. Zebercet'in yeşil kazak tercihi, hem kendini Emekli Subay ile rekabet içinde görme hem de kadının ilgisini kazanma çabası olarak yorumlanabilir. Ayrıca yeşil kazağı tercih etmesi, Emekli Subay'a benzemek ve

dolayısıyla onunla bir tür eşitlik sağlamak, aynı zamanda kadının dikkatini çekme çabasının bir parçasıdır.

Zebercet'in Emekli Subay'ın görünümünü taklit etmesi, narsist bireylerde görülen kimlik sorunlarına işaret eder. Bu bireyler, genellikle kendilerini yeterince değerli ve özgün hissetmezler, bu yüzden başkalarının özelliklerini benimseyerek kendi kimliklerini inşa etmeye çalışırlar. Zebercet'in yeşil kazak tercihi, onun kimlik arayışında olduğu ve kendini başkalarıyla kıyaslayarak değer kazanmaya çalıştığını gösterir.

Zebercet'in kendini kontrol etme dürtüsü eserde en çok bıyığına olan takıntısıyla karşımıza çıkar. Sürekli bıyığını kontrol eder ve eğer yeri geldiyse iletişimde olduğu kişilere de sorar. Onun bıyığına olan sürekli dikkati ve takıntısı, onun kendisini ve dış görünümünü sürekli olarak kontrol etme arzusunu Bıyığı, onun için sadece bir fiziksel özellik değil, aynı zamanda kimliğinin ve dış dünyayla olan ilişkisinin bir sembolüdür. Bu sembol üzerinden, kendini nasıl gördüğünü ve başkalarının onu nasıl algıladığını sürekli olarak sorgular. Kendisini, kim olduğunu ve nasıl olduğunu hep kontrol altında tutma eğilimindedir. Otelden ayrılacak olan çiftin elini sıkarken, avucunun terli olup olmadığını düşünür. Zebercet'in avcunun terli olup olmadığını düşünmesi, onun fiziksel detaylara aşırı derecede odaklandığını gösterir. Narsist bireyler, genellikle kendi bedenlerinin ve davranışlarının en küçük ayrıntılarını bile kontrol etme eğilimindedirler, çünkü bu ayrıntıların başkalarının onları nasıl algıladığını etkilediğini düşünürler. Zebercet'in avcunun terli olup olmadığını düşünmesi, onun başkalarının gözünde mükemmel ve kontrol altında bir imaj sunma arzusunu yansıtır.

Kadının gelmeyeceği düşüncesi Zebercet'e hâkim olmaya başladıkça eskisi kadar öz bakımına özen göstermemeye başlar. "Artık güneşini tıraş oluyordu. Sabahları geç kalkıyor, babasının sağlığındaki gibi, uyandıktan sonra bir süre yatakta kalıyordu." (Atılğan, 2022: 50).

Kadının gelişine olan beklenti, Zebercet'in günlük yaşamında ve öz bakımında belirgin bir motivasyon kaynağıdır. Narsist bireyler, genellikle dışsal onay ve beğeniye ihtiyaç duyarlar ve bu onay, onların kendi değer algılarını besler. Kadının otele tekrar kalacağı düşüncesi, Zebercet'in dış görünüşüne ve günlük rutinine ekstra özen göstermesine neden olur. O, bu beklentiyle kendi imajını mükemmelleştirme çabası içine girer, çünkü kadının ona tekrar bakacağını ve belki de onu onaylayacağını umar. Ancak,

kadının bir daha gelmeyeceği düşüncesi Zebercet'e hâkim oldukça, bu motivasyon kaynağı ortadan kalkar ve Zebercet'in kendine olan özeni azalır. Bu değişim, narsist bireylerin dışsal onay ve beğeni kaynağı olmadığında nasıl motivasyon kaybı yaşadıklarını ve kendi bakımlarını ihmal edebileceklerini gösterir. Zebercet'in öz bakımını bırakması, onun narsistik kırılabilirliğinin ve dışsal onay arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Zebercet'in öz bakımındaki azalma, narsistik kişilik yapısının temel bir bileşeni olan kırılabilir öz saygının bir yansımasıdır. Narsist bireyler, genellikle içsel bir öz saygıdan yoksundur ve bu nedenle dışsal kaynaklardan gelen onay ve beğeniye bağımlıdır. Kadının gelmeyeceği düşüncesi, Zebercet'in bu dışsal onay kaynağını kaybetmesine neden olur ve bu da onun kendine olan güvenini ve motivasyonunu ciddi şekilde etkiler. Zebercet'in tıraş olma sıklığının azalması ve sabahları geç kalkması, onun bu dışsal onay eksikliğine verdiği bir tepkidir. Sonuç olarak, Zebercet'in kılıf kıyafet ve alışveriş tutumunda da narsisizmi görülmektedir. Özellikle taklit ve düşük öz saygısı ile kendisini ortaya koyar.

3.3. SOSYAL İLİŞKİLERDE NARSİZİZM

Narsisizm terimi, genel olarak benlik saygısı ve kişiler arası ilişkilerle ilgili bir kavramdır. Temelde, kişinin kendine yoğunlaşması ve başkalarına olan ilgisinin azalması anlamına gelir. Sağlıklı narsisizm, ya da normal narsisizm, olumlu bir öz saygıyı sürdürebilmek için gerekli olan makul ve dengeli bir öz sevgi kapasitesini ifade eder. (Kealy ve Rasmussen, 2012: 357). Normal narsisizm, kişinin kendini değerli hissetmesine yardımcı olur ve kişinin kendi ihtiyaçlarını fark etmesini ve karşılmasını sağlar, aynı zamanda sağlıklı ve karşılıklı ilişkiler kurmasına engel olmaz. Ancak narsisizmin patolojik biçimleri, kişinin hem kendisi hem de çevresi için zararlı olabilir. Bu durum, kişiler arası ilişkilerde ciddi sorunlara yol açabilir, çünkü bu bireyler genellikle başkalarının duygularını ve ihtiyaçlarını önemsemezler. Narsisizmin bu iki patolojik biçimi, bireyin yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyebilir.

Yunan mitolojisindeki Narkissos efsanesi bile, öz-sevgi veya narsisizmin kişiler arası ilişkilere zararlı olduğuna dair net bir anlayışı gösterir. Gerçekten de antik Yunanlıların doğru olduğu konusunda artan bir fikir birliği ortaya koyulur. Tartışma

eğilimli aşırı öz-değer (Colvin, Block ve Funder, 1995), düşmanlık (Bushman ve Baumeister, 1998; Rhodewalt ve Morf, 1995), bencilik (Campbell, Reeder, Sedikides ve Elliot, 2000; Farwell ve Wohlwend-Lloyd, 1998) ve ben-merkezcilik (Emmons, 1987) ile ilişkilendirilmiştir (Campbell ve Foster, 2002: 484).

Kendi değerlerini tehdit eden geri bildirimler aldıklarında, yüksek narsistik özelliklere sahip bireyler genellikle kişiyi görmezden gelme, küçümseme veya saldırma eğilimindedirler. Bu bireyler kişiler arası ilişkilerde belirli beklentilere sahiptir ve bu beklentileri karşılanmadığında (örneğin, performansları veya kişilikleri hakkında olumsuz geri bildirim aldıklarında) öfkelenirler ve duygusal dengeyi sağlamak için kişisel ve kişiler arası stratejiler kullanırlar (Day, Grenyer ve Townsend, 2022: 204-205).

Klinik literatürde de narsisizm, narsistlerin insanlararası ilişkilerine odaklanır. Freud'un temel modeline göre, her bireyde sınırlı bir sevgi depolama bulunmaktadır. Narsistler bu sevgiyi kendilerine yönlendirirken, narsist olmayanlar bu sevgiyi diğer insanlara yönlendirirler. Kernberg ve Masterson gibi teorisyenler genellikle narsistlerin insanlararası ilişkilerinin potansiyel olarak zararlı nitelikler taşıdığına hemfikirdir. Narsistler genellikle başkalarından hayranlık beklerler. Yakın ilişkilerde narsistler, partnerlerini sadece kısa süreliğine idealize ederler. Ayrıca, narsistler başkalarının eleştirilerine son derece duyarlıdır. Ayrıca, narsistler yakın ilişkilerde az ilgi veya empati gösterirler ve genellikle partnerlerini sömürmeye veya faydalanmaya meyillidirler (Campbell ve Foster, 2002: 485).

Ayrıca, büyülenmeci narsisizmde bireylerin kendi ihtiyaç ve istekleriyle ilişkili olarak derin bir üstünlük ve büyüklük duygusu yaşadıkları ve etraflarındaki herhangi bir birey karşısında sürekli olarak aşağılık hissiyle karşı karşıya kaldıkları da belirtilmektedir (Pierro ve Fanti, 2021: 2013). Kırılgan narsistler ise tehdit algılarını abartabilir ancak sosyal kabul görmek için daha yapıcı davranabilir. Soğuk ve düşmanca kişiler arası stratejilere sahiptir, ancak bunları motive eden duygusal ve bilişsel ihtiyaçlarda farklılık gösterirler (aktaran: Şen ve Barışkin, 2024: 10050).

Fairbairn, erken dönemde travmatik etkileşimler yaşayan hastaların, yeniden travmatize edilme korkularını daha sonraki kişiler arası ilişkilere taşıma eğiliminde olduklarını ve gerçek yakınlıktan kaçarak yüzeysel ilişkileri tercih ettiklerini belirtir (Aktaran: Kely ve Rasmusen, 2012: 359). Bunun sonucunda, gelişim çağındaki çocuk

sağlıklı nesne bağları kuramadığı için travmalarını kişiler arası iletişimlerine taşır ve yeniden ruhsal bir yaralanmaya maruz kalmamak için tek benci bir birey haline gelir. Olası olumsuz kişiler arası deneyimler, çocuğun gerçek niteliklerini gizlemesine ve bu nedenle gerçek ilişkiler kurmasının engellenmesine yol açabilir.

Narsisistik kırılmalık, hakarete karşı aşırı tetikte olmayı, çevresindekileri tehdit olarak algılamayı ve algılanan tehditlerden öz saygıya geri çekilmek için aşırı utangaçlığı veya kişiler arası kaçınmayı içerir (Kealy ve Rasmussen, 2012: 358). Kendini göstermeyi ve beğenmeyi aşırı seven büyükleme narsistin aksine alabildiğince görünür olmaktan kaçınır ve kendi kabuğuna çekilir. Kişiler arası iletişimi kuvvetli değildir. Kırılgan narsisizm, bireyin içsel olarak çaresizlik ve duygusal yetersizlik hissettiği bir durumu ifade eder. Bu durum, dış dünyadan gelen olumsuzlukları aşırı derecede önemseyerek, kendini sürekli olarak koruma altına almak ve dışarıdan gelebilecek her türlü eleştiriye aşırı duyarlılık göstermek şeklinde kendini gösterebilir. Bu nedenle, bu tür narsisistik özellikler taşıyan kişilerin, dış dünya ile sağlıklı ve dengeli bir ilişki kurmakta zorlanabileceği ve sosyal etkileşimlerde sıkıntılar yaşayabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak, sosyal ilişkilerde narsisizm, bireyin kendini aşırı bir şekilde önemseydiği, diğer insanları manipüle etme eğiliminde olduğu ve empati eksikliği gösterdiği bir durumu ifade eder. Çeşitli biçimlerde sosyal ilişkilerde narsisizm unsuru gözlemlenebilir. Narsist bireyler, başkalarının duygularını ve ihtiyaçlarını anlamakta zorlanırlar. Empati eksikliği, onların başkalarıyla derin bağlar kurmasını engeller ve ilişkilerde sorunlara yol açabilir. Diğer insanları kendi amaçları için kullanma eğilimindedirler. İlişkilerinde manipülatif davranışlar sergileyebilirler ve karşısındakini kontrol altında tutmaya çalışabilirler. Ayrıca, genellikle kendi ihtiyaçlarına ve arzularına odaklanan ilişkiler kurarlar. Partnerlerinin veya arkadaşlarının ihtiyaçlarına dikkat etmek yerine, kendi isteklerini ön planda tutarlar. Narsisistler, sürekli olarak kendilerini övmeye ve başkalarından üstün olduklarını göstermeye çalışırlar. Sürekli olarak dışarıdan onay ve takdir beklerler. Başkalarının onları sürekli olarak övmesini ve takdir etmesini isterler. Bu da ilişkilerde dengesizlik yaratabilir. Narsisistler genellikle derin ve anlamlı ilişkiler kurmaktan kaçınırlar çünkü bu tür ilişkiler, kendi güçlü benlik algılarına meydan okuyabilir. Onlar için ilişkiler daha çok kendi ihtiyaçlarını ve egolarını tatmin etme aracı olarak görülebilir.

3.3.1. Golyadkin'in Sosyal İlişkilerinde Narsisizm

Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eserinde, Golyadkin karakterinin sosyal ilişkilerinde de narsisistik tutumlar sergilediği görülür. Golyadkin, diğer insanları manipüle etme eğiliminde olan ve sürekli olarak kendi benliğini koruma ve yüceltme gayretinde olan bir karakterdir. Eser boyunca, Golyadkin'in çevresindekilere karşı aşırı bir ilgi ve kendi önemini abartma çabası göze çarpar. Onun ilişkilerindeki temel motivasyon, diğerlerinin kendisini onaylamasını sağlamak ve kendisini sürekli olarak güçlü ve üstün konumda göstermektir.

Eserde ilk olarak Golyadkin'in, uşağı Petruşka ile olan ilişkisi göze çarpar. Golyadkin, sürekli iyi huylu bir karakter olduğunu vurgulasa da Petruşka'ya olan tavrı ve tutumu tam olarak öyle söylemez. Dokuzuncu dereceden bir memur olan Golyadkin, sosyal hiyerarşide daha yüksek bir konuma gelmek ve saygı görmek ister. Ancak, bu arzusunu gerçekleştirememesi ve çevresindeki insanlar tarafından küçümsendiğini veya hor görüldüğünü hissetmesi, onun kendisini ezik hissetmesine yol açar. Fakat bu hiyerarşik düzeni kendisi de uşağına uygular. Saygı görmek isteyen Golyadkin, kendisinden daha zayıf birisi gördüğünde saygı göstermez. Birçok söyleminde onu küçümsediği görülür; "Bu düzenbaz yarım kapiğe efendisini bile satar -diye düşündü,- hem satmış, kesinlikle satmış, bahse girerim bir kapiğe satmış." (Dostoyevski, 2019: 3). "Aptal şey! Daha "geldi efendim" demeyi bile öğrenememişsin. Çizmeleri getir, çabuk!" (Dostoyevski, 2019: 4).

Golyadkin, kendisini sürekli iyi huylu ve erdemli biri olarak tanıtmaya çalışsa da Petruşka'ya karşı tutumları bu iddiayı desteklemez. Bu durum, Golyadkin'in kendi benlik algısında bir tutarsızlık olduğunu gösterir. Kendi algısıyla gerçek davranışları arasında bir uyumsuzluk vardır. Golyadkin'in Petruşka'ya karşı küçümseyici ve değersizleştirici tutumu, onun empati eksikliğini ve başkalarını kendi değersizlik hislerini telafi etmek için kullanma eğilimini gösterir. Petruşka'yı sürekli olarak aşağılayarak, kendi narsisistik yaralarını iyileştirmeye çalışır. Golyadkin'in Petruşka'ya olan davranışlarında, güç ve kontrol arzusunun belirgin olduğu görülür. Golyadkin'in Petruşka'yı küçümsemesi ve onu değersizleştiren söylemleri, Golyadkin'in kendi içsel çatışmalarının ve düşük öz-değerinin dışavurumudur. Özellikle, Golyadkin'in Petruşka'yı düzenbaz ve sadakatsiz olarak nitelendirmesi, onun başkalarına duyduğu güvensizliğin ve paranoyak

eğilimlerinin bir yansımasıdır. Bu küçümseyici tutum, Golyadkin'in kendi içsel karmaşasını dışa vurma ve kendisini başkaları üzerinden yüceltme çabasını gösterir.

Kendi sosyal konumunda tatmin olmayan Golyadkin, bu açığını Petruşka üzerinde güç gösterisi yaparak kapatmaya çalışır. Bu tutumu, narsisistik bir özelliği niteler. Golyadkin, bir yandan kendisini iyi huylu biri olarak tanıtırken, diğer yandan Petruşka'ya küçümseyici bir tavır sergiler. Bu çift yönlü tutum, Golyadkin'in içsel çatışmalarını ve narsisistik yapısındaki derin çelişkileri ortaya koyar. Petruşka'ya yönelik küçümseyici ifadeleri, Golyadkin'in kendisini daha üstün hissetme çabasını gösterir. "Bu düzenbaz yarım kapiğe efendisini bile satar" gibi ifadeler, Golyadkin'in Petruşka'yı değersizleştirerek kendi narsisistik ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını ortaya koyar. Golyadkin'in, kendisi sosyal hiyerarşide daha yükseğe çıkmak isterken, Petruşka üzerinde hiyerarşik bir üstünlük kurma çabası, onun kendini tatmin arayışını gösterir. Bu, narsisistik kişiliklerin, kendi eksikliklerini başkaları üzerinde güç ve kontrol kurarak telafi etme eğilimlerinin bir yansımasıdır. Golyadkin'in Petruşka ile olan sosyal ilişkisi, onun narsisistik özelliklerinin belirgin şekilde ortaya çıktığı bir alandır. Bu ilişki, Golyadkin'in büyüklük fantezileri, empati eksikliği, güç ve kontrol arzusu gibi narsisistik eğilimlerini gözler önüne serer. Dostoyevski, bu karakter dinamikleri aracılığıyla, narsisizmin sosyal ilişkiler üzerindeki yıkıcı etkilerini ustalıkla işler. Golyadkin'in kendi içsel çatışmalarını ve değersizlik hislerini, Petruşka üzerinde güç gösterisi yaparak telafi etmeye çalışması, onun narsisistik yapısının derinliklerini ve karmaşıklığını yansıtır.

Golyadkin'in "Aptal şey! Daha 'geldi efendim' demeyi bile öğrenememişsin" ifadesi, onun kendisini Petruşka'dan üstün gördüğünü ve Petruşka'nın yetersizliklerini vurgulayarak kendi üstünlüğünü pekiştirmeye çalıştığını gösterir. Başkalarını küçümseyerek kendi değersizlik duygularını maskeleyen çabası narsisistik bir tutumu hatırlatır. Onu küçümseyici bir dille azarlaması, onun empati eksikliğini ve başkalarını değersizleştirerek kendini daha güçlü hissetme ihtiyacını gösterir. Bu tür küçümseyici ifadeler, Golyadkin'in kendi narsisistik ihtiyaçlarını tatmin etme aracıdır. Ayrıca emir verici ve otoriter bir tavırla konuşması onun Petruşka üzerinde güç ve kontrol kurma arzusunu yansıtır. Bu sayede kendisini güçlü ve kontrol sahibi hissedebilir ve Petruşka üzerinde baskı kurabilir.

Golyadkin'in Petruška olan ilişkisinde kişiler arası iletişimde başarısız ve dengesiz davrandığı görülür. Uşağına karşı her ne kadar baskın ve ezici davransa da sosyal becerileri gelişmemiştir. Herhangi bir zamanda tanıdığı birini gördüğünde elinden geldiğince iletişimden kaçınmaya çalışır ve huzursuz olur. Bu sebeple kendisinin ve Petruška'nın görünümünden memnun bir şekilde dışarı çıkan Golyadkin'in mutluluğu pek uzun sürmez:

“Ama bu neşesi uzun sürmedi ve Bay Golyadkin'in yüzünde endişeli bir ifade belirdi. Hava nemli ve kapalı olmasına rağmen kupa arabasının iki penceresini de açmış, sağa sola bakarak yoldan geçenleri izliyor, birisinin ona baktığını fark eder etmez hemen kibar, ağırbaşlı bir tavır takınıyordu. Liteyni Caddesi'nden Nevski Caddesi'ne dönülen noktaya gelince büyük bir rahatsızlık duyarak irkildi, birisi nasırına basmış gibi yüzünü buruşturdu, telaşla, hatta korkuyla arabanın en karanlık köşesine büzüldü. Aynı dairede çalıştığı iki arkadaşını, iki genç memuru görmüştü.” (Dostoyevski, 2019: 5)

Pasajda Golyadkin'in sosyal kaygıları, kendini nasıl algıladığı ve diğer insanlarla etkileşimlerinde nasıl davrandığına dair önemli ipuçları bulunur. Golyadkin'in, pencereleri açarak yoldan geçenleri izlemesi ve birisinin ona baktığını fark ettiğinde hemen kibar ve ağırbaşlı bir tavır takınması, onun sürekli olarak başkaları tarafından onaylanma ihtiyacını ve kendini üstün gösterme çabasını gösterir. Narsist kişiler, başkalarının onları hayranlıkla izlemesini ve onaylamasını beklerler. Golyadkin'in Liteyni Caddesi'nden Nevski Caddesi'ne dönülen noktada telaşla arabanın en karanlık köşesine büzülmesi, onun sosyal durumlarda ne kadar hassas ve savunmasız olduğunu gösterir. İnsanların onunla ilgili olan düşüncelerine yüksek hassasiyet gösterir. Eleştiriye veya aşağılanmaya karşı aşırı derecede hassas olması ve bu tür durumlarda büyük bir rahatsızlık hissetmesi narsisistik tutumunun bir yansımasıdır.

Golyadkin'in, aynı dairede çalıştığı iki genç memuru görünce büyük bir rahatsızlık duymasından, onun sosyal ilişkilerde ne kadar kaygılı ve güvensiz olduğu anlaşılır. Bu durum, narsist kişilerin aslında içten içe büyük bir güvensizlik ve yetersizlik hissi taşıdıklarını ortaya koyar. Bu güvensizlik, sosyal etkileşimlerde sürekli olarak kendilerini koruma ve savunma ihtiyacına yol açar. Golyadkin'in sosyal ilişkilerdeki narsisizmi, sürekli olarak başkaları tarafından onaylanma ve hayranlık görme ihtiyacı, dış görünüşe

ve imaja aşırı önem verme, eleştiriye karşı aşırı hassasiyet ve sosyal kaygı ve güvensizlik ile karakterize edilir.

İş yerinden arkadaşlarını gören bir insanın vereceği normal tepkiyi vermeyen Golyadkin, iki genç memurun da kendisini bu durumda gördükleri için şaşkınlıklarını düşünür. İçlerinden biri, Golyadkin'e göre hoş karşılanmayacak bir şekilde, yüksek sesle ismini söylemiş gibi gelir. "Bunların yaptığı da çocukluk! -diye kendi kendine söylenmeye başladı- Bunun neresi garip? Kupa arabasına binmiş bir insan; bir insanın kupa arabasına ihtiyacı varsa, kupa arabası kiralar. İşe yaramaz şeyler! Tanıyorum onları. Babalarından yeterince dayak yememiş iki cahil! Yazı tura oynayıp maaş alıyorlar, başka bir şey yaptıkları yok. Bir şey derdim ama hadi neyse..." (Dostoyevski, 2019: 5-6).

Pasajda, Golyadkin'in iş yerinden arkadaşlarını görmesi üzerine verdiği tepki ve içsel monoloğu, narsisistik kişilik özelliklerinin sosyal dinamiklere nasıl yansıdığını ortaya koyar. Golyadkin, iş arkadaşlarını küçümseyici bir şekilde değerlendirir ve onların babalarından yeterince dayak yememiş iki cahil olduğunu düşünür. Bu, onun kendisini başkalarından üstün görme eğilimini gösterir. Golyadkin, arkadaşlarının onu gördüğünde şaşkınlıklarını ve hoş karşılanmayacak bir şekilde ismini yüksek sesle söylediklerini düşünür. Bu, onun eleştiriye karşı aşırı hassasiyetini ve sürekli olarak başkalarının onu nasıl algıladığına dair endişesini yansıtır. Narsist kişiler, eleştiriye veya olumsuz algıları kendilerine yönelik bir tehdit olarak görürler ve bu duruma karşı savunmacı tepkiler geliştirirler. Arkadaşlarının onun kupa arabasında olmasını garip bulduklarını düşünür ve bu durumu bir sosyal tehdit olarak algılar. Narsist kişiler, sosyal etkileşimlerde sıklıkla tehdit algısı yaşarlar ve bu, onların sosyal kaygılarını artırır. Golyadkin, iş arkadaşlarının kendisine yönelik olası olumsuz değerlendirmelerinden kaçınmak için kendisini savunur ve onları küçümser. Kendisini koruma amacıyla başkalarını değersizleştirme eğilimi narsisistik bir tutumu gösterir. Golyadkin'in içsel çatışmaları hem kendisini yüceltmeye çalışırken hem de başkalarının gözünde küçülme korkusunu taşıırken ortaya çıkar.

İki memur arkadaşıyla daha sonra tekrar karşılaşan Golyadkin, durumdan fazlasıyla huzursuz ve rahatsız olur. Saygınlığını ve sınırlarını koruyarak onlarla iletişim kurar. Genç memurlarla konuşmaya tenezzül ettiğini göstermek için gençlerden birinin omzuna vurmaya yeltenir (Dostoyevski, 2019: 23).

Golyadkin'in, iki memur arkadaşıyla tekrar karşılaştığında huzursuz ve rahatsız olması, kendisinin diğerlerinden farklı ve üstün olduğunu hissetme eğilimini yansıtabilir. Bu, narsist bireylerin, kendi algılarında üstünlüklerini tehdit eden durumlarla karşılaştıklarında yaşadıkları yaygın bir tepkidir. Golyadkin'in, saygınlığını ve sınırlarını koruyarak onlarla iletişim kurması, kendisini diğerlerinden üstün görme ve bu üstünlüğü vurgulama çabasını yansıtır. Narsist bireyler, sosyal etkileşimlerinde saygınlıklarını ve sınırlarını korumak için özel bir çaba gösterirler, çünkü bu onların kendilerini değerli ve önemli hissetmelerini sağlar. Golyadkin'in, genç memurlarla konuşmaya tenezzül ettiğini göstermek için gençlerden birinin omzuna vurma girişimi, narsistik bir davranıştır. Burada, kendisinin üstün bir konumda olduğunu ve onlarla konuşarak onlara lütufta bulunduğunu göstermeye çalışmaktadır. Golyadkin'in tutumu, narsist bireylerin, başkaları üzerinde üstünlük kurma ve kendilerini daha yüksek bir statüde konumlandırma eğilimlerinin bir göstergesidir.

İki genç memur arkadaşıyla denk gelmiş olmanın şokunu atlatamayan Golyadkin, sosyal becerilerini zorlayacak ikinci bir zorlukla başa çıkmak durumunda kalır. Bay Golyadkin'in masa şefi yardımcısı olduğu dairenin bölüm şefi Andrey Filippoviç ile karşılaşır. Andrey Filippoviç'in onu tanıdığını, dikkatle ona baktığını ve saklanması mümkün olmadığını anlayınca kulaklarına kadar kızarır:

“Selam versem mi, vermesem mi? Sesimi çıkartsam mı, sussam mı? Tanıdığımı belli etsem mi, etmesem mi? -kahramanımız tarif edilemez bir sıkıntıyla aklından bunları geçirdi, -yoksa üstüne alınmayıp, bana çok benzeyen başka biriymişim gibi mi davransam? Ben değilim, ben değilim efendim! -Bay Golyadkin gözlerini Andrey Filippoviç'e dikip, selam vermek için şapkasını çıkardı, - iyiyim bir şeyim yok- zorlukla mırıldandı,- ben değilim, bu kesinlikle ben değilim Andrey Filippoviç, kesinlikle değilim, işte o kadar.” (Dostoyevski, 2019: 6).

Ardından ses çıkarmayarak aptallık ettiğini düşünen Golyadkin, söylemeye cesareti olmayan ama söylemesi gereken cümleleri düşünür; “Böyleyken böyle Andrey Filippoviç, bu akşamki yemeğe ben de davetliyim!” (Dostoyevski, 2019: 6).

Golyadkin, Andrey Filippoviç ile karşılaştığında selam verip vermeme konusunda kararsızlık yaşar. Narsist bireyler, sosyal etkileşimlerde nasıl davranmaları gerektiğine dair sık sık içsel çatışmalar yaşar, çünkü başkalarının onları nasıl algıladığı konusunda

aşırı hassastırlar. Bu, kendine dönüklük ve sürekli kendini sorgulama eğilimini gösterir. Golyadkin'in "Ben değilim, ben değilim efendim!" şeklindeki tekrarları, onun yoğun bir sosyal kaygı ve utanç yaşadığını gösterir. Golyadkin, başkalarının gözünde itibarını koruma konusunda aşırı hassas bir tutum sergiler ve herhangi bir olumsuz değerlendirme durumunda yoğun bir utanç duygusu yaşar. Kırılgan narsistler için baskın duygu, büyüklenmeci narsistler gibi kıskançlık veya saldırganlık değil, utançtır. Kendi hırsları ve ihtiyaçları konusunda derin bir utanç hissederler. Dışarıya karşı mütevazı bir görünüm sergileseler de bu maskenin ardında büyüklenmeci beklentiler bulunmaktadır (Özkan, 2023: 39). Golyadkin'in içsel monoloğunda, söylemeye cesaret edemediği ama söylemesi gerektiğini düşündüğü cümleler görülür. Narsist bireyler, gerçeklikle uyumsuz büyüklenmeci fanteziler geliştirirler ve bu fantezilerle kendi değerlerini korumaya çalışırlar. Golyadkin, Andrey Filippoviç ile karşılaştığında, onun kendisini tanıması durumunda oluşabilecek sosyal tehditten kaçınmak için çeşitli savunma mekanizmaları geliştirir.

Eserde, Golyadkin'in iletişimde bulunduğu bir diğer kişi ise doktoru Krestyan İvanoviç'tir. Onun yanına dahi gidip gitmeme konusunda endişe duyar. Fakat en sonunda çarpıntısına engel olamadan, kafasında çeşitli hesaplarla merdivenleri tırmanmaya başlar; "Kendi sorunumu danışmaya gidiyorum ve bunda ayıplanacak bir şey yok... Bunu saklamak aptallık olur. Yine de bir şeyim yokmuş, geçerken uğramış gibi davransam iyi olur... Bunun normal olduğunu anlayacaktır." (Dostoyevski, 2019: 7).

Golyadkin'in sosyal ilişkilerdeki narsisizmini, doktoru Krestyan İvanoviç ile olan ilişkisinde de gözlemlenir. Golyadkin, kendi sorunlarını doktora danışma ihtiyacı duymasına rağmen, bunu bir zayıflık olarak görür ve saklama gereği hisseder. Kendini sürekli olarak savunma ve maskeler ardında gizleme ihtiyacı duyar. Kendine dair gerçekleri kabullenmek yerine, başkalarına nasıl görüldüğü konusunda endişelenir ve bu nedenle sürekli olarak sahte bir benlik sunar. Dışarıya karşı mükemmel ve güçlü bir imaj sergileme çabası gösterir, ancak içsel olarak derin bir kırılganlık ve yetersizlik duygusu taşır.

Bay Golyadkin, birisiyle ne zaman kendi sorunları hakkında konuşsa uygunsuz şeyler yapar ve bocalar. Doktorun yanına gelişi de ani bir kararla gerçekleştiği için ne konuşacağını planlayamaz. Golyadkin'e tekrar utanç duygusu hâkim olur ve kendince

patavatsız davranışlar sergiler. “Bu yaptıklarını düşünüp art arda iki aptallık yaptığını fark edince durumu düzeltmek için üçüncü bir aptallık daha yaptı ve gülümseyerek bir şeyler geveledi, kızardı, utandı, sustu, yeniden sandalyeye oturdu ve bir daha kalkmadı ama düşmanlarını zihinsel olarak ezme ve bozguna uğratma gücüne sahip bakışlarını takındı. Hem Bay Golyadkin bu bakışla, bağımsız biri olduğunu, yani herkes gibi sıradan ve akli yerinde biri olduğunu göstermeye çalışıyordu.” (Dostoyevski, 2019: 11).

Golyadkin’in, kendi sorunları hakkında konuşurken uygun olmayan davranışlar sergilemesi ve bocalaması, onun içsel kırılmasını ve düşük özgüvenini yansıtır. Golyadkin, doktorun yanına gelme kararını ani bir şekilde verdiği için ne konuşacağını planlayamaz ve bu durum onu daha da kaygılandırır. Pasajda, Golyadkin’in utanç duygusunun baskın olduğu görülür. Golyadkin, yaptığı hataları telafi etmeye çalışırken daha da yanlış adımlar atar, bu da onun sosyal becerilerindeki yetersizliği ve kendine güvensizliğini gösterir. İçsel kırılmasını ve yetersizlik duygusu nedeniyle sosyal etkileşimlerde kendini rahat hissedememesi Golyadkin’de narsistik bir tutumu yansıtır.

Golyadkin, doktorun yanında kendini bağımsız ve normal biri olarak göstermeye çalışır. Narsist bireyler, başkaları tarafından nasıl algılandıkları konusunda son derece hassastırlar ve bu algıyı kontrol etmek için çaba sarf ederler. "Bağımsız biri olduğunu, yani herkes gibi sıradan ve akli yerinde biri olduğunu göstermeye çalışıyordu" ifadesi, Golyadkin'in dışarıya karşı mükemmel bir imaj sergileme çabasını vurgular. Golyadkin'in düşmanlarını zihinsel olarak ezme ve bozguna uğratma gücüne sahip olduğunu düşünmesi de narsist bireylerin tehdit algılarıyla uyum gösterir. Golyadkin'in sosyal etkileşimlerde sürekli bocalaması, narsistik kişiliklerin sosyal becerilerdeki yetersizliklerini gösterir.

Krestyan İvanoviç ile olan görüşmesinin sonunda, Golyadkin söylemek istediklerinin tamamını anlatır. Doktorun dikkatini dağıtarak konuyu sadece kendi istediği yönde ilerletmeyi başarır ve istediği noktada da sonlandırır. Amacına ulaşmış bir gülümseme ve zevkle odadan ayrılan Golyadkin, doktoruyla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Bu doktor aptalın teki -diye düşündü Bay Golyadkin kupa arabasının bir köşesine büzülürken,- hem de çok aptal. Hastalarını iyi tedavi ediyor olabilir, ama yine de... onun kafalının teki.”

Görüşme sırasında doktorun dikkatini dağıtarak konuşmayı tamamen kendi istediği yönde ilerletmesi onun manipülasyon yeteneğini gösterir. Golyadkin, konuşma esnasında kontrol ve üstünlük kurma arzusu sergiler. Amacına ulaşmış bir gülümseme ile odadan ayrılırken, içten içe doktoru küçümser. "Bu doktor aptalın teki," diye düşünmesi, kendisini sürekli olarak başkalarından üstün görme eğiliminde olduğunu gösterir. Golyadkin, doktorun profesyonel yetkinliklerini kabul etse bile, onu küçümseyerek narsisistik savunma mekanizmalarını devreye sokar.

Golyadkin'in doktorla olan etkileşimi, özellikle kırılğan narsisizmin temel özelliklerini sergileyen bir örnektir. İçsel kırılğanlık ve yetersizlik hissi, dışarıya karşı mükemmel bir imaj sergileme çabası, düşmanlık ve savunma mekanizmaları, Golyadkin'in sosyal ilişkilerdeki narsisistik özelliklerini yansıtır. Bu durum, onun sosyal becerilerdeki yetersizliklerini ve sürekli olarak yanlış anlaşılma ve başarısızlık yaşamasını açıklar.

Golyadkin'in kişiler arası iletişimi narsisizm bağlamında incelendiğinde, onun velinimeti olan Olsufiy İvanoviç ile olan ilişkisi de dikkat çeker. Olsufiy İvanoviç, Golyadkin'in hayatında önemli bir otorite figürü olarak yer alır. Romanın ana karakteri Bay Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'e büyük bir saygı duyar ve onun onayını kazanmaya çalışır. Golyadkin'in sosyal ve mesleki hiyerarşide kendisini kanıtlama çabaları, Olsufiy İvanoviç'in gözünde saygın bir yer edinme isteği etrafında şekillenir. Golyadkin'in, doktoruyla arasında geçen diyalog şöyle şekillenir:

"İhtiyarla da konuştum Krestyan İvanoviç. Olsufiy İvanoviç dedim, size ne kadar borçlu olduğumu, çocukluğumdan bugüne bana karşı yaptığınız iyilikleri biliyorum. Ama gözlerinizi açın Olsufiy İvanoviç, dedim. Şöyle iyice bir bakın etrafınıza. Ben her şeyi dürüstçe ve açıkça söylüyorum Olsufiy İvanoviç." (Dostoyevski, 2019: 18).

Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'e dürüst ve açık olduğunu söyleyerek güven kazanmaya çalışır. Ancak, bu dürüstlük iddiası aslında onun manipülatif doğasını ortaya koyar. "Ama gözlerinizi açın Olsufiy İvanoviç dedim. Şöyle iyice bir bakın etrafınıza" ifadesi, çevresindekilerin gerçekleri görmediklerini ima eder ve bu şekilde kendi algısını onlara kabul ettirmeye çalışır. Narsist bireyler, genellikle başkalarının algılarını manipüle etmeye çalışarak kendi istek ve ihtiyaçlarını ön plana çıkarırlar. Golyadkin'in dürüstlük ve açıklık vurgusu, aslında onun kendini doğrulama ve onay arama çabasını yansıtır.

Golyadkin'in Olsufiy İvanoviç ile olan bu konuşması, narsisizmin kendini önemseme, manipülasyon, onay arama, güç dinamiklerini kullanma gibi çeşitli boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu davranışlar, onun sosyal ilişkilerde nasıl bir narsisistik yapı sergilediğini ve bu yapının onun etkileşimlerine nasıl yansıdığını göstermektedir.

Golyadkin, başlangıçta Olsufiy İvanoviç'in yaptığı iyilikleri kabul ederek alçakgönüllü bir görünüm sergiler. Ardından, Olsufiy İvanoviç ile ilgili oldukça ihtiyar, bir ayağı çukurda ve dedikoducu ifadelerini kullanır. Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'e duyduğu saygıyı ve minnettarlığı dile getirirken aslında onun hakkında küçümseyici ve aşağılayıcı düşünceler beslemektedir. Bu durum, Golyadkin'in gerçek ve derin bir bağ kuramadığını, ilişkilerinde yüzeysel ve çıkarıcı bir yaklaşım sergilediğini gösterir. Bu ikili tutum, onun kendilik algısındaki belirsizliği ve başkalarıyla sağlıklı, samimi ilişkiler kuramamasını yansıtır. Narsist bireyler, genellikle kendilerini başkalarının gözünde idealize etmeye çalışırken, aynı zamanda bu kişileri küçümseyerek kendi değerlerini yükseltme eğilimindedirler. Golyadkin, Olsufiy İvanoviç hakkında sergilediği tutumla, bu narsisistik dinamiği ortaya koyar.

Sonuç olarak, Golyadkin'in sosyal ilişkilerinde de narsisistik tutumlar sergilediği açıkça görülür. Genel anlamda ilişkilerinde derin ve gerçek duygusal bir bağ kuramaz. Büyüklenmeci tavrı yaralandığında kırılğan narsisizmi devreye girer ve sosyal ilişkilerden kaçınır.

3.3.2. Zebercet'in Sosyal İlişkilerinde Narsisizm

Zebercet karakterinin sosyal ilişkilerinde özellikle kırılğan narsisizm özellikleri bulunabilir. Kırılğan narsisizm, genellikle daha savunmasız, hassas ve içe dönük bir narsisizm türüdür. Bu tür narsisizmde, kişi içsel olarak derin bir yetersizlik ve değersizlik duygusu yaşar. Bu duygusuzluk ve yetersizlik hissi onda kişiler arası ilişkilerde geri çekilmeyi içerir. Zebercet bütün bir hayatını kendine ait olmayan bir otelde, kendine ait olmayan bir yaşam sürerek geçirir. Bu sebeple gerçek bir arkadaşı veya iletişimde olduğu birileri de yoktur. Gün içinde sadece otele gelen müşteriler ile muhatap olur fakat onu bile minimum seviyede tutmaya çalışır. Eserde Zebercet ile diyalogu dikkat çeken sadece birkaç isimden biri Emekli Subay'dır. Emekli Subay, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından sonra gelip onun kalmak istediği odada kalmak ister fakat Zebercet odayı ona

vermek istemez. Kadını soruşuyla Zebercet'in ilk andan dikkatini çeker ve bütün davranışlarını inceleyip zaman zaman onu taklit ettiği davranışlar sergiler. Emekli Subay üç gündür, geceleri salonda oturup gazete okur, sigara içer. Bunun üzerine Zebercet ise;

“Üç gündür dumanı içine çekmeden sigara içiyordu ara sıra.” (Atılğan, 2022: 22) ve “Bir sigara yaktı, öksürdü.” (Atılğan, 2022: 25) ifadelerinden Zebercet'in gündelik hayatında sigara kullanmayan biri olduğu anlaşılır. Fakat Emekli Subay'ın gelişiyile bazı tutumlarıyla onu taklit etme eğilimi gösterir.

Zebercet, başkalarıyla olan ilişkilerinde savunmasız ve hassastır. Onun duygusal kırılğanlığı, sosyal etkileşimlerde geri çekilmesine ve insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmasına neden olur. Zebercet'in, gerçek bir arkadaşı veya iletişimde olduğu kimselerin olmaması, onun sosyal izolasyonunu gösterir. Oteldeki müşterilerle minimum seviyede iletişim kurmaya çalışması, içe dönüklüğünü ve sosyal kaçınma davranışlarını ortaya koyar. Bu izolasyon, Zebercet'in yalnızlık hissetmesine ve sosyal becerilerinin zayıflamasına yol açar. İnsanlarla yüzeysel ilişkiler kurar ve derin bağlar oluşturamaz.

Zebercet'in Emekli Subay'ı taklit etme eğilimi, onun dışarıdan onay ve kabul arayışının bir göstergesidir. Emekli Subay'ın sigara içme alışkanlıklarını benimsemesi, onun takdir ve kabul edilme isteğini yansıtır. Taklit eğilimi, Zebercet'in özgün bir kimlik geliştirmekte zorlandığını ve başkalarının davranışlarına bağımlı olduğunu gösterir. Zebercet'in sosyal ilişkilerinde empati eksikliği ve duygusal mesafe dikkat çeker. Müşterilerle olan iletişimini minimumda tutmaya çalışması, onun başkalarının duygusal ihtiyaçlarına karşı duyarsız olduğunu gösterir. Zebercet'in sosyal ilişkilerinde kırılğan narsisizm belirtileri açıkça görülür. Savunmasızlık, içe dönüklük, derin yetersizlik ve değersizlik hissi, dışarıdan onay arayışı ve empati eksikliği gibi özellikler, onun sosyal ilişkilerinde zorluklar yaşamasına neden olur. Zebercet, Anayurt Oteli'nin dışarısında da kendini güvende ve rahat hissetmez. Berbere gitmek için dışarı çıktığında Emekli Subay ile karşılaşır ve bu durumdan rahatsızlık duyar:

“Her çıkışında, özellikle hamama gittiğinde, o yokken otelde kötü bir şey olacaktı gibi tedirginlik duyardı. Şimdi de hızlı yürüyordu. Bunun bir başka nedeni de...

- Merhaba. Nereye böyle?

- Çarşıya gidiyorum.” (Atılğan, 2022: 25), der ve durmadan devam eder.

Zebercet'in, Anayurt Oteli'nin dışarısında duyduğu tedirginlik, onun içsel güvensizlik ve kırılğanlık duygularının bir yansımasıdır. Kırılğan narsisizmde, bireyler kendilerini güvende hissetmekte zorlanırlar ve sürekli bir tehdit altında olduklarını düşünürler. Zebercet'in otelin dışındayken yaşadığı tedirginlik, bu güvensizlik hissini bir sonucudur. Zebercet, dışarı çıktığında Emekli Subay ile karşılaşır ve bu durumdan rahatsızlık duyar. Karşılaşma anında, sadece kısa bir selamlaşma ile yetinir ve hızla yoluna devam eder. Bu davranış, sosyal etkileşimlerden kaçınma ve başkalarıyla derinlemesine ilişki kurmaktan çekinme eğilimini gösterir. Zebercet'in Emekli Subay ile kısa ve yüzeysel bir konuşma yapıp hızla uzaklaşması, kaçınma davranışının bir göstergesidir. Bu hızlı yürüme ve kaçış davranışı, onun tedirginlik ve rahatsızlık duygularını daha da belirgin hale getirir. Kırılğan narsisizmi olan kişiler, kendilerini rahatsız eden durumlardan kaçma eğilimindedirler. Kırılğan narsisizmi olan bireyler, derin sosyal ilişkiler kurmaktan kaçınırlar çünkü bu ilişkilerde kendilerini savunmasız hissederler. Zebercet'in kısa ve yüzeysel konuşması, bu tür ilişkilerden kaçınma eğilimini ortaya koyar.

Berbere gitmek için otelden çıkan Zebercet, tanıdık bir berbere gidip bir yığın gereksiz laf dinlemektense yabancı bir berbere gitmeyi seçer. Berber, buralı olup olmadığını sorduğunda Zebercet, "Hayır, bir iş için geldim." (Atılğan, 2022: 26) der. Zebercet, bütün uğradığı dükkanlarda veya insanlarla iletişimde bulunacağı alanlarda, elinden geldiğince diyalogu kısa tutar ve kendisiyle alakalı gerçeği yansıtan bilgiler vermekten çekinir.

Zebercet'in, tanıdık bir berbere gitmektense yabancı bir berberi tercih etmesi, kendi iç dünyasında daha rahat olduğunu ve dış dünyayla minimum etkileşimde bulunmayı tercih ettiğini gösterir. Narsist bireyler, dış dünyanın kendilerini eleştirmesinden veya değerlendirmesinden kaçınırlar. Zebercet de gereksiz diyaloglardan kaçınarak kendini koruma altına alır. Narsist bireyler, kendileri hakkında bilgi vermekten kaçınırlar çünkü bu, onların savunmasız hale gelmesine neden olabilir. Zebercet, kendisi hakkında detaylı ve doğru bilgi vermekten kaçınarak kendini savunma mekanizmasına alır. Zebercet'in, dükkanlarda veya insanlarla iletişimde bulunduğu alanlarda diyalogu kısa tutması, yüzeysel ilişkiler kurma eğilimini gösterir. Zebercet'in, tanıdık bir berber yerine yabancı bir berberi seçmesi, yine sosyal etkileşimden kaçtığını gösterir.

Zebercet, konfor alanı olarak gördüğü Anayurt Oteli'nde de yalnızlıktan hoşlanır:

“Adamın öğlesonları, geceleri salonda oturuşu Zebercet'i tedirgin ediyor, yalnızlığının rahatlıklarına, sözgelimi eskiden olduğu gibi arada kalkıp salonda dolaşmasına, seyrek de olsa gerektikçe burnunu karıştırmasına, hafifçe bir yanına eğilerek yüksek sesle osurmasına, ya da oturmaktan kıcı terlemeye başlayınca doğrulup iki eliyle kalçalarının üstünden pantolonu sallayarak kaçın havalandırmasının engel oluyordu. Demin ayakkabılarını çıkarıp giyerken ses çıkarmamaya çalışmış, öksürüğü yutarak yutkunarak güçlükle bastırmıştı.” (Atılğan, 2022: 28-29).

Pasajda Zebercet'in davranışları ve düşünceleri, onun narsisistik eğilimlerini ve bu eğilimlerin yalnızlıkla nasıl ilişkilendiğini ortaya koymaktadır. Zebercet'in Anayurt Oteli'ndeki konfor alanında yalnızlığı tercih etmesi ve dışsal müdahalelerden rahatsız olması, narsisizmin belirgin özellikleriyle uyumludur. Zebercet, yalnızlığı bir rahatlık ve konfor kaynağı olarak görmektedir. Narsist bireyler, kendi iç dünyalarına odaklanmayı ve dış dünyadan gelen müdahaleleri minimumda tutmayı tercih ederler. Zebercet'in yalnız kaldığında rahatça yaptığı hareketler onun kendine odaklandığını ve bu odaklanmayı korumak istediğini gösterir.

Emekli Subay'ın varlığı, Zebercet'i tedirgin etmektedir. Narsist bireyler, dışsal müdahalelerden rahatsız olur çünkü bu müdahaleler onların kendine dair idealize edilmiş algılarını ve konfor alanlarını tehdit eder. Zebercet, diğer insanların varlığında kendi doğal davranışlarını bastırmak zorunda kalmaktadır. Bu, onun sosyal izolasyonu ve kendini koruma eğilimini gösterir. Narsist bireyler, başkalarının onları yargılamasından veya eleştirmesinden kaçınmak için sosyal etkileşimlerini sınırlayabilirler. Zebercet'in bu davranışları, kendini koruma amacıyla sosyal izolasyonu tercih ettiğini gösterir.

Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının döneceğinden umudunu tamamen kesen Zebercet, artık otele gelen müşterileri dahi kabul etmez. Devamlı yer olmadığını söyleyerek onları geri çevirir ve yalnız kalmak ister. Oteldeki düzenin bozulmasından huzursuzluk duyan Ortalıkçı Kadın Zebercet'e, otelden gidip gitmemesi gerektiğini sorar. İstersen git diye cevap veren Zebercet, kadın yukarıya çıkınca bir süre alacakaranlıkta durur. “Gerçekten gidecek miydi yarın? (Atılğan, 2022: 53) diye düşünür.

Zebercet, otelde yalnız kalmayı tercih etmekte ve bu yüzden gelen müşterileri geri çevirmektedir. Narsist bireyler, çevrelerindeki durumu kontrol etmek ve kendi konfor

alanlarını korumak isterler. Zebercet'in, otele gelen müşterileri kabul etmeyerek yalnız kalmayı istemesi, onun kontrol ve yalnızlık ihtiyacını vurgular.

Ortalıkçı Kadın'ın otelden gidip gitmemesi gerektiğini sorması ve Zebercet'in "istersen git" diye cevap vermesi, Zebercet'in bağımlılık ve bağımsızlık arasında yaşadığı çatışmayı gösterir. Narsist bireyler, genellikle diğer insanlara ihtiyaç duyduklarını kabul etmekte zorlanırlar ve bağımsız görünmek isterler. Zebercet, kadının gitmesini umursamıyormuş gibi davranarak bağımsız olduğunu göstermeye çalışsa da kadının gerçekten gidip gitmeyeceği konusunda düşündüğü an, içsel bir çatışma yaşadığını ortaya koyar. Pasajda görüldüğü üzere Zebercet, sosyal ilişkilerinde duygularını şeffaf bir şekilde göstermekten kaçınarak narsisistik bir tutum sergiler.

3.4. SÖYLEMDE NARSİZİZM

F.M. Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* ve Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i eserlerinde, karakterlerin narsisistik eğilimleri, onların söylemlerinde ve düşüncelerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Konuşma narsisizmi terimi ilk kez Amerikalı Sosyoloji Profesörü Derber tarafından, konuya ilgi duymaksızın sıradan konuşma konularını kendilerine çevirme davranışını belirtmek için kullanıldı. Derber, bu tutumu kişisel çıkarı teşvik eden bir tür bireysellik olarak değerlendirdi. Konuşmaya dayalı narsisizmin tipik örneği, konuşma sırasında aşırı kendine odaklanmadır. İletişim narsisistik tutum sergileyen bireyin hedef ve sonuçları doğrultusunda ilerler (Daly, Knapp, Vangelisti, 1990:251).

Narsisistlerin, iletişimde odaklanma konusundaki zorlukları, konuşma sırasında dengesizliklere ve tuhaf konu değişikliklerine yol açabilir. Bu durum, daha fazla soru-cevap döngüsüne neden olabilir (Hoexter, 1998:51-52). Narsisistik bir tutum, kişinin söylemlerinde çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve bu durum genellikle iletişim tarzını ve içeriklerini etkiler. Narsist kişi, söylemlerinde sürekli olarak kendi başarılarını abartabilir. Her fırsatta kendi başarılarını vurgulayarak dikkat çekmeye çalışabilir. Tam aksine, diğer insanların başarılarını da göz ardı ederek küçümseyebilir.

3.4.1 Golyadkin'in Söylemlerinde Narsisizm

F.M. Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eserindeki baş karakter olan Golyadkin, narsisistik eğilimlerini söylemlerinde de gösterir. Golyadkin'in söylemlerinde narsisizm unsuru, onun sürekli olarak kendini diğerlerinden üstün görmesi, kendi önemini abartması ve başkalarını küçümsemesiyle ortaya çıkar. Özellikle iç monologlarında, Golyadkin sürekli olarak kendi zekasını ve ahlaki üstünlüğünü vurgulayarak, toplum içindeki konumunu güçlendirmeye çalışır. Başkalarının kendisini anlamadığını veya değer vermediğini düşünmesi, onun narsisistik duygularını daha da körükler. Eserin ilk sayfalarından itibaren, Golyadkin'in söylemleri ve düşüncelerinde narsisistik tutumuna rastlanır:

“Yedi yüz elli ruble! -saymayı bitirince hafifçe fısıldadı.- Yedi yüz elli ruble... az para değil! Güzel bir miktar, -elindeki paraları sıkarak ve gülümseyerek, zevkten hafifçe titreyen ve zayıflayan bir sesle devam etti,- gerçekten güzel bir miktar! Bu kadar para herkesin hoşuna gider! Bu kadar parayı göz ardı edebilecek biri var mıdır acaba? Bir insan bu kadar parayla uzun süre idare edebilir...” “Yine de bunun ne anlamı var ki?” (Dostoyevski, 2019: 3).

Golyadkin, elindeki paraları sayarken ve bunu dile getirirken, para miktarını sürekli olarak vurgular. "Yedi yüz elli ruble! Az para değil!" diyerek, para miktarını abartarak kendini ön plana çıkarma çabası içindedir. Ayrıca, parayı sayarken ve konuşurken kendisini zevkten hafifçe titreyen bir ses tonuyla ve gülümseyerek ifade eder. Bu durum, kendi maddi başarısını vurgulama eğilimini gösterir. Aynı zamanda, "Bu kadar parayı göz ardı edebilecek biri var mıdır acaba?" şeklindeki sorusu, kendi maddi başarısını sorgulama ve başkalarını kendisiyle karşılaştırma isteğini yansıtır. Golyadkin'in söylemindeki bir diğer narsisistik unsur, başkalarının düşüncelerini veya ihtiyaçlarını göz ardı etmesidir. "Bu kadar para herkesin hoşuna gider!" ifadesi, diğer insanların değerlerini veya maddi standartlarını dikkate almadan kendi bakış açısını dayatma eğilimini gösterir.

Golyadkin'in söylemlerindeki narsisistik tutumu, ilk olarak doktoruyla olan diyalogunda kendini gösterir. Krestyan İvanoviç'in tavsiyelerine karşı asla altta kalmayan Golyadkin, her bir tavsiyede veya soruda, kendisini açıklama ve üstün bir şekilde sunma eğilimindedir:

“Hala gülümsemekte olan Bay Golyadkin, onun da herkes gibi hayatı olduğunu, herkes gibi eğlendiğini söylemekte gecikmedi... tiyatroya da gidebileceğini, bunun için yeterli parası olduğunu, bütün gün çalıştığı için akşamlarını evde geçirdiğini söyledi; hatta diğerlerinden farklı olarak bir apartman dairesinde kaldığını ve üstelik Petruşka adında bir uşağı olduğunu ekledi.” (Dostoyevski, 2019: 10).

Golyadkin, konuşmasında kendisinin de diğer insanlar gibi normal bir hayatı olduğunu ve eğlendiğini belirtir. Ancak, bu ifadeleriyle kendi hayatını abartarak ve kendisini olumlu bir ışıktaki göstermeye çalışarak narsisistik bir eğilim sergiler. Golyadkin, tiyatroya gidebildiğini, yeterli parası olduğunu ve apartman dairesinde yaşadığını belirtir. Bu ifadeleriyle maddi durumunu ve sosyal statüsünü gösterişli bir şekilde ortaya koyar. Kendi zenginliğini ve konforlu yaşamını vurgulayarak, diğerlerinden üstün olduğunu ima etme çabası içindedir. Diğerlerinden farklı olarak bir apartman dairesinde kaldığını ve üstelik Petruşka adında bir uşağı olduğunu ekledi." ifadesi, Golyadkin'in kendini diğerlerinden ayıran özelliklerini vurgulama isteğini gösterir. Bu, narsisistik bir karakterin sıkça sergilediği, kendini özel ve diğerlerinden üstün görmeyi amaçlayan bir tutumdur. Pasaj, Golyadkin'in kişiliğini ve iletişim tarzını açıkça ortaya koyar. Kendi yaşamını abartma, maddi durumunu ve sosyal statüsünü vurgulama ve diğerlerinden farklılık gösterme eğilimi, onun narsisistik özelliklerinin birer yansımasıdır.

Golyadkin, Krestyan İvanoviç'in inadına karşı kızmış ve şaşırılmış bir şekilde diyaloguna devam eder:

“...ben salon yaşamının gürültüsünü değil sessizliği severim. Oralarda, yani salonlarda, çizmelerle parke cilalamayı bilmek gerekir... (Bay Golyadkin ayağını hafifçe yere sürttü), oradakilerin istediği bunlar, bir de kelime oyunları... zarif komplimanlar yapmayı da bilmek gerekiyor... oralarda bunları istiyorlar. Ben bunların hiçbirini bilmem Krestyan İvanoviç, bu inceliklerin hiçbirini öğrenmedim; vaktim olmadı. Ben basit, sade bir adamım, görüşümde bir parlaklık yoktur.” (Dostoyevski, 2019: 12).

Golyadkin, "ben salon yaşamının gürültüsünü değil sessizliği severim" diyerek kendini basit, mütevazı biri olarak tanımlar. "Basit ve sade bir adamım" diyerek, özgünlüğünü ve kendine özgü bir karakter olduğunu vurgulamak istemesi, narsisizminin ironik bir ifadesi olarak görülebilir. Salonlarda beklenen sosyal beceri ve incelikleri bilmediğini ve öğrenmediğini belirtir. "Çizmelerle parke cilalamayı bilmem" diyerek, bu

tür sosyal becerileri önemsemediğini ve sıradanlığını vurgulamaya çalışır. Ancak, Golyadkin de aslında söylediği kalıplara girmeye çalışan bir karakterdir ve bu sözler aslında kendisinin toplumsal normlara uymakta zorlandığını ve bu yüzden de dışlanmış hissettiğini gösterir.

Golyadkin'in söylemindeki bu çelişki, narsisistik bir karakterin genellikle karmaşık ve çelişkili doğasını yansıtır. "Görünüşümde bir parlaklık yoktur" diyerek, dış dünyaya karşı mütevazı bir tutum sergilerken, aslında içsel olarak kendisini diğerlerinden üstün gördüğü ve onlara karşı bir tür kompleks taşıdığı anlar da olmuştur. Kendini alçaltma ve sade bir adam imajı çizme girişimi, aslında narsisistik özelliklerin gizlenmesi ve savunulması olarak yorumlanabilir.

"Siz de biliyorsunuz ben pek de önemli biri değilim; ama bu durumdan hiç de pişmanlık duymuyorum. Tam tersine Krestyan İvanoviç; hatta doğrusunu söylemek gerekirse, pek de önemli biri olmamaktan gurur duyuyorum. Entrikacı biri de değilim, bunula da gurur duyuyorum. Gizli saklı değil, hiçbir oyun çevirmeden, gayet açık bir biçimde hareket ederim ve kime, nasıl zarar, hem de büyük bir zarar vereceğimi bilmeme rağmen Krestyan İvanoviç, elimi böyle işlerle kirletmem." (Dostoyevski, 2019: 13).

Golyadkin, sözlerine "ben pek de önemli biri değilim" diyerek başlar ve kendini yine mütevazı biri olarak tanımlar. Ancak, hemen ardından bu durumdan pişmanlık duymadığını ve tam tersine bu durumdan gurur duyduğunu belirtir. Bu ifadeleriyle aslında kendisinin önemli ve özel biri olduğunu ima etmektedir. Aslında, kendini öne çıkarma stratejilerinden biridir. Kahramanımız, gizli saklı olmadığını ve hiçbir entrika çevirmediğini vurgular. Bu, kendisinin dürüstlüğünü ve açık yürekliliğini vurgulama çabasıdır. Ancak, bu ifadelerin altında aslında kendi manipülatif davranışlarını örtbas etme çabası yatar.

Kime nasıl zarar vereceğini bilmesine rağmen böyle işlerle elini kirletmeyeceğini vurgulaması, kendisinin aslında başkalarına zarar verme gücüne sahip olduğunu ve bunu bilmesine rağmen bu yolu seçmeyeceğini vurgular. Bu durumda, kendini yüksek bir ahlaki standartta gösterme çabası öne çıkar. Kendini önemsiz gösterme ve mütevazı bir imaj çizme çabası, aslında kendini diğerlerinden üstün görmeyi ve özel biri olarak kabul ettirmeyi amaçlar.

“...dolambaçlı yollara sapmadan, düzgün, açık yollarda yürürüm çünkü o yolları önemsemem ve onları başkalarına bırakırım. Belki sizden de benden de temiz olanları aşağılamak niyetinde değilim... yani benden de temiz olanları Krestyan İvanoviç, size kastetmek istemedim. İmalı sözlerden de hoşlanmam; ikiyüzlülüğe de tenezzül etmem; iftiradan ve dedikodudan tiksiniyorum. (Dostoyevski, 2019: 13).

Golyadkin, doğrudan ve açık yollarda yürüdüğünü iddia ederek dolambaçlı yolları önemsemediğini ve onları başkalarına bıraktığını belirtir. Bu ifadeleriyle kendini doğru ve dürüst biri olarak tanımlamak, ahlaki üstünlük taslama çabasını yansıtır. Ancak, bu ahlaki duruşunun altında aslında kendini diğerlerinden üstün görmeyi ve onları eleştirmeyi içeren bir tutum vardır. Ayrıca, imalı sözlere, ikiyüzlülüğe, iftiradan ve dedikodudan hoşlanmadığını belirtir. Doktorla olan diyalogunun neredeyse bütününde kendini övmeye yönelik bir tutum sergiler. Bu sohbette dikkat çeken diğer bir unsurda Golyadkin’in düşmanlarından bahsetmesidir:

“Düşmanlarım var Krestyan İvanoviç, düşmanlarım var; işimi bitirmeye yemin etmiş düşmanlarım var...” (Dostoyevski, 2019: 15).

Golyadkin, kendisini çevreleyen düşmanlar olduğunu iddia eder. Bu ifade, paranoyak bir düşünce yapısını ve diğer insanlara karşı güvensizliği yansıtır. Bu yoğun tehdit algısı kendi varlığı veya önemi hakkında sürekli bir baskı altında hissettiğini gösterebilir. Golyadkin, eser boyunca düşmanları olduğunu, entrikacı olmadığını ve dürüst bir adam olduğunu zaman zaman vurgular. Bu tutumu, toplum içindeki yerini sağlamlaştırma ve başkaları üzerinde olumlu bir izlenim bırakma çabasını yansıtır. Krestyan İvanoviç ile olan görüşmesinden aylan Golyadkin, davet edilmediği doğum günü yemeği için yola çıkar. Davet edilmediğinin farkındadır ama bu durumu önemsemeyerek şu sözleri sarfeder:

“Mühim insanların dediği gibi sans faşon gidebilirim. Neden sans faşon gidemeyeyim? (Dostoyevski, 2019: 25).

Golyadkin, "mühim insanların dediği gibi sans faşon gidebilirim" diyerek kendisini mühim, yüksek statülü kişilerle aynı seviyede görmekte ve aynı haklara sahip olduğunu ima etmektedir. Bu ifade, narsisistik bir karakterin sıkça sergilediği, kendini diğerlerinden üstün ve özel hissetme eğilimini yansıtır. "Neden sans faşon gidemeyeyim?" sorusu, toplumsal normlara uyma veya onları reddetme arasında bir çatışma yaşadığını

gösterebilir. Golyadkin, kendisini sınırlayan veya onu diğerlerinden farklı gösteren sosyal kuralları sorgulamaktadır. Kendisini önemli ve ayrıcalıklı biri olarak görmesi, onun kişisel kimliğini ve toplumdaki konumunu güçlendirmeye yönelik bir strateji olarak değerlendirilebilir.

Golyadkin'in söylemlerinde görülen diğer bir unsur ise küçümsemedir. Özellikle bu davranışı Petruška'ya sergiler. Eşek herif, sesi karga gibi, aptal gibi hakaret ve küçümseme içeren ifadeleri kullanmaktan çekinmez. Bu tür bir üslup, kendisini diğerlerinden üstün görmesi ve onları aşağılama çabasının bir yansıması olabilir. Golyadkin'in küçümseme ve aşağılama davranışları, onun empati yoksunluğunu da ifade eder. Aynı zamanda, kendisiyle barışık olmak için dış dünyayı küçümseme yoluna gittiğini de gösterir.

Golyadkin, sadece başkalarını değil kendine karşıda sert bir tutum sergiler. Klara Olsufyevna'nın doğun günü balosuna girip girmeme konusunda ikilem yaşarken iç monoloğunda kendine olan düşünceleri söylemlerine şöyle yansır:

“Bay Golyadkin soğuktan donmuş eliyle soğuktan donmuş yanağını çimdikledi,- Aptalın tekisin, soyadını hak ediyorsun!”, “Bende bu pısrıklık varken içeri falan giremem! Ne kadar da çekingenim! Tavuk gibi korkuyorum. Benim soyumda var, bütün mesele bu! Hiçbir işi doğru düzgün beceremeyiz biz: Buna şüphe yok.” (Dostoyevski, 2019: 36-37),

Golyadkin, kendisini aptal olarak tanımlayarak ve soyadını hak ettiğini söyleyerek, kendi kimliğine ve zekasına yönelik ağır bir eleştiri yapar. Bu, onun kendine olan güvensizliğini ve düşük öz-değerini gösterir. Narsisistik kişiliklerde, bu tür öz-eleştiri, içsel çatışmaların ve yetersizlik hislerinin bir yansıması olabilir. Kendisini aşağılaması, onun içsel çatışmalarını ve kimlik sorunlarını ortaya koyar. Kendisini sürekli olarak eleştirip küçük düşürmesi, onun iç dünyasında yaşadığı karmaşayı ve huzursuzluğu yansıtır. Golyadkin, kendisini "pısrık", "çekingen", ve "tavuk gibi korkak" olarak tanımlayarak, kendi cesaret ve özgüven eksikliğini vurgular. Bu tür söylemler, onun kendine duyduğu güvensizliği ve yetersizlik hissini gösterir. Kendisinin bu özellikleri ailesinden ve soyundan miras aldığını söylemesi, yetersizliklerini ve başarısızlıklarını açıklamak için bir dışsal neden arayışında olduğunu gösterir. Bu tür ifadeler, Golyadkin'in kişisel başarısızlıklarını ve zayıflıklarını kaçınılmaz bir kader olarak kabul etmesine işaret

eder. Kendisine dair olumsuz inançları, onun kendi potansiyelini gerçekleştirmesini engeller ve sürekli bir başarısızlık döngüsüne hapseder.

Golyadkin, oldukça çelişkili söylemler ve davranışlar sergiler. Narsisizmin hem kırılğan hem büyüklenmeci yanını sergiler. Baloya girmeden önce kendini aşağılayan Golyadkin, girdikten sonra çevreye karşı kendisini asla ezdirmez. Doğum günü balosuna davetsizce girmeye çalışmasıyla Olsufiy İvanoviç'in emektar uşağı Gerasimiç, Golyadkin'in eve kabul edilmemesi emrini aldığı söyler. Eve zorla girdikten sonra ise aralarındaki diyalog dikkat çeker:

“Ben burada kendi evimde sayıldığımdan, beni sorabilecek herkes zaten burada Gerasimiç.”, “Şunu da söyleyeyim, sabah bana... sabah bana, (Bay Golyadkin sesini yükseltti) velinimetim olan ve bunca yıldır bana babalık eden Olsufiy İvanoviç'in, ailesinin bu en mutlu gününde bana evinin kapısını kapattığını söylediğinde de yanılıyordun.” (Dostoyevski, 2019: 41).

Baloya girmeden önce Golyadkin'in kendisini aşağılayarak kırılğan narsisizmini yansıtır. Kırılğan narsistler, içsel olarak düşük özsaygıya sahiptir ve kendilerini değersiz hissederler. Ancak, baloya girdikten sonra kendisini kendi evinde gibi hissettiğini belirtir. Golyadkin'in Olsufiy İvanoviç'e olan minnettarlığını vurgulaması ve bu minnettarlığın kendisine ayrıcalık tanınması gerektiğini düşünmesi, onun büyüklenmeci narsisizmini gösterir. Olsufiy İvanoviç'in evine zorla girerken sergilediği tavır, bu hak iddiasının bir göstergesidir.

Gerasimiç ile olan diyalogu, Golyadkin'in narsisistik yaralarının ve büyüklenmeci tutumunun belirgin bir örneğidir. Golyadkin, kendisini bu evde önemli ve vazgeçilmez biri olarak görür. Kendini evin bir parçası olarak görmesi, ona olan aidiyet duygusunu ve önemini vurgular. Olsufiy İvanoviç'e olan minnettarlığını ve bağlılığını vurgulayarak kendisine yapılan haksızlığa tepki gösterir. Bu, onun narsisistik yaralarını ve adaletsizliğe karşı duyduğu öfkeyi açığa çıkarır.

Bay Golyadkin'in “öteki” karakteriyle olan ilişkisi ile narsisistik eğilimleri açığa çıkar. Golyadkin'in entrikacı olmayışıyla övünmesi, kendini dürüst ve ahlaki olarak üstün gördüğü söylemleri vardır. Ancak, “öteki”sinin ortaya çıkışıyla birlikte bu tavrının ne kadar yüzeysel olduğu anlaşılır. “Bundan sonra sizinle etle tırnak gibi olacağız Yakov Petroviç, -dedi kahramanımız,- aynı suyun içindeki iki balık gibi, kardeş gibi birlikte

yaşayacağız; iş çevireceğiz dostum, birlikte yapacağız: entrikaları birlikte kuracağız... başkalarına karşı birlikte entrika çevireceğiz. Onların hiçbirine güvenme. Ben seni tanıyorum Yakov Petroviç, karakterini biliyorum; senin için o kadar temiz ki her şeyi anlattırırım! Sen onlardan uzak duracaksın kardeşim.” (Dostoyevski, 2019: 73).

Golyadkin, “öteki ben”ini başlangıçta bir yoldaş olarak kabul eder. Bu kabul, Golyadkin'in yalnızlık ve yetersizlik duygularını hafifletir. Kendi yetersizlikleri ve sosyal izolasyonu karşısında bir destek arayışı içinde olan Golyadkin, öteki karakterin varlığını bir avantaj olarak görür. Golyadkin'in öteki karakterle birlikte entrikalar çevireceğini söylemesi, onun entrikacı olmadığını iddia ettiği önceki söylemleriyle çelişir. Bu çelişki, Golyadkin'in içsel karmaşasını ve narsisistik savunma mekanizmalarını ortaya koyar. Kendi dürüstlüğüne olan inancı, bir destek bulmuş olmanın mutluluğu ile sarsılır ve bu da onun gerçek hislerini ve arzularını açığa çıkarır. Onun mütevazı tavrının bir maske olduğunu ve altında yatan gerçek hislerinin farklı olduğunu ortaya koyar. Aslında küçümsediği davranışları bir güç kaynağı bulduğunda kendisinin de yapabileceğini sergiler. Golyadkin, kırılğan narsisistik yapısına bir tür geçici destek sağlar.

Sonuç olarak, Golyadkin'in söylemlerinden hem büyülenmeci hem kırılğan narsisizm tutumları sergiledi açıkça görülür. Savunmasız hissettiği anlarda sadece balolarda takacağını söylediği maskesini takar, mütevazı ve manipülasyoncu davranır. Fakat kendisini güçlü konumda hissettiğinde aşağılayıcı ve masum olmayan tarafını göstermekten çekinmez.

3.4.2. Zebercet'in Söylemlerinde Narsisizm

Zebercet, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i romanında, içe kapanıklığı ve dış dünyayla olan sınırlı iletişimiyle dikkat çeken bir karakterdir. Onun içsel dünyası ve narsisistik eğilimleri, söylemler üzerinden kısıtlı biçimde yansır. Zebercet, kişiler arası diyaloglardan kaçınır ve sosyal ortamlarda minimum etkileşimde bulunur. Bu durum, narsisizmini doğrudan söylemlerinde analiz etmeyi zorlaştırırsa da bazı söylemlerinde narsisistik kişilik yapısına dair ipuçları mevcuttur.

Zebercet, işlediği cinayetin ardından hava karardığında dışarı çıkmış başı boş gezerken kestaneciye yaklaşır. Kestane alıp almamakla alakalı kararını vermeye çalışırken orada öylece bekler. Kestanececinin, “Ne dikildin orda ulan, yol üstünde maşatlık

taşı gibi. Bas git hadi!” (Atılğan, 2022: 99), demesiyle yaptığı bu kabalığa karşı, kolayı seçerek kaçır. Bu tepkisiz kalışının ardından söylemleri şu şekildedir:

“Gidip önünde durulur maşatlık taşı sensin ulan

Maşatlık taşı babandır ulan anandır ulan

Karındır

Karım değil bir kadın

Leş, leş herif

Lop incir

Pelte suratlı çiftit

Maşatlığa gömerler seni

Geberince ardından bir çiftetelli oynar karın

...Kestane alacakmış gibi yaklaşır suratına bir tokat

...onu elimde bir tırnak çakısıyla kimseye sezdirmeden avluya bir çukur kazıp arkasından yaklaşıp ensesine saplanabilir” (Atılğan, 2022: 99-100).

Zebercet'in yukarıdaki iç monologları, narsisistik eğilimlerini ve içsel dünyasındaki çatışmaları açıkça yansıtır. Pasajda, kestanececinin kaba tepkisi karşısında yaşadığı içsel patlama, Zebercet'in narsisistik yapısının derinlemesine analiz edilmesini sağlar. Zebercet'in kestanececiyle yaşadığı etkileşim, onun sosyal ortamlardaki zayıflığını ve güçsüzlük hissini gözler önüne serer. Kestanececinin ona "Ne dikildin orda ulan, yol üstünde maşatlık taşı gibi. Bas git hadi!" demesi, Zebercet'in sosyal hayatta karşılaştığı küçümsenmelerden sadece biridir. Bu küçümsenme, Zebercet'in içsel dünyasında büyük bir öfke ve intikam arzusu uyandırır. Zebercet'in bu hakarete karşılık vermemesi ve kaçmayı tercih etmesi, narsisistik kişilik yapısının kırılabilirliğini ve savunma mekanizmalarını gösterir. Narsist bireyler, eleştiriler ve küçük düşmeler karşısında büyük bir kırılabilirlik yaşarlar ve genellikle doğrudan çatışmadan kaçınırlar. Ancak bu kaçınma, içsel dünyalarında büyük bir öfke ve intikam arzusuna dönüşebilir. Zebercet'in iç monologları, bu dönüşümü açıkça yansıtır.

Kendini savunamadığı için içsel bir şekilde karşılık vermeye çalışır. Hakaretleri, kestanececinin ailesine kadar uzanır. Zebercet'in kestanececiye yönelik hakaretleri, onun öfkesinin ve aşağılanmasının derecesini gösterir. Bu, narsist bireylerin kendilerini daha iyi hissetmek için başkalarını değersizleştirme eğilimlerini yansıtır. Adamın ensesine çakı

saplama hayali, Zebercet'in şiddet eğilimlerini ve intikam arzusunu somut bir şekilde ifade eder. Narsist bireyler, içsel öfkelerini ve kırgınlıklarını genellikle hayali intikam sahneleriyle telafi etmeye çalışırlar.

Narsisizm, başkalarına zarar verme ve saldırganlıkla yakından ilişkili bir psikolojik yapıdır. Literatürde patolojik ve alt düzey narsisizm olarak iki kategoride ele alınan bu durum, üstünlük algısı etrafında şekillenir. Narsist bireyler, duygusal olarak sıcak, derin ve sevgi dolu ilişkiler kurmayı, empati yapmayı ve başkalarını anlamayı önemsemezler. Narsisizm eğilimli bireyler, etraflarındaki herkes ve hatta nesnelere üzerinde hakları olduğunu düşünürler. Herkesin kendilerine hizmet etmesi gerektiğine inanırlar ve diğerlerini önemsiz, potansiyel düşmanlar olarak görürler. Bu kişiler, kendilerine karşı bir tehdit veya karşı çıkma algıladıklarında ya da amaçlarına ulaşmak için saldırganlığın her türlüünü kullanmaktan çekinmezler. Narsisizm eğilimli bireyler, kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarına karşı kötü, incitici veya acımasız davranmayı olumsuz bir davranış olarak görmezler; çünkü onların bakış açısına göre insanlar zaten onlara hizmet etmeli ve onların yaptıklarını hak etmelidir. (Konal ve Uçar, 2023: 1430-1438).

Sonuç olarak, Zebercet'in narsist tutumu analiz etmek kısıtlı söylemlerinden dolayı zor olsa da, içe kapanık ve sosyal etkileşimlerden kaçınan kişiliği, özellikle kırılmalı narsisistik özelliklerin klasik belirtilerini sergiler. Zebercet'in diğerlerinden uzak durması ve içsel dünyasının sınırlılığı, onun duygusal olarak derin ilişkilere girmekte zorlanmasının bir yansımasıdır. Kestaneciyle yaşadığı olay, Zebercet'in toplumsal dışlanmışlık ve küçümsenme hislerini doruk noktasına çıkarırken, bu durum onun içsel çatışmalarını ve öfke patlamalarını tetikler. Zebercet'in kendini savunamama ve kaçınma davranışları, narsisistik kişilik yapısının kırılmalılığını ve başkalarıyla olan ilişkilerindeki zorluklarını gösterir. Onun iç monologları, narsisizmin savunma mekanizmalarını ve kırılmalı narsisizminin onu sürüklediği saldırganlığını net bir şekilde ortaya koyar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖTEKİ’NİN “ДВОЙНИК” GOLYADKİN’İ VE “ANAYURT OTELI”NİN ZEBERCET’İNİN NARSİSİZM BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

F.M. Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)* eserindeki Yakov Petroviç Golyadkin ve Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i eserindeki Zebercet karakterleri, kadınlarla olan ilişkilerindeki narsisistik tutumları açısından hem benzerlikleri hem de farklılıklarıyla dikkat çekerler. Her iki karakterin de romantik ilişkilerinde narsisistik tutum sergiledikleri söylenebilir.

Golyadkin'in kişiliği, dış dünyayla uyum sağlamakta zorlanır. Kendi iç dünyasında idealize ettiği bir benlik ve toplumda sahip olduğu konum arasında derin bir uçurum vardır. Bu uçurum, Golyadkin'in "öteki"siyle karşılaşmasına ve sonunda gerçeklik algısını tamamen yitirmesine yol açar. Klara Olsufyevna'ya karşı hissettiği ilgi, aslında onun kendi yetersizliklerini ve başarısızlıklarını örtbas etme arzusunun bir yansımasıdır. Onun narsisizmi, idealize etme ve küçümseme yoluyla kendini gösterir. Golyadkin'in hayalleri ve gerçekliği arasındaki çatışma, onun patolojik durumunu derinleştirir. Aynı şekilde, Zebercet'in iç dünyası da karmaşıktır. Anayurt Oteli'nin kasvetli ortamında sıkışık kalmış olan Zebercet, varoluşsal bir boşluk içinde kaybolur. Romantik ilgisi, otelde konaklayan gizemli kadına yöneliktir, ancak bu ilgi, daha çok bir saplantı ve idealize edilmiş bir aşkın peşinde koşma şeklinde ortaya çıkar. Zebercet'in narsisizmi, yalnızlık ve topluma yabancılaşmışlık duygularıyla birleşir. Gerçeklikle bağını koparmaya başladığında, içsel dünya ve dışsal gerçeklik arasındaki sınırlar bulanıklaşır.

Golyadkin, Klara Olsufyevna'yı başlangıçta yüceltir ve idealize eder. Onunla ilgili fanteziler kurar ve kendini Klara'nın kurtarıcısı olarak hayal eder. Ancak, gerçeklikle yüzleştiğinde ve Klara'nın onun duygularına karşılık vermediğini gördüğünde, onu küçümsemeye başlar ve değersizleştirir. Bu, narsist bireylerin tipik bir özelliğidir; ilk başta idealleştirdikleri kişileri, beklentilerini karşılamadıklarında değersizleştirirler. Zebercet de gizemli kadına karşı benzer bir yüceltme ve idealize etme süreci yaşar. Kadının otelde kalışı, onun için bir tür kurtuluş ve anlam kaynağı olur. Ancak, kadın geri dönmediğinde ve Zebercet'in ona dair fantezileri gerçekleşmediğinde, kadına olan ilgisi,

kendine yönelik bir hayal kırıklığına dönüşür. Zebercet, kadının yokluğunu kendi değersizliği ve yetersizliği olarak algılar.

Golyadkin'in, toplumsal statüye ve kabul edilmeye olan yoğun arzusu, onu sürekli olarak başkalarını küçümsemeye ve kendini yüceltmeye iter. Klara Olsufyevna'yla olan ilişkisi de bu bağlamda değerlendirilmelidir; onunla ilişki kurma arzusu, aslında Golyadkin'in sosyal olarak kabul görme ve toplumda daha yüksek bir statü elde etme isteğinin bir yansımasıdır. Zebercet'in de toplumsal kabul arayışı, onun otelin dışındaki dünyaya dair beklentilerinde görülür. Gizemli kadının ona getirdiği geçici anlam ve heyecan, onun yalnızlık ve sıradanlık duygusuyla başa çıkma çabasını yansıtır. Ancak, toplumun normlarına ve beklentilerine uymayan bir yaşam tarzı sürdüren Zebercet, bu beklentilere ulaşmakta sürekli olarak başarısız olur.

Golyadkin'in içsel dünyası, daha çok kendi benliğiyle olan çatışmalarla doludur. "Öteki"si, onun içsel karmaşasının ve gerçeklikle başa çıkamamasının bir sembolüdür. Golyadkin'in narsisizmi, benliğinin idealize edilmiş bir versiyonuyla sürekli bir çatışma halindedir. Zebercet'in içsel karmaşası ise daha çok varoluşsal bir boşluk ve anlamsızlık duygusuyla ilgilidir. Otelin kasvetli ortamında sıkışıp kalan Zebercet, kendini toplumdan ve gerçek dünyadan izole eder. Narsisizmi, yalnızlık ve toplumsal yabancılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu durum, Zebercet'in giderek daha patolojik bir hale gelmesine yol açar.

Golyadkin, toplum içinde kendine bir yer bulmaya çalışır ve sosyal statü arayışı, onun narsisizminin önemli bir parçasıdır. Ancak, toplumun beklentileri ve kendi içsel gerçekliği arasındaki çatışma, onun giderek daha da izole olmasına yol açar. Zebercet ise toplumdan tamamen izole olmuş bir yaşam sürer. Kendi kapalı ve izole dünyasında, toplumsal normlara ve beklentilere karşı bir yabancılaşma yaşar.

Narsisizm, romantik ilişkilerde, bireyin kendi benliğini yüceltme ve başkalarını manipüle etme arzusunu yansıtır. Hem Golyadkin hem de Zebercet, ilgi duydukları kadınları idealize ederek ve onları kendi benliklerini yüceltmek için bir araç olarak görerek bu narsisistik eğilimleri sergilerler. Bu tür ilişkiler, genellikle yüzeysel ve sağlıksızdır, çünkü narsist bireyler, başkalarıyla gerçek ve derin duygusal bağlar kurmakta zorlanırlar. Golyadkin'in Klara Olsufyevna ile ilişkisi ve Zebercet'in gizemli kadına olan ilgisi ve Ortalıkçı kadına olan tutumu bu tür yüzeysel ve idealize edilmiş

romantik çekimin örnekleridir. Narsist bireyler, romantik partnerlerini, kendi benlik algılarını yüceltmek için birer araç olarak görme eğilimindedirler. Ancak, bu tür ilişkiler genellikle başarısızlıkla sonuçlanır, çünkü başkalarının duygusal ihtiyaçlarına ve gerçeklerine duyarsızdırlar.

Her iki karakter de romantik ilişkilerinde narsisistik tutum sergilemelerine rağmen, bu narsisizmin kendini gösterme biçimi ve etkileri farklıdır. Golyadkin, kendi benliğiyle olan çatışmalarını ve toplumsal statü arayışını, başkalarını idealize etme ve küçümseme yoluyla ifade ederken, Zebercet, kendi varoluşsal boşluğunu ve yalnızlığını, bir saplantı ve anlam arayışı yoluyla ifade eder.

Zebercet ve Golyadkin, kılık kıyafet, görünüm ve alışverişe olan yaklaşımları üzerinden narsisistik eğilimler açısından benzerlikler ve farklılıklar gösterirler. Hem Zebercet hem de Golyadkin, dış görünümüne aşırı düşkündürler ve bu konuda hassastırlar. Her iki karakterde nasıl görüldüğünü sürekli kontrol eder ve bu konuda dikkatli davranışlar sergiler.

Golyadkin'de daha baskın olmak üzere her iki karakter de sosyal statülerini ve değerlerini vurgulamak için kıyafetlerini seçme eğilimi gözlemlenir. Zebercet, toplumda kabul görmek için görünümü için yaptığı seçimlerinde titiz davranır. Golyadkin ise sahte bir zenginlik imajı yaratmak için pahalı ve prestijli eşyaları ayırtır ve gösteriş yapar. Her iki karakter de dış görünümüne aşırı önem verirler ve bu konuda kontrolcü bir tutum sergilerler. Zebercet, giydiği kıyafetlerle kendisini ifade etme ve kendilik değerini öne çıkarma arzusuyla hareket eder. Golyadkin ise kusursuz bir imaj yaratmak için her detayı kontrol altında tutar.

Golyadkin'in dışsal onay arayışı, içsel güvensizlik ve özsaygı eksikliğiyle beslenirken, Zebercet'in dış görünümü daha çok kendi içsel benliğini ifade etme aracı olarak görür. Zebercet'in motivasyonu, kendini gerçekleştirme ve ifade etme arzusundan kaynaklanırken, Golyadkin'in motivasyonu dış dünyanın onayı ve takdirini kazanma isteğinden gelir. Golyadkin'de görülen büyülenmeci tavır Zebercet'in tutumlarında görülmez. O benliğinden memnun değildir ve öyleymiş gibi de davranmaz. Fakat Golyadkin, narsisistik kırılmağını perdelemek için aslında gerçekten duymadığı bir öz saygıyı sergiler.

Zebercet ve Golyadkin karakterleri, kılık kıyafet, görünüm ve alışverişe olan tutumları açısından narsisistik eğilimler sergilerler. Ancak bu eğilimleri ifade biçimleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Zebercet, daha içsel bir motivasyonla hareket ederken, Golyadkin dışsal onay arayışıyla güdülenir. Her iki karakter de kendi benlik algılarını dış dünyaya yansıtmak için kılık kıyafet ve alışverişe büyük önem verirler, ancak bu süreçteki amaçları ve içsel çatışmaları farklılık gösterir. Her iki karakter de kendi iç dünyalarında derin kompleksler ve kırılğanlıklar taşıırken, bunları dış dünyadan gelen onay ve dikkat arayışıyla dengelemeye çalışırlar. Bu nedenle, Zebercet ve Golyadkin'in narsisistik eğilimleri, dış görünüm ve imaj üzerindeki aşırı odaklanmalarında görülebilir.

Golyadkin ve Zebercet karakterlerinin sosyal ilişkilerdeki tutumlarını anlamak, narsisizm bağlamında karşılaştırmak yapabilmek açısından önemlidir. Golyadkin karakterinin narsisistik özellikleri sosyal ilişkilerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Golyadkin, kendi benliğini koruma ve yüceltme gayretinde olan, başkalarını manipüle etmeye eğilimli bir karakterdir. Çevresindekilere karşı aşırı ilgi gösterme ve kendi önemini abartma çabası, onun ilişkilerindeki temel motivasyonları arasında yer alır. Golyadkin'in uşağı Petruşka ile olan ilişkisi, bu narsisistik özellikleri net bir şekilde yansıtır. Golyadkin, kendisini sürekli iyi huylu ve erdemli biri olarak tanıtmaya çalışsa da Petruşka'ya karşı küçümseyici ve değersizleştirmeye yönelik tutumlar sergiler. Bu tutumlar, onun empati eksikliğini ve başkalarını kendi değersizlik hislerini telafi etmek için kullanma eğilimini gösterir. Golyadkin, Petruşka'yı sürekli olarak aşağılayarak kendi narsisistik yaralarını iyileştirmeye çalışır ve güç ve kontrol arzusunu belirgin bir şekilde ortaya koyar.

Golyadkin'in sosyal kaygıları ve eleştiriye karşı aşırı hassasiyeti, onun narsisizminin diğer önemli yönlerindedir. Liteyni Caddesi'nden Nevski Caddesi'ne dönerken iş arkadaşlarını görünce büyük bir rahatsızlık duyması ve arabanın en karanlık köşesine büzülmesi, onun sosyal durumlarda ne kadar hassas ve savunmasız olduğunu gösterir. Golyadkin, başkalarının onu nasıl algıladığına dair sürekli endişe taşır ve eleştiriye veya aşağılanmaya karşı aşırı hassasiyet gösterir. İş arkadaşlarını küçümseyerek kendi değersizlik duygularını maskeleyen çabası, narsisistik bir tutumu yansıtır. Golyadkin'in iş yerinden arkadaşlarını küçümseyici bir şekilde değerlendirmesi ve onları

değersizleştirilmesi, onun kendisini başkalarından üstün görme eğilimini ve sürekli olarak kendini savunma ihtiyacını ortaya koyar.

Zebercet karakteri de sosyal ilişkilerinde Golyadkin'in sadece kırılabilir narsisizmine benzer şekilde özellikler sergiler. Zebercet'in narsisizmi, oteldeki monoton yaşamında yalnızlık ve izolasyon içinde sıkışıp kalmasıyla şekillenir. Zebercet'in narsisizmi, dış dünyaya olan güvensizliği ve kendi içine kapanıklığıyla belirginleşir. Özellikle gizemli kadının yokluğu, Zebercet'in içsel çatışmalarını artırır ve onu kendi değerini sorgulamaya iter. Zebercet'in sosyal etkileşimlerindeki başarısızlıkları ve kadının varlığı, onun narsisistik yaralarını derinleştiren ve onu dış dünyaya karşı daha da savunmasız hale getiren faktörlerdir.

Golyadkin'in narsisizmi daha çok dışa dönüktür ve sosyal ilişkilerde başkalarını manipüle etme ve kendini yüceltme eğilimindedir. Diğer yandan Zebercet'in narsisizmi, içe kapanık bir yapı gösterir ve sosyal ilişkilerdeki başarısızlıklarının ve yalnızlığının altında ezilir. Zebercet, kendi varoluşunu anlamlandırma çabası içinde, oteldeki monoton yaşamında narsisistik yaralarını telafi etmeye çalışırken, bu çabası genellikle içe dönük ve kırılabilir bir şekilde ortaya çıkar.

Her iki karakter de sosyal ilişkilerinde benzer narsisistik özellikler sergilerler, ancak bu özellikler farklı bağlamlarda ve şekillerde ortaya çıkar. Golyadkin, sosyal hiyerarşide daha yüksek bir konuma gelmek ve saygı görmek isterken, bu arzularını gerçekleştirememesi onun kendisini ezik hissetmesine yol açar. Petruška'ya karşı küçümseyici tutumları ve başkalarını değersizleştirerek kendini yüceltme çabası, Golyadkin'in narsisistik yaralarını iyileştirme arayışını yansıtır. Golyadkin'in sosyal kaygıları ve eleştiriye karşı aşırı hassasiyeti, onun narsisizminin diğer önemli yönleridir. Zebercet'in sosyal etkileşimlerinde yaşadığı zorluklar ve izolasyon hissi, onun narsisistik yaralarını derinleştirir. Zebercet'in günlük rutinleri ve sosyal etkileşimlerindeki başarısızlıkları, onun narsisistik kişiliğinin derinliklerini ve karmaşıklığını yansıtır.

Golyadkin genellikle sosyal ilişkilerinde güç ve kontrol arayışındadır. Golyadkin, kendisini başkalarından üstün görme eğiliminde olup, sosyal etkileşimlerinde sürekli olarak kendini savunma ve başkalarını değersizleştirme ihtiyacı hisseder. Zebercet ise, kendi yalnızlığı ve izolasyonu içinde kişiler arası iletişimden kaçınmayı tercih eder. Her iki karakter de kendi içsel çatışmalarını ve değersizlik hislerini başkaları üzerinde güç ve

kontrol kurarak telafi etmeye çalışır. Golyadkin'in sosyal kaygıları ve eleştiriye karşı aşırı hassasiyeti, onun narsisizminin belirgin yönleridir. Zebercet ise, sosyal izolasyon belirgindir. Her iki karakterin de narsisistik özellikleri, sosyal ilişkilerinde yıkıcı etkiler yaratır ve samimi ilişkiler kurmalarına engel olur. Bu bağlamda, her iki karakterin de narsisistik kişilik özellikleri, sosyal etkileşimlerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkar ve onların içsel dünyalarının karmaşıklığını gözler önüne serer.

Söylemleri bağlamında karşılaştırıldıklarında ise, Golyadkin, sürekli olarak kendi önemini vurgulama ve diğerlerini gölgede bırakma eğilimindedir. Golyadkin'in konuşma tarzı, sürekli olarak kendi ahlaki değerlerini ve üstünlüğünü vurgulayan bir dizi cümleden oluşur. Örneğin, diğer karakterlere karşı sürekli olarak "ben" odaklı ifadeler kullanır ve kendisini sürekli olarak diğerlerinden üstün görür. Zebercet'in iletişim tarzı kendini öne çıkarma üzerine kurulu değildir. Zebercet, tamimiyle izole bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Zaman zaman söylemlerinde narsisistik tutum sergilese de yine de söylemlerinden keskin bir çıkarım yapmak mümkün değildir.

Golyadkin, söylemlerinde sadece kendi üstünlüğünü vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda diğer karakterleri de sürekli olarak küçümser. Golyadkin'in diğerlerini küçümseme biçimi, onun narsisistik tutumunun yansımasıdır. Zebercet söylemlerinde, Golyadkin'in aksine doğrudan bir küçümseme eğilimi göstermez.

Golyadkin, sürekli olarak başkalarının onayını arama ve takdir edilme beklentisini de açığa çıkarır. Golyadkin'in iletişimindeki temel motivasyonlardan biri, diğerlerinden gelen olumlu geri bildirimler ve onaylardır. Bu, onun narsisistik söylem biçiminin altında yatan derin motivasyonlardan biridir.

Zebercet genel olarak, iletişimde güçlük çeken bir karakter olarak karşımıza çıkar. Zebercet'in konuşma tarzı ve diğer karakterlere yaklaşımı, onun sosyal ilişkilerdeki zorluklarını ve narsisistik eğilimlerini yansıtır. Zebercet'in müşterilerle olan etkileşimlerindeki yüzeysellik ve gerçek bağlantı kurma konusundaki eksiklikleri, narsisizminin iletişim üzerindeki etkilerini gösterir.

Golyadkin, narsisist tutumunu açıkça söylemlerine yansıtırken, Zebercet için benzer bir durum söz konusu değildir. Golyadkin, hem büyüklenmeci hem de kırılğan yanlarını sergilerken, Zebercet ise sadece kırılğan narsisizminin etkisiyle içe dönük bir

tutumla karşımıza çıkar. Her iki karakterde eser sonunda narsisist yaralanmalarının hazin bir sonunu yaşarlar.

Golyadkin'in "öteki" beni, baloda narsisistik yaralanması sonucunda ortaya çıkar. "Öteki" birebir ona benzese de karakter olarak tam tersidir. Aslında benliğindeki çatışmanın bir yansımasıdır. Golyadkin'in olduğu ve olmak istediği iki farklı karakter olarak karşımıza çıkar. Edebiyatta ikili kahramanlar mitlere kadar dayanırlar. İkili kahramanlar, ben ve öteki arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak sağlar. Bu terim ilk defa "birlikte yürüyen" anlamına gelen Almanca "Doppelgänger" kelimesi ile literatüre girer. Psikiyatri, eşruhların ortaya çıkışını narsisizm ile ilişkilendirir. Psikanalizde çiftlik teması ilk kez Rank ve Freud tarafından ele alınır. Onlar, çiftlik fenomenini narsisistik sorunlar bağlamına, yani insanın kendisiyle olan ilişkilerinin temel sorunları ve bu ilişkilerdeki derin bozulmalar bağlamına yerleştirmişlerdir (Kadyrov, 2002). Golyadkin'in, olduğu ve aslında olmak istediği benlik çatışması sonucunda bir "öteki beni" ortaya çıkar. Narsisizminin onu sürüklediği noktada "öteki"nin ortaya çıkmasıyla Golyadkin büyük bir hezeyana uğrar. Giderek artan paranoyak düşünceler ve çöküş yaşar. Kendisi gibi görünen bir başka kişiyle karşılaşması ve bu kişinin hayatını alt üst etmesiyle, Golyadkin'in zihinsel durumu bozulur ve hikâyeye giderek psikolojik bir gerilime dönüşür. Sonunda da Krestyan İvanoviç, Golyadki'ni zorla hastaneye götürmek üzere yola koyulur.

Zebercet ise, Ortalıkçı kadını öldürmesinin ardından bir süre içsel çatışma ve sıkıntılar yaşar. Sonunda dayanamayıp intihar eder. Zebercet'in içsel çatışmaları, toplumsal yabancılaşma ve bireysel yalnızlık duyguları onu bu sonuca götürür. Narsisizm, suçluluk, utanç ve ilgili diğer değişkenler arasındaki aracı veya düzenleyici etkilerin incelendiği çalışmalarda; Jaksic ve arkadaşları, iki yüz elli yetişkin psikiyatri hastası üzerinde patolojik narsisizm, utanç deneyimi ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma, kırılmalı narsisizmin akut intihar düşünceleri ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Tekçe ve Bilge, 2023: 62).

Sonuç olarak, Golyadkin ve Zebercet karakterleri, farklı sosyal ve içsel bağlamlarda narsisistik eğilimlerini farklı şekillerde ifade ederler. Literatür taraması ve kahraman analizleri, her iki karakterin de narsisistik özellikler sergilediğini ortaya koymaktadır. Golyadkin'in narsisizmi, kendini diğerlerinden üstün görme, sosyal kabul arayışı ve

büyüklenmeci tutumlar etrafında şekillenir. Onun karakterindeki narsisizm, kendi varlığını ve önemini diğerlerine kanıtlama çabası içerisinde belirginleşir. Öte yandan, Zebercet'in narsisizmi daha çok kırılğan narsisizm, içsel çatışmalar ve dış dünyaya karşı savunma mekanizmalarıyla ilişkilidir. Zebercet, kendi benliğini koruma ve anlamlandırma yolunda, sıklıkla dışarıya kapalı ve içsel çatışmalarla dolu bir durumda bulunur. Bu bağlamda, Zebercet'in narsisizminin Golyadkin'in narsisizmine göre daha geride bir noktada olduğunu söylemek mümkündür.



SONUÇ

Narsisizm kavramına dair ilk izlenimleri edebiyatın ilk eserleri olarak kabul edilen mitolojik söylemlerde görmek mümkündür. Narsisizmin kökeni, Yunan mitolojisinde suya yansıyan kendi görüntüsüne âşık olan ve bu nedenle hayatını kaybeden Narkissos'a dayanır. Farklı mitolojik hikayelerde yansımalar bulmuş ve çeşitli mitolojik karakterler aracılığıyla derinleştirilmiştir. Bu kavram, Yunan mitolojisinde Narkissos'un öyküsünden günümüze uzanan bir geçmişe sahiptir ve günümüzde de sosyal, psikolojik ve kültürel bağlamlarda sıkça tartışılmaktadır.

Kendini tanıma kavramının olumlu çağrışımından, kendine duyulan ölümcül sevgiye dönüşen durum, Narkissos'un kendine duyduğu sevgiyi ifade eder. Yunan mitolojisinde bu hikâye, psikolojik bir fenomeni açıklamak için kullanılmıştır. Havelock Ellis, narsisizmi, sudaki yansımasına, onun bir yansıma olduğunu bilmeden âşık olan ve yaklaşmak isterken ölen mitolojik karakter Narkissos ile ilişkilendirilmiştir. Freud'un "Narsisizm Üzerine Bir Giriş" makalesiyle ise psikanalitik literatüre girmiştir.

Bir kişilik bozukluğu olarak ifade edilen narsisizm, günlük dilde kibirli, kendini aşırı önemseyen ve bencil bir kişiyi tanımlamak için yaygın olarak kullanılır. Bu terim, genellikle sıradan yaşantı sınırlarını aşarak kendini önemli ve özel gören kişileri tanımlamak için kullanılır ve bu tür kişilere "narsist" demek, onları doğrudan küçümsemeyle ilişkilidir. Ancak, narsisizm daha karmaşık bir yapıya sahip olup, küçümseme ifadesi olarak kullanılamayacak kadar ciddi bir kişilik bozukluğudur. Genellikle sadece büyüklenmeci davranışlarla ilişkilendirilse de aslında çok daha karmaşık ve çok yönlü bir özellik taşır. Narsisizmin tek bir biçimde var olmadığı, sadece büyüklenmeci tavırlarla sınırlı kalmadığı ileri sürülmektedir. Büyüklenmeci narsisizmin genel tanımı doğru olsa da patolojik narsisizm bazen daha gizli ve savunmasız biçimlerde kendini gösterebilir. Kırılgan narsisizm tanımı, genel kabul gören büyüklenmeci, kendini şişirme ve kibir özelliklerini öne çıkaran modelin tam tersidir.

Dünya edebiyatında yer edinmiş klasikler arasında ilk akla gelen isimlerden biri olan F. M. Dostoyevski ve ondan etkilendiğini kendi söylemlerinde belirten Türk modern edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Yusuf Atılgan, psikolojik türde eser veren yazarlar olarak bilinir. Bundan dolayı çalışmamızda F. M. Dostoyevski ve Yusuf Atılgan'ın sanatına dair yapılan incelemelere de yer verilmiştir. Eserlerinde doğrudan

narsisizmden söz edilmese de her iki yazarın eserleri çeşitli psikolojik, ontolojik ve patolojik açılardan incelenmiştir. Bu sebeple narsisizm bağlamında yapılacak olan inceleme için *Öteki (Двойник)* ve *Anayurt Oteli* eserleri seçilmiştir.

Çalışmamızın esasını ve yöntemini oluşturan karşılaştırmalı yaklaşım adına belirlenen iki eser, Dostoyevski'nin *Öteki (Двойник)*, Atılgan'ın ise *Anayurt Oteli*'dir. İki büyük yazarın sanatsal yaşamlarında oldukça büyük önem teşkil eden bu eserler, "narsisizm" kavramı açısından eserlerin ana kahramanı olarak kabul edilen "Golyadkin" ve "Zebercet" üzerinden incelenmiştir. Golyadkin ve Zebercet, romantik ilişkilerde, kılıf kıyafet ve alışverişte, sosyal ilişkilerde ve söylemde narsisizm bağlamında karşılaştırmalı yöntem ekseninde incelenmeye alınmıştır. Narsisist tutumlar sergileyen Golyadkin ve Zebercet arasındaki benzer ve farklı noktalar açığa çıkarıldığı gibi, her iki eserde karakterlerin narsisist tutumlarının nedenleri/sonuçları ve bu yaklaşımlarının görüldüğü noktalar ortaya çıkarılmıştır.

Her iki esere ve her iki karaktere dair yapılan tahlillerde psikolojik açıdan bir narsisizm tutumunun var olduğu görülür. Golyadkin ve Zebercet karakterleri, narsisistik eğilimlerini farklı sosyal ve içsel bağlamlarda ortaya koyarlar. Golyadkin'in narsisizmi, kendini diğerlerinden üstün görme arzusu, sosyal kabul arayışı ve büyüklenmeci tavırlar etrafında şekillenir. Karakterinin derinliklerinde, varlığını kanıtlama ve diğerlerinden üstün olduğunu hissettirme isteği belirgindir. Öte yandan, Zebercet'in narsisizmi daha çok kırılğan narsisizm örüntüsü gösterir. İçsel çatışmalar ve dış dünyaya karşı savunmacı bir tutum içindedir. Zebercet, kendi benliğini koruma ve anlamlandırma çabasıyla, genellikle içe dönük ve içsel çatışmalarla dolu bir durumdadır. Bu bağlamda, Zebercet'in narsisizminin Golyadkin'in narsisizmine göre daha geride bir noktada olduğunu ifade etmek mümkündür. Her iki karakteri narsisist tutumlar sergilemeye maruz bırakan unsur ise akıl ve ruh dünyalarındaki dengeyi sağlayamamaları, varoluşsal bir bölünme yaşamaları olmuştur.

Edebiyat ve narsisizm bağlamında karşılaştırmalı çalışma yapılmasındaki amaç; psikolojik bir kavram olan narsisizmin edebi esere nasıl yansıdığını göstermek, psikolojik türde eser veren iki yazarın narsisizm unsurunu eserlerinde nasıl işlediğini görebilmek ve iki kahraman arasındaki benzerlikleri/ayrılımları ortaya koymaktır. Edebi eserler, insan psikolojisinin derinliklerine inen karakterler ve olaylar barındırır. Psikoloji disiplininin

faydalanarak eserlerin analiz edilmesi, karakter motivasyonlarını, duygusal gelişimlerini ve davranışlarını anlamada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda sadece edebiyat kuramı çerçevesinde değil disiplinler arası bir yaklaşım sergilenmiştir. Karşılaştırmalı analiz yöntemi başta olmak üzere karma yöntem kullanılmıştır. İçerik ve söylem analizlerine de başvurulmuştur. Çalışmamız, Dostoyevski ve Atılgan'ın sanatına dair yapılan değerlendirmeleri reddetmek, eleştirileri inkâr etmek veya beyan edilen görüşlere karşı gelmek gibi bir yaklaşımdan tamamen uzaktır. Bizim yaklaşımımız, var olan değerlendirmeleri dikkate alarak yeni bir bakış açısı sunmaktır. Bu sayede, statik yorumların ötesine geçmek, yazarların eserlerine farklı bir perspektif kazandırmak ve gelecekteki çalışmalara katkı sağlamak amacını taşır. Bu, tezimizin en genel hedefi olarak belirlenmiştir.



KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association. (2022). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Fifth edition text revision*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Atılğan, Y. (2022). *Anayurt Oteli*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ay, K. (2022). *Yusuf Atılğan'ın Öykü ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. (Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Campbell, W. K., & Baumeister, R. F. (2006). *Narcissistic Personality Disorder*. In *Practitioner's Guide to Evidence-Based Psychotherapy* (ss. 423-431). Boston, MA: Springer US.
- Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2002). "Narcissism and Commitment in Romantic Relationships: An Investment Model Analysis". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(4), 484-495.
- Cooper, A. M. (2009). "The narcissistic-masochistic character". *Psychiatric Annals*, 39(10), 904-912.
- Day, N. J., Townsend, M. L., & Grenyer, B. F. (2022). "Pathological Narcissism: An Analysis of Interpersonal Dysfunction Within Intimate Relationships". *Personality and Mental Health*, 16(3), 204-216.
- Di Pierro, R., & Fanti, E. (2021). "Self-concept in Narcissism: Profile Comparisons of Narcissistic Manifestations on Facets of the Self". *Clinical Neuropsychiatry*, 18(4), 211.
- Dostoyevski, F. (2019). *Öteki*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dostoyevski, F.M. (1972). *Polnoye sobraniye soçineniy: v tritsati tomah*, T.1., Leningrad: Nauka.
- Eagleton, T. (2003). *Literary Theory: An Introduction*. Great Britain: Blackwell Publishers Ltd.
- Ecevit, Y. (2012.) *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Eldoğan, D. (2016). "Hangi Narsizm? Büyüklenmeci ve Kırılđan Narsizmin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Gözden Geçirme". *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (37), 1-10.
- Emre, İ. (2005). *Edebiyat ve Psikoloji*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emre, İ. (2009). "Yeni Türk Edebiyatının Psikoloji Kaynakları". *Turkish Studies*, 4(1-1), 319-355.
- Freud, S. (2020). *Narsisizm zerine ve Schreber Vakası*. (ev.: Saffet Murat Tura, Banu Büyükkal). İstanbul: tekini Dinlemek. Metis Yayınları. 25-55. (1914).
- Fridlender, G.M. (1976). *Dostoyevski. Materialı i İssledovaniya*. İzdatelstvo: Nauka.
- Güngör, B. (2014). *Yusuf Atılđan'ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Gürbilek, N. (2020). *Benden nce Bir Başkası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hoexter, M. F. (1998). *Narcissism and conversational interaction: The influence of personality on discourse structure*. University of Michigan.
- Kadyrov, I. M. (2002). "Dvoynik" F.M. Dostoevskogo: popytka psikhoanaliticheskoy interpretatsii. *Konsul'tativnaya psikhologiya i psikhoterapiya*, 10(1). https://psyjournals.ru/journals/cpp/archive/2002_n1/Kadyrov
- Kartal, J. (2015). *FM Dostoyevskinin Uzun yk Sanatı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kealy, D. ve Rasmussen, B. (2012). "Veiled and Vulnerable: The Other Side of Grandiose Narcissism". *Clinical Social Work Journal*, 40, 356-365.
- Keiller, S. W. (2010). "Male Narcissism and Attitudes Toward Heterosexual Women and Men, Lesbian Women, and Gay Men: Hostility Toward Heterosexual Women Most of All". *Sex Roles*, 63, 530-541.
- Konal, B., & Uar, M. E. (2023). "Narsisizm ve Saldırganlık Arasındaki İlişkiler". *Ankara International Congress on Scientific Research-IX*
- Makarıeva, N. A. (2021). "Hudojestvennaya genderologiya F.M. Dostoyevskogo v povesti "Dvoynik"". *Vestnik Udmurtskogo universiteta. Seriya «Istoriya i filologiya»*, 31(2), 291-296.

- Moçulskiy, K. (1947). *Dostoyevski: Jizn i tvorçestvo*. Paris: YMCA-PRESS.
- Okay, M. O. (1994). Edebiyat. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 10, s. 395-397). İstanbul: TDV Yayınları.
- Önal, M. (2008). *Yeni Türk Edebiyatı: En Uzun Asrın Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ovidius, P. N. (1994). *Dönüşümler*. (Çev.: İsmet Zeki Eyuboğlu). İstanbul: Payel Yayınları. (MS 8).
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (2023). Narcissism. <https://goo.su/kAmXugh>
- Özkan, S. (2023). *Duygusal Zekâ ve Narsisizm Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). "Pathological Narcissism and Narcissistic Personality Disorder". *Annual Review of Clinical Psychology*, 6.
- Rubinstein, G. (2010). "Narcissism and Self-Esteem Among Homosexual and Heterosexual Male Students". *Journal of Sex & Marital Therapy*, 36(1), 24-34.
- Schmidt, A. (2019). "Comparison of Kernberg's and Kohut's Theory of Narcissistic Personality Disorder". *Türk Psikiyatri Dergisi*, 30(2), 137-141.
- Seleznyov, Yu. (1981). *Dostoyevski. İzdatelstvo: Molodaya Gvardiya*
- Şen, G., & Barişkin, E. (2024). "Grandiose and Vulnerable Narcissism on Interpersonal Circumplex Model: Reactions to Criticism in Romantic Relationship". *Current Psychology*, 43(11), 10048-10057.
- Taşdelen, V. (2015). "Edebiyat ve Psikoloji". *Bizim Külliye*, (66). 25-30.
- Tekçe, E., & Bilge, Y. (2023). "Narsisizm ile Utanç ve Suçluluk İlişkisi: Sistemik Bir Derleme". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 7(13), 43-73.
- Tükel, R. (2020). *Freud'un Metinlerinde Ego İdeali. Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*. (ss. 11-25). İstanbul: Ötekini Dinlemek. Metis Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Narsisizm. <https://sozluk.gov.tr/>
- Turna, M. (2020). "Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine". *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 4(1), 1-17.

- Vangelisti, A. L., Knapp, M. L., & Daly, J. A. (1990). "Conversational Narcissism". *Communications Monographs*, 57(4), 251-274.
- Vazire, S., Naumann, L. P., Rentfrow, P. J., & Gosling, S. D. (2008). "Portrait of a Narcissist: Manifestations of Narcissism in Physical Appearance". *Journal of Research in Personality*, 42(6), 1439-1447.
- Wellek, R., & Warren, A. (1949). *Theory of literature*. New York: Harcourt, Brace & Company.
- Zakharov, V. N. (2013). *Imya avtora-Dostoevskij*. Izdatel'stvo "Indrik". Moskva.



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Zehra KAPLAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İletişim	
E-Posta Adresi	